



ବିରୁଦ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିକା

ରବିନାଥ କାନ୍ତ ଦାସ

ବିରଳ ମୂଢ଼ିକା

॥ ବିରଳ ମୃତ୍ତିକା ॥



ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସ

॥ ବିରଳ ମୃତ୍ତିକା ॥

ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ :

ଅଗଷ୍ଟ - ୧୯୭୪

ମୂଲ୍ୟ :

ଦକ୍ଷା ଟ ୮-୦୦

ଅବକା ଟ ୬-୦୦

ପ୍ରକାଶନ :

ବାସନ୍ତୀ ପବ୍ଲିକେସନ୍ସ

ରାଜକର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଶା

ଭୁବନେଶ୍ୱର

ରାଉରକେଲ-୭୬୧୦୧୬

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଚିତ୍ର :

ଶ୍ରୀ ଜଗଦୀଶ କାନୁନ୍‌ଗୋ

(Copy right vide Certificate No. L - 6810,74
of Registrar of Copyright, Govt. of India)

ପ୍ରଦ୍ରବ୍ୟ :

ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସ

ରାଜକର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଶା

ରାଉରକେଲ-୭୬୧୦୧୬

Title : BIRALA MRUTTIKA (Poems)

Author : RAJANIKANTA DAS

Publishers : Basanti Publications

WRITERS' WORKSHOP

ROURKELA-769012

ORISSA/INDIA

1st. Edition : August 1974

PRICE : DELUX RS. 8-00

POPULAR RS. 6-00

-

AS A LONG PARTED MOTHER,
— WITH HER CHILD,
PLAY FONDLY, WITH HER TEARS
— AND SMILES IN MEETINGS
SO WEEPING, SMILING GREET I THEE,
— MY EARTH !

- *Shakespeare*

॥ ନିଜସ୍ବ ସଂଳାପ ॥

ଏଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧିରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ କବିତା ବିଗତ ଦିନ ଦଶକର ସ୍ବାକ୍ଷର ବହନ କରିବ ।

ମଣିଷର କର୍ମ ଜଗତର ସ୍ଥୂଳ କାହାଣୀ ଇତିହାସରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତା ଜଗତର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅନ୍ତର୍ନିହିତବାଣୀ ଇତିହାସରୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ସେ ବାଣୀ ମିଳେ କବିତାରୁ, ମିଳେ ସାହିତ୍ୟରୁ ।

ଇତିହାସ ପ୍ରରୂପ କାଳକୁ ସୃଷ୍ଟି କରେ, କାଳକୁ ପ୍ରବାହତ ଏବଂ ପ୍ରସାରିତ ମଧ୍ୟ କରେ । କିନ୍ତୁ କାଳକୁ ଜୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ସବୁରି ପାଖରେ ନଥାଏ । କବିତା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟରେ କାଳକୁ ଜୟ କରିବାର ଶକ୍ତି ନିହତ । କିନ୍ତୁ କବିତାର କବି ଓ ରଚନାକାର ନିଜେ ଇତିହାସର ପ୍ରବାହକୁ ଚୁଝିବାପାଇଁ ସମର୍ଥ ସଚେତନ ନଥିଲେ, ପ୍ରବାହମାନ କାଳସ୍ରୋତରେ କବିତା ଓ ସାହିତ୍ୟ ନିଷ୍ପିନ୍ନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।

୧୯୪୦ ମସିହାରେ ‘ସଂଘର୍ଷ’ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାପରେ ସେଇ ଧରଣର ଦ୍ବିତୀୟ କବିତା ବହି ପ୍ରକାଶନ ଲାଗି ଉଦ୍ୟମ ହୋଇନାହିଁ । ଅନେକ କାରଣରୁ ଏହା ଇଚ୍ଛାକୃତ । ‘ସଂଘର୍ଷ’ ଅଳ୍ପକାଳ ଲାଗି ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଗତି ସାହିତ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାରଣୀୟ ସ୍ବାକୃତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲା । ଗତ ଦୁଇ ଦଶକର ପାଠକ ସେ ବହି ସହିତ ପରିଚିତ ନୁହଁନ୍ତି । ୧୯୪୦ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ସଂଘର୍ଷ’ କବିତା ବହି ବ୍ବିଟିଶ ସରକାରଙ୍କଦ୍ବାରା ବାଜ୍ୟାପ୍ର ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଦେଖା ଦେଲା । ସେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶକ ଓ ଲେଖକ ଉଭୟଙ୍କୁ ଏହାର ପରିଣତି ସଂପର୍କରେ ସତର୍କ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଇ କାରଣରୁ ବହିଟିର ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରସାର ଲାଗି ଧାରାବାହିକ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇନଥିଲା । ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣର ସବୁ ଚୁଡ଼ିକ ବହି ବଜାରକୁ ଆସି ନପାରିବାରୁ ଏହା କ୍ରମେ ବୁଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ‘ରଘୁ ମହାଂତି’ ଆତ୍ମ-ପ୍ରକାଶକଲା । ରଘୁପୁର ଗଡ଼ଜାତର ଇତିହାସ ପ୍ରରୂପ ରଘୁ ମହାଂତି ଏବଂ ତ୍ବିବାକର ପରିଡ଼ା ବେଜେଲ ଗେଟ୍ ହତ୍ୟାକାଂଡ଼ ମାମଲାରେ ଫାସି ଝୁଟିରେ ଝୁଲନ୍ତି । ଇତିହାସର ସେଇ ବେଦନାର୍ଥ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ବାର୍ତ୍ତା ‘ରଘୁ ମହାଂତି’ କବିତାରେ ନିବେଦିତ । ସାମୟିକ ଆବେଗମୂଳକ ସେଇ ବାର୍ତ୍ତା ସେତିକିବେଳେ ଆତ୍ମ-

ପ୍ରକାଶ କରି ନଥିଲେ ସୀମିତ ଅବଧି ଅନ୍ତେ ସେ ବହୁତ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ବ ରହନଥାନ୍ତା । ସେଇ କାରଣରୁ ସେ ବହୁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରକାଶନ ପରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବଜାରରୁ ଦୃଷ୍ଟପ୍ରାପ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

‘ରଘୁ ମହାନ୍ତ’ ପରେ ଆଉ କୌଣସି ବହୁ ବଜାରକୁ ଆସିନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ବହୁ କବିତା ଲେଖାଯାଇଛି । ସେତେବେଳେ ସେସବୁ ‘ସହକାର’ ଏବଂ ‘ଉଦୟ’ ପତ୍ରିକା ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ । ସମୟର କଷଟିରେ କବିତା ଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟାୟନଲାଗି ସେ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟମ-କୋଠସ୍ତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

୧୯୪୯ ରୁ ୧୯୫୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ୧୯୭୫ ରୁ ଏଯାବତ୍ ଦୁଇଟି ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଛି । ୧୯୪୯ ରୁ ୧୯୫୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ‘ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ ସହଯୋଗ ସମିତି’ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଉଦୟ’ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନାର ଦାୟିତ୍ବ ମିଳିଥିଲା । ଏହା ସମକାଳୀନ ସାହିତ୍ୟ ଦରବାରରେ ଖଣ୍ଡିତ ସୀମିତ ମଞ୍ଚିତ ମାସିକ ପତ୍ରିକା । ଏହାପରେ ୧୯୭୫ ରୁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ରାଉରକେଲ କଲଚରାଲ ଏକାଡେମୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଁ ମାସିକ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ‘ନବପଥ’ର ସମ୍ପାଦନା ଦାୟିତ୍ବ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ସାପ୍ତଦିକ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ନବପଥ ଅନ୍ୟ ଏକ କୃତ୍ତିତ୍ବ ମଞ୍ଚିତ ପତ୍ରିକା । ଏହୁ ପତ୍ରିକାର ପରିଚୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଚତୁଃସୀମାକୁ ମଧ୍ୟ ଅତିକ୍ରମ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ।

ସପ୍ତଦି ପ୍ରକାଶିତ ବହୁତ ବହୁ କବିତା କଲଚରାଲ ଏକାଡେମୀରେ ପଠିତ ଏବଂ ଆଲୋଚିତ । ସେଠାରେ ସମବେତ ସାହିତ୍ୟିକ ବ୍ୟୁତ୍ଥାନେ କବିତା ଗୁଡ଼ିକର ଶିଳ୍ପକର୍ମ ଏବଂ ପ୍ରାଣଚେତନା ପଶ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ସାହିତ୍ୟ ମୋ ପାଇଁ ନିଜସ୍ବ ସୌଖୀନ ଶିଖିଲା ପରିପ୍ରକାଶ ନୁହେଁ, ଏହା ସାମୁହିକ ଚେତନାର ବାର୍ତ୍ତା ବହୁ । ମୋ ବହୁତ ସମସ୍ତ ବାର୍ତ୍ତା ବହୁ କଂଠର ଅବରୁଦ୍ଧ ବେଦନାରେ ଭରିପୁର ।

॥ ମୁଖବନ୍ଧ ॥

“ସଂଘର୍ଷ”ର କବି ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ‘ବିରଳ ମୃତ୍ତିକା’ । “ସଂଘର୍ଷ”ରେ ବାମପନ୍ଥୀ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଯେଉଁ ଆର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ରୂପ-ସିଦ୍ଧି ବିପ୍ଳବ ଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ସମାଜ ସତ୍ତାର ନୂତନ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଥିଲା, ‘ବିରଳ ମୃତ୍ତିକା’ରେ ତାହା କେତେକାଂଶରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଘର୍ଷ ଏବଂ ପାରିପାର୍ଶ୍ଵିକ ଅବସ୍ଥାର ସଂଘର୍ଷରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଏଇ ପ୍ରକାର ସଂଘର୍ଷର ପଶ୍ଚାତରେ ଯେଉଁ କାବ୍ୟ ଅନୁଶୀଳନା କବିମନକୁ ପାରଂପରିକ ଶୁଦ୍ଧ ବର୍ଜନ ପାଇଁ ଅନୁପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି, ତାହାର ପରିଚୟ ଦେବା ବୋଧହୁଏ ବିଧେୟ । ରୋମାଞ୍ଚିକ କବିଗଣଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ :—

“Poetry takes its origin in emotion recollected in tranquility” ପ୍ରଶାନ୍ତ ଆବେଗରେ ଯେ ସ୍ମୃତି ଜାଗରିତ ହୁଏ ତହିଁରୁହିଁ କାବ୍ୟର ଉଦ୍ଭବହୁଏ — ଏହା ପ୍ରାୟ ସର୍ବସମ୍ମତ ନିମ୍ନେ ଗୃହୀତ ହୋଇଯାଇଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ସଂଘର୍ଷରେ ଯେଉଁ ସଂବେଦନର (Sensation) ସଂରୂପ ହୁଏ, ପ୍ରଥମେ ତାହା ହୁଏ ଦେହାନ୍ତର୍ଗତ—ସେଥିରେ ରକ୍ତ ଚଂଚଳିତ ହୁଏ (felt in the blood) ପରେ ତାହା ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୁଏ ହୃଦୟରେ (felt along the heart) ଏବଂ ସେଠାରୁ ଶୁଦ୍ଧତର ମନରେ (purer mind) । ମନର ଏହି ଶାନ୍ତ, ସମାହିତ ଅବସ୍ଥା କାବ୍ୟସୃଷ୍ଟିର ଉପଯୋଗୀ ହୁଏ ।

‘ବି ସେହେଉ ଉଡ଼ି’ ରେ ଡି. ଏସ୍. ଏଲିୟଟ୍ ଉପରେକ୍ତ ମତକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିଛନ୍ତି । ସେ କହିଛନ୍ତି କବିତା ଆବେଗରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ, ଆବେଗର

ସୂକ୍ଷ୍ମର ବି ନୁହେଁ । କାବ୍ୟ ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ମନ୍ତବ୍ୟ
କରିଛନ୍ତି :

“It is a great concentration, and
a new thing—resulting from a great
number of experiences which to the
practical and active person could not
seem to be experiences at all.”

ଆଉ ଅଧିକ ଦୂର ଗୋମାଞ୍ଚି ସିଙ୍ଗର୍ ବରୁଦରେ
ଏଲିପ୍ଟିକ୍ ମତ ନେଇ ମୁଁ ଆଲୋଚନା କରିବି
ନାହିଁ—କାରଣ କବି ରଜନୀକାନ୍ତଙ୍କ ‘ସଂଘର୍ଷ’ର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏଇ
concentration, and a new thing—result-
ing from a very great number of
experiencesରୁ ଏବଂ ତାହାର ଅବଶେଷ ପରିଣତ ହୁଏ
‘ବିରଳ ମୃତ୍ତିକା’ । ଏଇ କନ୍ସେନ୍ଟ୍ରେସନ୍ ବା କେନ୍ଦ୍ରୀ-
ଭୂତ ଅନୁଭୂତିର ଏକରୂପ ହେଲା :—

ଲେକ୍‌ଲାଣ୍ଡ ଦୃଶ୍ୟପୁଣି / ହାଇଲାଣ୍ଡ ଗଂଡାର ଶରତ/
ଗଙ୍ଗା ଅବବାହିକାର / ଶ୍ୟାମଳ ଗୋମାଞ୍ଚି /
ଭୁକ୍ତ କରି ଦେଲା ଏଇ / ଅନ୍ଧକାର ଭୂତ ॥
ଇଲିପ୍ଟିକ୍ ଡିସ୍‌କନ୍ କମେଡ଼ରେ / ଚରିଯାଏ ଉଇ /
ଶିଙ୍କର ଉଆରେନ୍‌ସ ପ୍ରଫେସନ୍ / ଖ୍ୟାତ ଆଉ ନାହିଁ /
ଆଜିଶାଲି ଟିଣ ନଳୀ ତଳେ ଯେତେ / ବୋତଲର ଜାମ୍
ଇରାମ୍ ମନ୍ଦିର ଶାଳେ / ଯଥାବଳେ ଉମର ଶାୟାମ୍ /
[କବିସିମା କଣ୍ଠେ ।]

ଗୋମାଞ୍ଚି ସିଙ୍ଗର୍ ଏଠାରେ କପରି ଭାବରେ ବ୍ୟର୍ଥ,
କବି ରଜନୀକାନ୍ତ ସାଦାସିଧା ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।
ଗୋମାଞ୍ଚିକ କବିଗଣ ଅତ୍ୟଧିକ ମାତ୍ରାରେ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀନ ହେଉ
ସେମାନଙ୍କର ରଚନା ସାର୍ଥକ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ ବୋଲି
ଡି. ଇ. ହିଉଜ୍ ପ୍ରମୁଖ ଯେଉଁ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି,
ଉପରୋକ୍ତ ପଞ୍ଚକ୍ତି ସମୂହ ଯେପରି ତାହା ଉପରେ ଆଧାରିତ ।

କବି ରଜନୀକାନ୍ତଙ୍କ ଆଧୁନିକତା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଏଲିମ୍ବଟୀୟ ଯୁକ୍ତି ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ତାହା ହେଉଛି objective correlative—ଆବେଗର ସହିତ ସଂପର୍କିତ ବସ୍ତୁ । କଥାଟିକୁ ବୁଝାଇଲେ ନିମ୍ନରୂପର ହେବ:—

“The only way of expressing emotion in art by finding an ‘objective correlative’ in other words, a set of objects, a situation, a chain of events which shall be the formula of that particular emotion and that when the external facts, which must terminate in sensory experience, are given, the emotion is immediately evoked”

ଏଲିମ୍ବଟିକ ମତରେ objective correlative (ଆବେଗର ସହିତ ସଂପର୍କିତବସ୍ତୁ) ହିଁ ଭାବପ୍ରକାଶର ମାଧ୍ୟମ, ଏବଂ ଏହାର ପଶ୍ଚାତରେ ଆତ୍ମଗୋପନକରି ପାଠକ ସଂଗରେ ଭାବ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରିବୁ ।

କବି ରଜନୀକାନ୍ତଙ୍କ “ଫାଇଲ୍” କବିତାର objective correlative ସବୁ ନିମ୍ନପ୍ରକାରର:—

ସିଂହକଟୀ ମଣିଷଂକ (Lions’ Club)

ଚକ୍ରଧାରୀ ନେଶ୍‌କ୍ଲବ (Rotary Club)

ପଦ୍ମ-ଭୋଜୀ (Lotus eater)

କର୍କୋଟକ ନାଗ (ହୁଣ୍ଡ-ବନ୍ଧ ମଣିଷ)

ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଅଙ୍ଗଲଗା ବସ୍ତ୍ର ମାଇଲିଏ ।

କୃଷ୍ଣପାଦଶରଟିଏ ।

ଏଇ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ କବିଙ୍କୁ (ବିଷୟବସ୍ତୁ- ‘ଫାଇଲ୍’) ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ (Finding) ଗଲେ ଯେଉଁ କାବ୍ୟ ପ୍ରୟାସ (ସ୍ୱଦେଶୀ ଓ ବିଦେଶୀ) ଆମେ ପାଉଁ, ତାହାପ୍ରାୟ ଏଲିମ୍ବଟିକ କାବ୍ୟ ପ୍ରୟାସ ସଙ୍ଗେ

ସମାନ—ଯାହାକି ଏକ ସାମ୍ବିଧାନିକ ପ୍ରସ୍ତାବ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥା ଏହିଠାରେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ଯେ କବି ରଞ୍ଜନକାନ୍ତଙ୍କ ଏହିପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁକରଣରୁହେ — ‘ଅନୁଭୂତ ପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ ପ୍ରସୂତ ମାତ୍ର ‘He makes the pattern comply with what he has to say’. ଦ୍ଵିଧା ବିଭକ୍ତ ଆକାଶର ସମାଜରେ ମଣିଷର ଯେଉଁ ସତ୍ତା ଖଣ୍ଡିତ, ତାହାର ଚୈତନ୍ୟ ନେଇ କବିଙ୍କ କାରବାର ।

ଗ୍ରୀକ୍ ଅନୁକୃତିବାଦ ଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନଭାରତୀୟ ଦାଶନିକରେ ପ୍ରଶ୍ନକତା ଯଦିଓ ଏହାର ତାତ୍ତ୍ଵିକ ପରିଣତି ଆମେ ଦେଖି ଉଣେଇଶ ଶତକର ଶେଷଆଡ଼କୁ ବଦଳେପାରୁ, ମାଲମୈ, ଭ୍ୟାଲେସ୍ ପ୍ରମୁଖ ଫରାସୀ କବିମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପ ସମାଲୋଚନାରେ । ସଂଗୀତର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ ବାହୁଲ୍ୟ ସ୍ଥାନତା । ଭାବ, ତାନ, ଛନ୍ଦ ଓ ନିୟମ ସମୟରେ ଯେଉଁ ସୁରସଳାପ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ସେଥିରେ କଳାରୂପ ଓ ବିଶେଷତ୍ଵର ଚରମ ଐକ୍ୟ ଲଭିହୁଏ, ଯାହାକି କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁଯାୟୀ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ଵାରା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ପଞ୍ଚାନନରେ ଶବ୍ଦ ଯାହାକି କବିତାର ଭିତ୍ତି ସ୍ଵରୂପ— ସବୁ ସମୟରେ ଅର୍ଥାନ୍ତର୍ଯ୍ୟ । କବି ରଞ୍ଜନକାନ୍ତ ସେମିତି— ସିକମ୍ବର ଗୀତିମୟତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି ଯେଣୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ନକର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପ୍ରାୟ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ । ଅତି କଥା (myth) ଓ କାବ୍ୟଦର୍ଶୀ ମୁଖ୍ୟତଃ ପ୍ରଶ୍ନକପର୍ଯ୍ୟ । ଏଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞତା ତଥା ସମସ୍ତ ଗଢ଼ ଚୈତନ୍ୟର ସ୍ଵତଃ ସ୍ମୃତି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା :—

‘ଧୂଳିଟିର ସାଥେ ଆଜି / ହସିବି ମୁଁ ଗଗନ
କଂପାଇ /.../ ରହୁଗ୍ରହ ଗ୍ରାସିବି ଆଲୋକ / ଶନିଗ୍ରହ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ
ମୁଁ ଲୋକସାଗରୀ ବ୍ୟାପିବି ବିପାକ /.../ ରକ୍ତର ଖର୍ପର
ମୋର ଶୂନ୍ୟ ଆଜି /.../ ସପ୍ତତାନ ଦୁଃସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖଇ ।’

କିନ୍ତୁ ଅତିଆଧୁନିକ କବିତାର ଏ “ଲୌକିକ
ବାହାବା ଶିରେ ଘୃଣା ଭରେ ପାଦଟି” ସେ ଥୋଇଥିଲା
ପରି ମନେହୁଏ, କାରଣ କବି ଔଚିତ୍ୟ ସହକାରେ ଆତ୍ମ
ସୋପାନ କରି କହୁଛନ୍ତି :—

“ମୋ ସୃଷ୍ଟିର ମୁଁ ସମ୍ରାଟ
ମୋର ଇଚ୍ଛା ଆପଣା ଆଦର୍ଶ
ଉତ୍ତ ମୋ ମାନବତ୍ବରେ
ପରଜୟ ନ ଲାଭିବି ଲେଣ ।
[ଦେହର ଲୀଳା]

କବିତା କେବଳ ବୁଦ୍ଧି ଗ୍ରାହ୍ୟ ନୁହେଁ, ଅନୁଭବ-
ବେଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ଏଇ ‘ଅନୁଭବ ବେଦ୍ୟ’ଟି ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତେଜ
ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ ନାହିଁ— ଏହା ସାଧୁତ ହୁଏ କବିଙ୍କ ହୃଦୟ
ସଙ୍ଗେ ପାଠକର ହୃଦୟର ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ ସମୟରେ ।
କବିଙ୍କ କବିତାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଆବେଗ ଯେତେବେଳେ
ସହୃଦୟ ପାଠକର ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ହୁଏ, ସେତେ-
ବେଳେ ସେ କବିଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଜଗତରେ ପ୍ରବେଶ କରେ ।
ମୁଁ କବି ରଜନୀକାନ୍ତଙ୍କର ଏକ ବିଦଗ୍ଧ ପାଠକ, ତେଣୁ
ତାଙ୍କ ଶିଳ୍ପଶୃଙ୍ଖଳା ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ସହୃଦୟତା ନେଇ
ତାଙ୍କର କାବ୍ୟଶୃଙ୍ଖଳା ଯେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାହାର ତେଜସ୍ବିୟତା
ମୁଁ ରକ୍ତ କଣିକା ମଧ୍ୟରେ ବାରଂବାର ଅନୁଭବ କରିଛି ।

୧୫ ନିକସି ହଳାପ ୧୬ କାକ-କ୍ୟାସ୍ତ୍ରା ପୃଷ୍ଠା ୧ ୧୭ କମଳାଲେଂର ପୃଷ୍ଠା
 ୧୮ ହାସା-ତାସ ପୃଷ୍ଠା ୧୯ କିରୋସିନ କଂଟ୍ରେଲ ପୃଷ୍ଠା ୨୦ ପ୍ରତିମା
 ମହାଂତ ପୃଷ୍ଠା ୨୧ ୨୨ ନିଶି-ପଦ୍ମା ପୃଷ୍ଠା ୨୩ ୨୪ ଖଂଡେ ସିଗାରେଟ୍ ପୃଷ୍ଠା ୨୫
 ୨୬ କ୍ଷୁ' ପୃଷ୍ଠା ୨୭ ୨୮ ବାଦ ପୃଷ୍ଠା ୨୯ ୩୦ ଶିଳ୍ପକାଳ ପୃଷ୍ଠା ୩୧
 ୩୨ ଗଣ ପୃଷ୍ଠା ୩୩ ରଷା ସରକାର ପୃଷ୍ଠା ୩୪ ୩୫ ଲୁକିଣ ବର୍ଷ
 ପୃଷ୍ଠା ୩୬ ୩୭ ନୌକାସେସ୍ତା ପୃଷ୍ଠା ୩୮ ୩୯ ଅଗଷ୍ଟ ପଂଦର ପୃଷ୍ଠା ୪୦
 ୪୧ ଚକିଲ୍ ପୃଷ୍ଠା ୪୨ ମେୟସ୍ ପୃଷ୍ଠା ୪୩ ୪୪ ଝଡ଼ି ବ୍ୟାଂକ ପୃଷ୍ଠା ୪୫
 ୪୬ ଫପାଦକ ପୃଷ୍ଠା ୪୭ ୪୮ ଝଡ଼ି ଶିଂଗା ପୃଷ୍ଠା ୪୯ ୫୦ ଦେହରଲ୍ଲିଲ
 ପୃଷ୍ଠା ୫୧ ୫୨ ନିଲମ ପୃଷ୍ଠା ୫୩ ୫୪ ମାଧୁଆ ଭାଇ ପୃଷ୍ଠା ୫୫ ୫୬ ଭେଟ୍
 ବାକ୍ସର କଂଟ୍ରା ପୃଷ୍ଠା ୫୭ ୫୮ ଅନ୍ନଛନ୍ଦ ପୃଷ୍ଠା ୫୯ ୬୦ ଦ୍ରାନୋଇ ପୃଷ୍ଠା ୬୧
 ୬୨ ଶୁଟିନିକ୍ ପୃଷ୍ଠା ୬୩ ୬୪ ଫାଇଲ ପୃଷ୍ଠା ୬୫ ୬୬ ପଦ୍ମବନ ଦର୍ପ
 ପୃଷ୍ଠା ୬୭ ୬୮ କାଠଫଣା ଚଢ଼େଇ ପୃଷ୍ଠା ୬୯ ୭୦ ଶ୍ରାବଣ ପୃଷ୍ଠା ୭୧
 ୭୨ ପ୍ରଦା ପୃଷ୍ଠା ୭୩ ୭୪ ନିଷିଂତ ପୃଷ୍ଠା ୭୫ ୭୬ ଅଭୂକ ସଶସ୍ତ୍ର
 ପୃଷ୍ଠା ୭୭ ୭୮ ଅନ୍ୟ ଶିକାରୀ ପୃଷ୍ଠା ୭୯ ।

॥ ପଠନ ସୁଚୀ ॥

॥ କାକ-ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ॥

କାକଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ନିଦ୍ରାଂଗ ! ନିଶିହେଲ ଭେର,
ଜୀବନଟା ନୁହେଁ ସଖୀ ! — ଖାଲି ସ୍ୱପ୍ନଂବର ...
ତୁମ ପାଇଁ ଅବା କାହା ପାଇଁ ।
(ହୋଇପାରେ ଅଭିଶାପ ଅବା ଅଭିସାର) !!

ଜୀବନଟା ପ୍ରଣୟ ଗୋ, କେତେ ରାଗ-ରୁଷା ପାଖାପାଖି
କେତେ ଗଜା, କେତେ ଭଂଗା, କେତେ ଛୁଡ଼ି ପତର, — ଧମକ
ଦୁଇଟି ବିଛଣା କେବେ, ଅବା ପୁଣି ଗୋଟିଏ ସୋଫାର
ଜୀବନଟା ସ୍ୱପ୍ନଂବର ନୁହେଁ ସଖୀ ; ଯଦି ଅଭିସାର !

କେବେ ବା ଗୋଲ୍‌ପୀ ଖାମ୍, କେବେ ପୁଣି ଘରଖଇଁ ଚିଠି,
ପାଖେ ଧୋଡ଼ି, ପାଖେ ଶାଢ଼ୀ — ଗଛତଳ ନଳ-ଦମୟନ୍ତୀ,
କେତେବେଳେ କରୁଥିଲେ କାଟି ପୁଣି ପଳାଏ ଦୟିତ,
ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ଶୋକ ନାହିଁ, ଜୀବନଟା ଜୀବନ ନୁହେଁ !

ଜୀବନଟା କାକ-ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ତୁମଲଗି ହେବ ସ୍ୱପ୍ନବର,
ପାଣିକୁଂଡ଼େ ଗୁଲ୍‌ଦେଖି ମାଛ ଆଖି ଯଦି ବନ୍ଦୁପାର !
ଲୁଗାବନ୍ଦୁ ଆଣିଲେବି ଉପଭୋଗ ଏକାଂତ ନିଜର —
ନୁହେଁ; ତେଣେ ରୁହିଁଛନ୍ତି ଜୀବନର ବହୁ ଅଂଶିଦାର !

ଜୀବନଟା ଅଭିସାର, ପରିଣୟ, ଯାହା କିଛି କୁହ,
ସ୍ୱପ୍ନବର ନୁହେଁ କେବେ କାକଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ସ୍ୱପ୍ନବର ନୁହେଁ ।
ବନ ନୁହେଁ, ଗତି ନୁହେଁ, ନୁହେଁ ବର୍ଷା, ଶିଶିର, ହେମଂତ,
ଜୀବନଟା ସବୁ ରତ୍ନ ମିଶାମିଶି — ଚରଳ-ଅମୃତ !

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠେ ଅସ୍ତଯାଏ, ଜୀବନର ବଖଣ୍ଡର ପାଖେ,
ଗୋଧୂଳିର ଗୁଆଦେଇ ନଘା ଯଥା ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶେ ।
ଫଗୁନୀ ମୁହାଣକ ଜୀବନଟା ଜୁଆର-ଉଛାର
କିଛି ବାଧେ ନାହିଁ ତାକୁ, — ସୁଖ ଦୁଃଖ ସବୁ ଏକାକାର ?

ଜୀବନଟା କାକ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ହୋଇଥାନ୍ତା କାକଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଯଦି
ତୁମ ତୁଲେ ନିଦକୋଳେ ଲଭନ୍ତି ମୁଁ ଦୂରନ୍ତ ସମାଧି !



(ନବମସ-୧୯୭୭)

॥ କମଳା ଲେଂବୁ ॥

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠେ, ଆକାଶଟା ଲଲ୍
ପୃଷ୍ଠିବ, ପଶ୍ଚିମ ଅବା ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ
ଯହିଁ ଦେଖ ଚାହାନ୍ତି ଏକାଭଳି ଗୋଲ୍
ଏକାଭଳି ଲଲ୍ !

ପୃଥିବୀ କମଳାଲେଂବୁ ଆକାର ପ୍ରକାର,
ସବୁଜ ନାରାଂଗୀ ମିଶି ଫେଂଟାଫେଂଟି ରଂଗ
କାଳି ବେଶୀ ଗାଡ଼ ଅବା କେଉଁଠି ଚରଳ,
ପୃଥିବୀ କମଳା ଲେଂବୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟବଲ୍ !

ଏ ବର୍ତ୍ତୁଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ପେଂଡୁ ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ
ଗଢ଼ାଇ ମୁଁ ନେଇ ଆଗ,
ସବୁର ସାମ୍ନାରେ
ମୁଂଡ଼ରେ ମୁଁ ହେଉଁ କର,
ଲଂଗ୍ କିକ୍ ମାରି
ଖେଳାଳୀ ଦଳକୁ ଦଳି
ପୁରାଇବି ଗୋଲ୍-କିଆଣ୍ଡରେ !

ତା'ପରେ ଦେଖିବି ଯେବେ
ଖେଳ ଶେଷେ କମଳା ଲେଂବୁଟା
ଆସିବ ହାତକୁ ମୋର.....
ଲଗିବ ତା' କେମିତିଆ ମିଠା !



ସାଧନା-ଫେବୃୟାରୀ, ୧୯୭୭)

॥ ସଂଧ୍ୟା ତାରା ॥

ନିସ୍ତବ୍ଧ ଏ ସଂଧ୍ୟାତାରା ଦେଖି
ଯୁଟି ଉଠେ ଶତ ଅଭିସାର
ଗୋଟିଏ ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ବପ୍ନ
ତାର କୋଳେ ଲଭିବ ନିସ୍ତାର !
ଗୋଟିଏ ସୁପାର୍ଶ୍ବ ଦିନ
ହତ କ୍ଳାନ୍ତ ବ୍ୟଥାତ ପରାଣେ
ଆଜି ଯା' ଦବାର ଦବ
କ୍ଷଣିକ ଏ ଗୋଧୂଳି ଲଗନେ !
ଅନ୍ଧତର ମୁନ ଆଶ
ହତାଶାର ସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟଥାବଶି
ଆଜି ତା' ଆକାଶ ସ୍ବଳେ
ଉଇଁବରେ ଶତ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ-ଶଶୀ ॥

ସଂଧ୍ୟାସମ ଘୋଟିଯିବ
ଏକାକୀ ଯେ ଦୂରନ୍ତ ଯାତନା
ସେଇ ତାର ଇତିହାସ
ଲପି-ସ୍ନାନ ଅଦେଖା ଅଶୁଣା.....)
ଦୁଃଖୋଽୟ ଏ ନୁହେଁ ବଧୂ,
ଏହାକୁ ଯେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ
ଦରପୁଟା କ୍ଷୀଣ ବୋଲି
ସତେକି ଗୋ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେବ ?
ଅଣହେଲା କରିବ ଏ
ଜୀବନର ରୁଦ୍ର ଅପମାନ
ଆଜି ଯା' ତା' ଶ୍ରାନ୍ତ କୋଳେ
ମାଗେ କାୟା ସ୍ବପ୍ନାର ବ୍ୟଥନ ॥

ଅଶ୍ରୁର ସାଗର ତର
 ଆଖିର ସେ କମଳ ପାଖୁଡ଼ି
 ତୁମ ପାଦେ ଭେଟି ଦେବି
 ସତେ ତାର ମୁଖ ଯିବ ଏଡ଼ି ?
 ସଉରଭ ଶୋଭାମାନ
 ଜାଣି ଯାହା ନିଅ ମୋ ଶ୍ରୀକରୁ,
 ଛୁଡ଼ାଇ ତା' ଦେବନାହିଁ
 ଫେରି ମୋତେ ଦେବା ପୁରୁବରୁ ।
 ଅବଜ୍ଞା ଗୋ ନକରବ,
 ତାରେ ପଛେ କରିଦେବ ହତ୍ୟା,
 ହେୟ ନୁହେଁ, ସେଇ ତାର
 ଅନୁପମ ଖ୍ୟାତି ବିଶାଳତା !!
 ନିଜେ ସେ ତା' ଜୟମାଳ
 ବାଧାହୀନ ଅନନ୍ତ ସମ୍ମାନ
 କାଲି ଯା'କୁ ହେଲା କଲ
 ତୁମେ କହି କଂଶୁକ ପ୍ରସ୍ତୁତ !
 ଗୋଟିଏ ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ
 ଅଶ୍ରୁ ଆଉ ବେଦନାର ମୂଳ
 କ୍ଷଣିକ ଆନନ୍ଦ ସଂଗେ
 ତାକୁ କିଆଁ କରି ବସ ତୁଲ ?
 ଏ ନୁହେଁ କ୍ଷଣିକ ବ୍ୟଥା
 କ୍ଷଣିକ ଯା ନୁହେଁ ଉପହାର
 ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟର
 ସନ୍ନିହିତ ଅନନ୍ତ ସଂସାର !!
 ମଣିଷର ଶେଷ ଖାପେଁ,
 ଅନାଦୃତ ଅଦମ୍ୟ ପରଶେ,

ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଜନ୍ମିଥିଲା,
 ଅଧା ଦିଅଁ ରକ୍ଷସ ପ୍ରମାଣେ ।
 ‘କଳା ଫୁଲ’ବୋଲି ଯା’ର
 ଫୁଟୁ ଫୁଟୁ ବୃନ୍ତ ଦେଲ ମୋଡ଼ି
 ଭ୍ରୂଣ ବୋଲି ଡଳିଦେଲି
 ଯା’ରେ ଚର ଅପବାଦେ ଡଳି ।
 ସେ ବେଳର ଶିଶୁ ଯିଏ
 ଲୁଚିଥିଲା ଲଭ ଅପମାନ
 ସୁନା ତରବାଣୀ ହସ୍ତେ
 ଆଜି ସେହୁ ରଚେ ଅଭିଯାନ ॥

ଜାତ ଏ ନୁହଁଇ ବଧୂ
 ନୁହେଁ ଏତ କେବେ ଅଗ୍ନିକଣା
 ଏଇ ତାର ଅନାହୁତ
 ମୁକ୍ତି ବାଞ୍ଛୁ, ଏଇସେ ପୁରୁଣା !
 ଏଇ ତାର ଅଶ୍ରୁସିନ୍ଧୁ
 ଅନୁମତି ଶତ ଜନମର
 ଝୁଡ଼ର ଯାମିନୀ କୋଳେ
 ତାଳେ ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ପଞ୍ଚ ଅଭିସାର ।
 ମଉଳା ଅଞ୍ଜତ ପାଞ୍ଚୁ
 ଅସମାପ୍ତ ଅନନ୍ତ ଇଂଗିତ
 କାନେ ତାର କହିବସେ
 କଳୀ କାନେ ଯଥା ପରଭୂତ
 ଉନ୍ମତ୍ତେ ଜାଗି ଉଠେ
 ତା’ ଅଂତରେ ଲେଲୁପ କାହାଣୀ
 ମାସଂତର ରକ୍ତ ପିଇ
 ବୀର୍ଯ୍ୟସ୍ଥିମ ଆଜି ଏ ରଜନୀ !

ଜାଗି ଉଠେ ମହା ଦଂଡ଼େ
 ଶତ ପଂଡ଼ ବାସନା ମଉନ
 ଏଇ ତାର ଜୀବନର ଅନୁରକ୍ତି
 ଶେଷ କ୍ଷମାଘ୍ନ..... !
 ଏଇ ତାର ଶେଷ ଯାନ୍ତ୍ରୀ
 ବିଜୟର ଆଦ୍ୟ ଉପହାର
 ପଥ ପ୍ରାର ରୋଧକାକୁ
 ଆଜି ହସ୍ତେ ଶକ୍ତି କହ କାର ?
 ଦପଦପ ଜଳଉଠେ
 ସ୍ୱଧ୍ୟା-ତାର ନଉସୀମା କୂଳେ
 କ୍ଷୁଧାର ଆତୁରେ ଆଜି
 ନିଶାତରା ସିପ୍ର ପଦେ ଚଳେ ।
 ବାଣୀର ଦେଉଳେ ପୁଣି
 ଜାଗିଅଛି ଅପବିତ୍ର କ୍ଷୁଧା
 ମାୟାଂତର ଶେଷ ଯାମେ
 ସଂହାତର ଏ ଦୃଢ଼ ସ୍ୱରୋଧ !
 କର୍ପୁର ଆରଜା ଡାଳେ
 ସମ୍ବତାମା ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଖର
 ସ୍ୱଧ୍ୟାର ସୀମାଂତ ଗରେ
 ଝଡ଼ର ଏ ଦୃଢ଼ ସ୍ୱପ୍ନବର !
 ହେ ବାଳିକା ଶରୁ ଯଦି ଭୁବି,
 ବୁକୁର ଅଳତା ରଂଜି
 ପ୍ରେମ-ପଦ ଲେଖିଲୁ କିପାଇଁ ?



(ସହକାର- ଦ୍ୱାବିଂଶ ଭାଗ, ୧ମ ସଂଖ୍ୟା, ୧୯୪୧)

॥ କରାସିନ୍ କଂତ୍ରୋଲ୍ ॥

ଲେକ୍ ଲ୍ୟାଂଡ଼ ଦୃଶ୍ୟ ପୁଣି
ହାଇ ଲ୍ୟାଂଡ଼ ଗଂଘର ବରଜ
ଗଂଗା ଅବବାହିକାର
ଶ୍ୟାମଳ ସେନାଂଗ
ଭୁକ୍ତ କରିଦେଲା ଏଇ
ଅଂଧକାର ଭୂତ ॥

ଇଲିପୁଡ଼ ଡିଭାଇନ କମେଡ଼ିରେ
ଚରିଯାଏ ଉଦ୍ଧି
ଶିଙ୍କର ଉଆରେନ୍‌ସ ପ୍ରଫେସନ
ଶ୍ୟାନ୍ତ ଆଉ ନାହିଁ ॥

ଆଜିଶାଲି ଟିଣ ନଳୀତଳେ ଯେତେ
ବୋତଲର ଜାମ୍
ଇରାମ ମଦିରାଶାଳେ
ଯଥା ଦଳେ ଉମର ଖାୟାମ୍ ।
ସଂଧ୍ୟା-କ୍ଳାଂତ ଇଥରକୁ ଚିରି
କାଠଅଡ଼ା ବୁରିଆଡ଼େ ଶବ୍ଦ ଉଠେ
‘ଦିଅ ତେଲ, ଦିଅ ହେ ବେପାରୀ’ ॥

ସଂଧ୍ୟା ହେଲୁ ଅଫିମ ଦୋକାନୀ ନିଜ
ମୁଦିଲ ପହଡ଼
ରେକ୍‌ସାଟିଶା ହୋଲମସ୍ କରୁଥାନ୍
ଆଲୋଚନା ଭିତ୍ତି

ଚାନ୍ଦା ବୋକାନରୁ ଧୀରେ
 ଗଲଣି ନରମି
 ବନ୍ୟାପାଣି ନଦୀମାର ଗର୍ଭ ଉଠି
 ପୁଷ୍ପପାଥରେ ଜମି
 ପ୍ରଭ ପରେ ପ୍ରଭ ବଢ଼ି
 ମହାବେଗେ ପଡ଼ିବ ଉଛୁଳି
 ଡେଂଗାକୋଠା, ଗୀର୍ଜାଅଗ୍ର ଗିଳି
 ଆକାଶକୁ ତୋଳିଲଣି ଶିର
 ତମିରର କରଳ ମୁଖରୁ
 ବଞ୍ଚିବାର ନାହିଁ ପ୍ରତିକାର
 ଖାନ୍ ନଗର ଟିକି ଚିତା ଛୁଡ଼ି
 କରସିନ ବସୁଳ ଅସ୍ତବ ଯା'ର
 ପ୍ରତିରୋଧ ପାରେନାହିଁ କରି !

ବସ୍ତ୍ର ସାର ତେଲର ଅସ୍ତବ ବେଳେ
 ଗଣିକାର ବାତାୟନ ଡେଇଁ
 ଲ୍ୟାଂପର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅଂଶ
 ଯାଇନାହିଁ ପୁଷ୍ପପାଥକୁ ଛୁଇଁ
 ବରବାକୁ ସୌଖୀନ ପ୍ରଶୟୀ.....
 ସମାଜର ଦାମିକା ବିଳାସ ଯାବ
 ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ
 ନିମ୍ନବର୍ଗ ସବୁଦିନ ପାଇଁ କଷ୍ଟ
 ରଖିଲାନି ସଖା,
 ଶୋଷିତବର୍ଗର ସେଇ ଶେଷ ପ୍ରାଣୀ,
 ନାହିଁ ପତ୍ନୀ ନାହିଁବ ଗଣିକା ।

ଏ' ବିରାଟ ତେଲର ଅଭାବବେଳେ
 ଅମାବାସ୍ୟା ପକ୍ଷ
 କର୍ଣ୍ଣେଇ ହାକିଂଟିଂ ସଙ୍ଗେ
 ଯଥା ଦଳେ ଓଡ଼ିଆ ପାଇକ !
 ଲୁକ୍‌ବାଗୁ ବାରବାଟି କଲିଯାଏ,
 ହେବାଆଗୁ 'ଲୁ' ସେସେ' * ଗଣା
 ବସ୍ତ୍ର ସାରା ଘୋଷଣା ପାଇବା ଆଗୁ
 ବିପଦ ସୂଚନା
 ଶୌଷିତ ଏ ମଧ୍ୟବର୍ଗ ପ୍ରାଣୀ
 କବ ଜଣେ, ରତେ ଯେଉଁ ଜନତାର
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ବାଣୀ
 ଖାନନଗର ଚିତା ତଳେ
 ପଶ୍ଚାତ ପାଇବା ଆଗୁ
 ତହିଁରେ କି ମୁନ-ଲିପି ଜଳେ,
 ଅସି-କୋଷେ ବାନ୍ଧିବାକୁ
 ଦିଅ ଆଜି ତା'କୁ ହେ ସମସ୍ତେ,
 ଯଦି ଆଶ୍ରା ନାହିଁ ମିଳେ
 କାକଷ୍ଟୋନ୍‌ ‡ କବରର ଶାନ୍ତି ॥



(ରଚନାକାଳ-୧୯୪୪ : ପ୍ରକାଶନ-ନବମସ ୧୯୭୭)

† ଓଡ଼ିଶା ଆନ୍ଧ୍ରମଣ୍ଡଳୀନ ଇଂରେଜ ସେନାପତି * Red Area
 ‡ ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରର ଆବିଷ୍କାର

॥ ପ୍ରତିମା ମହାନ୍ତି ॥

ପ୍ରତିମା ମହାନ୍ତି !

ଯାଇଥିଲି ତୁମ ଘରେ

ରବିବାରରେ

ସଂଗେ ଥିଲେ ଅପ୍ରତିମ ତଂତି ।

ଛୋଟ ତୁମ ଘର ସାମ୍ନା

ବଗିଚାରେ ଡାହାଲିଆ ଫୁଲ

ଲିପ୍ଟୁ କିବୋଲା ଓଠେ

ତୁମାଖାଇ ଦିଶୁଥିଲା ଲଲ୍ ।

ଦୁଆରରେ ଝୁଲୁଥିଲା

ଛୋଟ ଏକ ଗଡ଼ରେଜ୍ ତାଲ,

ଭାଷାସ୍ଥାନ ନେମ୍-ପ୍ଲେଟ

ଇସାବରେ ଆମକୁ କହିଲା—

ଯାଇଥିବ ତୁମେ କାହିଁ

ପିକ୍ନିକ୍ କରି କାହା ସାଥେ,

ରବିବାରରେ ଛୁଟି ଦିନେ

ଏଠି ଯାହା କରଂତି ସମସ୍ତେ ॥

ପ୍ରତିମା ମହାନ୍ତି,

ଗାଆଁ ନାହିଁ, ଘର ନାହିଁ

କେହି ବଧୂ ସୋଦର ନାହାନ୍ତି ।

କେଉଁ ଜାତି, କେଉଁ ଗୋଷ୍ଠ

ଭଲଭାବେ ଜଣାନାହିଁ ବେଶି,

ଜଣାଥିଲା ସେବାଶ୍ରମେ

ଜଣେ କିଏ ଥିଲେତ ମାଉସୀ,

ଗଲେଣି ସେ ମରି ।
 ଅନାଥାଶ୍ରମରୁ ତୁମେ
 ପାଠ ପଢ଼ି ଆସିବ ବାହାରି
 ଟାଇପିଷ୍ଟ ବେଶେ,
 ଖୋଜି ଖୋଜି ଯେଉଁଦିନ
 ମିଳିଗଲା ଚାକର ବଦେଶେ ॥

ପ୍ରତିମା ମହାଂତି,
 ‘ଟାଇପ ଏଫ୍’ର ଏକ ଜଣକିଆ
 କ୍ବାଟରେ ରହଂତି ।
 ସାମ୍ନାରେ ବାରଂଡ଼ା ଅଛି
 ଛୋଟ ଛୋଟ ପାରପେଟ ସହ,
 ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ରୁମ୍
 ସେତିକିତ, ଅଭିଆଡ଼ି ହିଅ !
 ଅଗଣା ଖଂଡ଼କ ଛୋଟ
 ହଲେବୁକ୍ ପାଚେରୀ ବଳୟ
 ଭିତରକୁ ସାନିଟେରୀ ପାଇଖାନା
 ବାଥ୍‌ରୁମ୍ ଦୟ ।
 ଘରର ଭିତର ପାଖେ
 ବାରଂଡ଼ାରେ କିନି ଓ ଷ୍ଟୋର
 ଯୁଗ୍ମ ଅବତାର—
 କେତେବେଳେ ହାଟରରେ କାମ ଚଳେ
 କେବେ ବା କୁକର ॥

ପ୍ରତିମା ମହାଂତି
 ଛୋଟ ତୁମ ସଂସାରଟି
 କେତେଖଂଡ଼ ଶାଢ଼ୀର ସମସ୍ତ

ବାଉଁଶ ଓ ସାପା କିଛି
 ଲିପିଷ୍ଠିକ୍ ସେ ପାଉଁଶର
 ନାଲିଲେନ କେଶରୁକ୍ତ
 କିଛି ବାସ୍ନା ତେଲ ଓ ଅତର
 ଟିକି ହାତେ ଛୋଟ ଚିତ୍ତାଞ୍ଜଳି
 ସତେ ଅବା ଗଡ଼େଇତ
 କଂପାନୀକୁ ଦେଇକରି କଛ...
 ଅଳଂକାର ବିହୀନ ସେ ରୂପସଜ୍ଜା
 ହୋଟନର ଗଛ !!

ପ୍ରତିମା ମହାଂତ
 ଯଉବନ ନଈ ତୁମ
 କେଉଁ କୂଳେ ଅବତୀ ଖାଉଛି ?
 ଦସ୍ତରେ ସାଥୀ ମେଲେ
 ଫାଇଲର ଅଳସ ପତରେ
 ଅବା କେବେ 'ଫେମିନା' ମେଗାଜିନ୍‌ର
 ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତରେ
 ଖୋଜିବ କି ନାହିଁ କହ
 ସମାଧାନ କୌଣସି ଶଂକାର
 ପିକନିକ୍ ଗଲବେଳେ
 ଝୁଟି ପଡ଼ିବି ନାହିଁ
 ଅନ୍ୟମନସ୍କର ?
 ଖୋଲି କଲମ କି କେବେ
 ଖୋସିଦେଇ ବାଉଁଶ ଭିତରେ,
 ଅଫିସିକ ଆସିଥାଅ ଶୁଲି

ଅବା ଟିପିନ ଡବାଟା ଛୁଡ଼ିଦେଇ
 ଘର ଟେବୁଲରେ
 ବହୁବାର ଆସ ଖାଲିଖାଲି !
 ଓଢ଼ର ଡିଉଟି ବେଳେ
 ଯାଇଚକ ମୁହଁ
 ରେଡ଼ିଓ ସଂଗୀତେ
 ସେହେଟେସ୍ ଘଂଟି ଶୁଣି
 ଚମକ ପଡ଼ିକ
 ଆଶା ଆଉ ଆକାଂକ୍ଷା ସଂଘାତେ ?

ପ୍ରତିମା ମହାଂଜି
ଅନୁରୋଧ ଶ୍ରେୟଦାର,
ଅର୍ଥ୍ୟ ବୟା, ଅପ୍ରତିମ ଚଂଡ଼
ଅବଳାକର ସାନ୍ୟାଲ,
ଅନୁନୟ ପୁତ୍ରାଣ ଓଗେର
ବୁଝିବନ୍ତି ତୁମ ପଥ
ଯିବାପାଇଁ ଆଜିକା ପିକ୍‌ଚର
କାହାସାଥେ ଯିବ ଅବା ନାହିଁଯିବ
ଆଗ ସ୍ଥିର କର
ହେଉଛି ଉତ୍ତର ।
...ଅବା ଦିଅ ଖବର ପଠାଇ,
ରବିବାରେ ଦେଖାହେବ ମ୍ୟାଟିନ୍‌ରେ—
ତା' ପ୍ରବରୁ ନାହିଁ !

(ନବମୀ-କଳ୍ପ, ୧୯୭୭)

॥ ନିଶି-ପଦ ॥

ମୃଣାଳିନୀ ସେନଗୁପ୍ତା
 ଦବସେ ସ୍ବପ୍ନିଳା ନାଶ
 ରସେ ବିମର୍ଷିତା !
 ସକାଳ ପାହୁଲେ ପୁଣି
 ସଜପୁଟା ପୁଲକୋଡ଼ା ଧରି,
 ଆସନ୍ତୁ ପାଟକ ପାଶେ,
 ଆମେ ଦୁହେଁ ହାତ ଧରିଧରି ।
 ବୁଲୁ ପାର୍କ ବଗିଚାରେ
 ରସା ମୋଡ଼ି ଗ୍ରେଟ ରେସ୍ଟୁରାରେ ।
 ଭଜା ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ
 କିଏ ପାଶ ବାସ ମୋସୁମୀରେ
 ଆମେ କରୁ ପରସ୍ପରେ
 ସ୍ନେହ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ
 ପ୍ରଜୁଷ୍ଟର ହସବୋଳା
 ଦବସର ଆଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହଣ ॥

ମୃଣାଳିନୀ ସେନଗୁପ୍ତା
 ଦିବସେ ଚପଳ-ଛଂଦା
 ରସେ ମଂଦାହଂତା ।
 ସାରା ଦିନ ବାଧାଶୁନ
 ଯୌବନର ହସ ହସଂଭବ
 ଦସ୍ତରର ଓ ରେସ୍ଟୁରରେ
 ସବୁବେଳେ ପ୍ରଲେପ ନାୟିକା ।

ସ୍ୱଧ୍ୟାଗମେ କରଂତି ସେ
 ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ସବୁ ନିମଂସଣ,
 କ୍ଳବ କଂବା ନାଚ ଘରେ
 ଯେତେ ପାଟି ଡିନର ବର୍ଜନ ॥

ମୃଣାଳିନୀ ସେନଗୁପ୍ତା
 ବିବସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ନାତା
 ଶୁଭ୍ରା ସୁଚରିତା,
 ରାସ ଘନ ଅଂଧକାରେ
 ସୈବାଳିନୀ ମଳିନୀ ବିକ୍ରତା ।
 ସେ ହୁଅନ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣସୁନା
 ସ୍ନେହସ୍ନାନା କୁଂଠିତା ବବର୍ଣା,
 ତୁମର ସେ ନିଶି-ପତ୍ନୀ
 ମୋହଲଗି ଅଂଶିକାର ସୁନା !!



(ନଭେଂବର, ୧୯୭୩)

॥ ଝାଂଡେ ସିଗାରେଟ୍ ॥

ଲୁଂଠିତ, ଲୁଂଠନଙ୍ଗା; —

ବଜୟୀ ବକିତ

ଶୋଷକ, ଶୋଷିତ ଆମେ—

ଶାସକ, ଶାସିତ

କାନ୍ତ ଦୁଇ ମିତ୍ର !

ପୃଥ୍ବୀ ପରିଧି ତଳେ

ଯେତେ ଜାତି ଗୋଷ୍ଠ,

ଧବଳ, ପିଂଗଳ, ଶ୍ୱେତ,

କୃଷ୍ଣକାୟ, ପୀତ

ଶବ୍ ଓ ଉନ୍ନତ ତରୁ,

ସୁନ୍ଦର କୁସ୍ତିତ

ଆମେ ସବୁ ମିତ୍ର !

ଟବାକୋର ଶୁଷ୍କ ପତ୍ରେ

ସବୁଜାତି ମୈତ୍ରୀ ନିବନ୍ଧନ

ସବୁ କର ପ୍ରସାରିତ

କରିବାକୁ ପ୍ରୀତି ଆଲିଂଗନ ।

ସବୁ ରଂଗ ଏକାକାର

ଶ୍ୱେତ, ପୀତ, ଲେହିତ, କଞ୍ଜଳ

ନୂତନ ରଂଗର ସୃଷ୍ଟି

ଜନ୍ମଲଭେ ଗର୍ବିତ ଉଞ୍ଜଳ !

ସବୁ ସ୍ବାଦ, ସବୁ ଗନ୍ଧ

ମିଶ୍ରାମିଶ୍ର ପ୍ରୀୟୁଷ ବସର,

ସବୁ ରସ ପିଇ ଯଥା

ମାଳକଂଠ ଚର ନିର୍ବିକାର !!

ଯେତେ ସ୍ୱପ୍ନ, ଯେତେ ଚିନ୍ତା,
 ଯେତେ କାର୍ଯ୍ୟ, ଯେତେ କର୍ମସୂଚୀ
 ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ଯାହା
 ଭ୍ରମବଦ୍ଧ ବ୍ୟର୍ଥ ସବୁ କିଛି
 ନୂଆ ପୃଥ୍ବୀର ।
 ଯେତେ ଚକ୍ର ଯେତେ ମେଠି
 ଯେତେ ସଖ୍ୟ ବ୍ୟୁତ ଆବର—
 ଯେତେ ହତ୍ୟା, ଶତ୍ରୁଧଂସ
 ଯେତେ ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ଥାନ ପତନ,
 ଶୀତଳ ଗରମ ଯୁଦ୍ଧ
 ଯହିଁ ଶୂଳେ ସବୁର ଇଂଧନ,
 ଟବାକୋ କାଗଜ ବଳା
 ସରଳରେଖାରେ—
 ଲୁଚିଛି ସଂଯୋଗରେ ଜନ୍ମ ଲଭେ
 ଭାବିତ କି ଥରେ ?

ଗୁଞ୍ଜାର ଗୁଡ଼ି ପକେଟେ
 ରାଜମାଡ଼ ତଳ ପକେଟରେ
 ଏକାଉଳି ତୁମେ ଥାଅ,
 ଶୁଭ୍ରାଂଶୁ ଧୂମଂତ ବେଶରେ ।
 ଠିକାଦାର ଇଂଜିନୀର
 ଟିଣ ଡବା ତଳେ ତୁମେ ଥାଇ,
 ଦେଶେ ଯେତେ ନଘା ବ୍ୟସ
 ରେଳ ରଥା କାରଖାନା ପାଇଁ,
 ଶୂଳେ ଅର୍ଥ ଅଟକଳ,
 ତା'ରେ ଦିଅ କଳ୍ପନାର ବଳ !

ବଜେଟ ଶ୍ରବଣେ ତୁମେ
 ଲେଡ଼ାହୁଅ ମଂନ୍ତ୍ରୀ ଟେବୁଲରେ
 ଯେଉଁ ବେଶ ଧରି
 ସେଇ ବେଶ ଧରି କେବେ ଆସିବକି
 ମେହେନ୍ଦ୍ରାଣୀ ପାଶେ
 ଆହା ସେ ବିରୁଷ !
 ମଳ ଘାତ ଧରି
 ଛେପ ମିଶା ପିଂକା ଖଞ୍ଜେ ଓଠେ ଜାକ
 ଯାଏ ଯେବେ ବସ୍ତ୍ରରୁ ବାହାରି
 ଏକୁଟିଆ ନିଛୁଟିଆ ପଥେ
 (ଭ୍ରମରର ଉଡ଼ିଯିବେ
 ସେଠି ଫୁଲ ଫୁଟିଥାଉ ଯେତେ) ॥

କିଏ କହେ ନିକୋଟିନ୍
 କିଏ କହେ କ୍ୟାନସାର ଗଜ,
 କିନ୍ତୁ ଆହେ ଶକ୍ତିର ଅଗ୍ରଜ !
 ପାନାମା, ରୁରମିନାର,
 ଗୋଲ୍ଡ଼ ଫ୍ଲେକ୍, ସ୍ପେଟ୍ ଏକସ୍ପ୍ରେସ
 ସିଜାର୍ସ ଓ କ୍ୟାପ୍ଟୁର—
 ଯାହା କିଛି ବଜାରକୁ ଆସ ।
 ମୋହ ପାଇଁ ଆସ ନାହିଁ
 ଭିନ୍ନ ରୂପ ଭିନ୍ନ ନାମ ଧରି
 ମଂନ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ମେହେନ୍ଦ୍ରାଣୀ ପରି !

ମାର୍କସ୍, ଏଞ୍ଜେଲସ୍ ଅବା
 ସ୍ତ୍ରାଲିନ୍ ଓ କେନେଡି ଯୁଗାନ୍ତେ,

ଖଞ୍ଜେ ସିଗାରେଟ୍/୩

ଆଜି ବି ରହିବ ବଞ୍ଚି
 ଧୂମ୍ରମୟୀ ସବୁ ଓଷ୍ଠ ପ୍ରାଣେ ।
 ଗାଂଧୀ ଓ ବିନୋବାବାଦ
 ସୁଗେ କରି ବିଜୟ ହାସଲ,
 ଆଜି ବି ବଞ୍ଚିବ ପୁଣି
 ବଞ୍ଚିଥିବ ବଧୂ ଚରକାଳ ॥

ହାସ୍ୟମୟୀ ଲ୍ୟାସ୍ୟମୟୀ
 ଶତ ଶଯ୍ୟା ନାୟିକା ତୁମେହିଁ,
 ଅମଳିନ ତନୁ ତୁମ
 ଶତସସ୍ତ୍ର ଆଲିଂଗନ ସହ ।
 ସବୁକାଳେ ସୁ-କୁମାରୀ
 ବି-କୁମାରୀ ହେଲେ ବି କୁମାରୀ,
 କରୁକର ପ୍ରସାରଣେ
 ବିକଶିତ ପ୍ରଣୟ ତୁମର ॥

ନବ ବଧୂ ଓଷ୍ଠପରି ଉତପ୍ତ କୋମଳ.....
 କିନ୍ତୁ ତୁମ ରୁବନ କେବଳ
 ପ୍ରୀତିମୟୀ ପୃଷ୍ଠତନ ବାରାଂଗନା ପରି
 ତୁମ୍ଭେ ଶୂନ ଉନ୍ମାଦନାକାରୀ !!
 ହେ ପ୍ରେମିକା ମୋ'ର !
 ଖୋରାକ ପୋଷାକ ଲାଗି
 ମୋହସରେ ବିବାହଟା ସାର,
 ବିଛେଦଟା ଅତି ଉପୁକର !



(ନବପଥ-ଅକ୍ଟୋବର, ୧୯୭୭)

॥ କୁଏ' ॥

ମୁଁ ଦିନେ କୁଏ'ରେ

ଠିଆ ହୋଇ ଥିଲି

ବାଞ୍ଛା ମୋ ଦେଖୁଥିଲେ ଦୂରେ ।

ସଂଗେ ମୋର ମାଆ ଥାଇ

କରୁଥିଲ ଖାଲି ହାଇ ହାଇ ।

ବାପାଂକର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ

ଏତେ ଦୁଃଖ କେବେ ଦେଖିନାହିଁ

ଯେପରି ସେ ।

ମନେ ଉଠୁ ଆସେ

ବୁଢ଼ୀ କାଳେ ପଡ଼ିଯିବ

ହାଟ ଫେଲ୍ କରି ।

ସାମନାରେ ଦେଖି ଏତେ

ପୁଅ ବୋହୂ

ନାହିଁ ନାତୁଣୀଂକ

ଦୋର ଦୁଃଖ !

କୁଏ' ଠାରୁ ଦୂରେ ଥାଇ,

ପ୍ରେମିକା ମୋ ମାରୁଥିଲେ ଆଖି;

ଗୁଲିଆସ କବିବର

ନିଜ ସ୍ଥାନେ ଇଟା ଖଞ୍ଜେ ରଖି,

ସଂକେତ ଭ୍ରମ ସ୍ଥିତିର

ଖାଇଯାଅ ରୁମ୍ବାଟିଏ ମୋର !

ଅବା ଗୁଲିଆସ ଦୁଧ

ଠିଆହେବ କେତେନାହିଁ କେତେ କାଳ

ନାହିଁଟି ଉପୋଧ
 ସରକାରଂକର
 କବିବୋଲି କିଛି ନାହିଁ କନ୍ଦସେସନ
 ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀର ଜରିଆରେ
 ପମିଟି ବଢ଼ନ !
 ଅବା ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭାଗରୁ,
 କବିଂକ ଘରକୁ କିଛି କଂଦମୂଳ, ସାହି
 ପୁସ୍ତକର ଦେଖି ଖାଦ୍ୟ
 ଅବା ଗୁଂଡ଼ ଦୁଧ
 ଦେଖି ଅବା ବିଲଇତି ମଦ !

ସେଦିନ କୁ୍ୟ'ରେ ଥାଇ
 ଦେଖିଲି ମୁଁ ମାହିତ୍ୟ ସପନ,
 ଏ ଦେଶରେ ବହୁ କବି
 ଜନ୍ମ ହେବା ଉଚିତ, କାରଣ
 କବିଉଳି ବେକାର ଓ ନିର୍ବିକାର ଜୀବ
 ନଥିଲେ କୁ୍ୟ'ରେ କିଏ
 ଘଂଟା ଘଂଟା ଅପେକ୍ଷା କରିବ ?

କୁ୍ୟ'ରେ ଗୁଞ୍ଜଳ ପାଇଁ,
 ମାଆକୁ ମୋ ଧରି
 ଆସିଲି ମୁଁ କୃଷକକୁ ଫେରି ।
 ପ୍ରେମିକା ମୋ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତେ
 ଫୁଟିପଡ଼ୁ ଗୁଲିଆସି ପାଶେ
 କହିଲେ ବିଶ୍ୱାସେ—
 —“ହୁଏତ ଅଳପ ଦିନେ କୁ୍ୟ ଯିବ ଶ୍ରାଂଗି”—

ପରୁଚିଲି କାବା ହୋଇ
ମୁଁ ତମ ଠିକ୍ କଣ ନାହିଁ ?
ସେ କହିଲେ,
ରେଡ଼ିଓ ଶୁଣିଲେ —
“ମଂସୀଂବର ଏଇ ଦିନ ଦଶଟାରେ—
ଅମେରିକା ଗଲେ !”

ପରିହାସେ ମୁଁ କହିଲି
ପ୍ରିୟତମା ଶୁଣ !
ପ୍ରଚଳିତ ଉତ୍ପାଦନ
ବଟନ ମାଡ଼ିର—
କ୍ୟୁ’ ଏକ ଅନିବାସୀ ଗୁଣ !
ସେ କହିଲେ,— “ତା’ ବି ଏକ କଥା—
ଅନ୍ୟ କଥା ଜନ୍ମ ନିୟୁତ୍ରଣ !
ପ୍ରତି ଘଂଟା ମିନିଟ୍ରେ
ନୂଆ ନୂଆ ମୁଖ ଅସୁମାରି
ଖୋଜୁଛନ୍ତି ଖାଦ୍ୟ ତାଂକ
ଜନମାଂକ ବୁକୁକୁ ବିଦାୟ ।
କି ଦାରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ହାୟ,
କ୍ୟୁ’ ତା’ଠୁ ଶତଗୁଣେ ଶ୍ରେୟ !”

ମୁଁ କହିଲି,— “ପ୍ରିୟତମା”
ବୁଝା ମାତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ—
“ତୁମେ ଯେ ଏପରି ଦିନେ;
ବୁଝି ହେବ, ଭାବୁଚ ନା ନାହିଁ ?

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସପତ୍ନିର ମାଲିକାନା
ଚଳୁଥିବା ଯାଏ
ରେସନ ଓ କ୍ୟୁ' ଯଦି ରହେ
ମାଆ ପାଇଁ ପୁଅ ଲେଡ଼ା
ପୁଅଲଗି ମା' ଲେଡ଼ାହୁଏ !”

ବାଂଧବୀ ହସିଲେ
ହସିବି କହିଲେ—
—“ପତ୍ନୀ କଥା ଭୁଲିଲ କିପାଇଁ” ?
ମୁଁ କହିଲି,— “ଧର ପତ୍ନୀ ନାହିଁ…… ।
ଥାଏ ଯଦି କେହି
ଆମେରିକା ଖାଦ୍ୟ ଦେଖି
ଆସିବନି ଗୁଡ଼ରୁ ଓହ୍ଲାଇ !
ରେସନ କ୍ୟୁ'ରେ—
ଲୁପ୍ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳନ ପରେ
ଜାଣେ ନାହିଁ
ପତ୍ନୀ ସଞ୍ଜା କହେବ ଦେଶରେ ?
ଯଦି ବି ରହିବ
ପତ୍ନୀ ନୁହେଁ ପ୍ରେମିକା ସେ ହେବ !”



(ନବମ- ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୭୭)

॥ ବାଘ ॥

ଛପିଛପିକଥା ଜହ୍ନ..... ମଳିତଥା ପାଗ,
ବ୍ୟଧୁବର କିଏ କେବେ ଭେଟିବିକି ମୋ ମନର ବାଘ ?

ନଫାଦାଟେ, ଚଲିବାଟେ, ଅବା କାଲି ଗହନ ବନସ୍ତେ,
ବସିଥାଏ ଚନ୍ଦ୍ରଦେଘା ମିଶ୍ରଦେଘା ପଥ ଜଗି ମତେ—
ଲଂଫଦେଇ କରିବାକୁ ସମାଦର ପ୍ରେମ ଆଲିଂଗନ
ବହୁଥର ଖୋଜିଲଣି (ଭଗବାନ !) ଆସୁନି ସେ ଦିନ !

ବାଘ କଥା ଶୁଣୁଅଛି ମନେ ମୋର,—‘ମିଛ ବାଘ’ ନୁହେଁ,
କେତେ ଥର କହିଲଣି ମନ ଖୋଲି ନକର ପ୍ରତ୍ୟୟେ !
ନୁହେଁ ଏହା ଭ୍ରମ ବ୍ୟଧୁ, ନୁହେଁ ମିଥ୍ୟା, ଅଥବା ଚଂଚଳ
(ଭବନାଲି ଏ ସଂସାରେ ଭ୍ରମପରି ମୁଁ ବି ପ୍ରବଚକ ?)
ମୁଁ ନୁହଁଇ ଶୁରୁ-ପ୍ରେମୀ କେହି ମୋର ଦୁର୍ବଳ-ସେନେଶ୍ୱରୀ,
ଶୁବ ଯଦି ଶୁଣୁଥାଅ, ମୁଁ ଦୁଷ୍ଟଂତ : ବାଘର ପ୍ରଣୟୀ !

ପ୍ରୋଷିତ-ଭତୃକା ମୋର ପ୍ରେମୀ-ବାଘ ବସିବ ବନସ୍ତେ
ମନର ହରିଣୀ ବୁଝେ ବାଂଧୁ ମତେ ରଖିବ ପଣତେ ।
ଜୀବନର ପଦ୍ମପତ୍ରେ ଯୌବନର ବାଢ଼ି ମଧୁପର୍କ,
ଅଂଧକାରେ ଭ୍ରଂଜାଇବ ଭର୍ତ୍ତୃହରି ବୈରାଗ୍ୟ-ଶତକ !
ଡ଼କାଇବ ବ୍ରହ୍ମରୁଷୀ ଆରଣ୍ୟକ ବ୍ୟାଘ୍ର ନିଂଦାକାଶ
ଅଥବା ଶିକାରୀ ପେଶି ଅଣାଇବ ବ୍ୟାଘ୍ରଟିଏ ମାରି ।
ଅବା ଶିଶୁ ବ୍ୟାଘ୍ରଟିଏ ଧରିଆଣି ଜଂତାର ଭିତରେ,
ଭୁଲିଇବା ପାଇଁ ମନ ! ଭୁଲିକି ମୁଁ ବନ-ବ୍ୟାଘ୍ର ପାରେ ?

ବନ-ବ୍ୟାଘ୍ର ମନ-ବ୍ୟାଘ୍ର ବ୍ୟଧୁ କେତେ ରହିବି ଫରକ
ବୁଝି ନପାରିଲି ଯଦି ହାୟ ତୁମେ ଏଡ଼େ ଅରସିକ ?

କଂଟା ଯଦି ନାହିଁ ଫୁଟି ସରସ୍ୱତୀ ନାହିଁ ଯଦି ଭେଟି,
ଅଭିସାର କରିବାରେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ସାର୍ଥକ କେଉଁଠି ?

ଆସ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ହାତ ଧରି ଅଭିସାର ଯିବା ଆମ ରଚି,
ମଖମଲ ବାଦ ଦେହେ ମୌସୁମୀର ପ୍ରଣୟ ଜାଗିବ ।
ଦେହ ମଦ ଗଂଧ ଝରେ, ସତେ ଅବା ପଦ୍ମିନୀ ନାୟିକା,
ବିପ୍ରଲବ୍ଧା କରୁଅଛି ଆପଣାର ପ୍ରଣୟୀ ପ୍ରଣୟ !
ବିଳଂବ ହେଲଣି କଂଟ, ରେଷଭରେ ନାସା ଗଂଡ଼ ଛିଡ଼ି,
ଭୁଇଁରେ କାଟୁଛି ଗାର, ଫେରିବାକୁ ଅଥବା ଉଦ୍ୟତ !

କବିର କଳ୍ପନା ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି; ବାଦ ନୁହେଁ ତୁମଲଗି ନାହିଁ,
ସେ ପର ପୁରୁଷ-ସିଂହ, ମଣିଷର ପ୍ରଣୟ ଭିକାରୀ !
ଆଦିମ ଅନାଦି ସ୍ଥାଣୁ ସନାତନ ନ୍ୟାସୀ ଅବିନାଶୀ,
ଅନାର୍ଯ୍ୟ-ଦ୍ରାବିଡ଼-ଆର୍ଯ୍ୟ ଉପେକ୍ଷିତ ବନଗିଣ ବାସୀ !
ନିଶ-ଦଂତ ସତ୍ୟତାର ଅଧିକାରୀ ଉଦ୍ଧାତ ମହାନ,
ମେଗାଟନ ବୋମାଠାରୁ ଅଶହସ୍ର ସୁଧୀ ନ୍ୟାୟବାନ୍ !

‘ବ୍ରାହ୍ମଣ କଂକଣ ଲେଖି’ ଉପକଥା ପଢ଼ି ଯଦି ତୁମେ
ଭାବୁଥାଅ ପ୍ରଚାରକ ବ୍ୟାଘ୍ରକୁଳ ମନର ଭରମେ ।
ପ୍ରଚାରକ ନୁହେଁ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ଯଥା ତୁମ (କେନେଡ଼-କୃଷ୍ଣେଭ)
ସତ୍ୟତାର ଗଂତା ଘରେ ବାଦ ଏକ ବିଚିତ୍ର ବିଭବ
ଚରଂତନ ପ୍ରବୃତ୍ତିର । ହିଂସାବୋଲି ତୁମେ ନିଂଦା କର
ନିବୃତ୍ତିର ଉଂଜାମୀରୁ ମୋ’ ବିରୁଦ୍ଧେ ସିଏ ଶ୍ରେୟସ୍କର !



॥ ରିକ୍‌ସାବାଲା ॥

ପଶୁଟା ଟାଣୁଣ ଗାଡ଼ି,
 ପଶୁଟା ଭାର ଜୀବନ ନାହିଁ
 ଟାଣୁଣ ସିନା ଗାଡ଼ି !
 ଗାଡ଼ିଟ ଟାଣୁଣ ଘୋଡ଼ା ବଳଦ
 ମଞ୍ଜି ବି ଟାଣେ ଗାଡ଼ି,
 କେଉଁଠି କେଉଁଠି ଓଟପନ୍ଥୀ ପୁଣି
 କୁକୁର ବି ଟାଣେ ଗାଡ଼ି ।
 ମେରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ଗାଡ଼ି ଟାଣୁଥାନ୍ତି
 ଭୂସାର ମୃଗ ଦୁଇ
 କିନ୍ତୁ ସେ ଗାଡ଼ିରୁ ମଣିଷର ଗାଡ଼ି
 ଆଉଟି ଶସ୍ତ୍ରା ଶୁଭ !
 କାରଣ ଏ' ଗାଡ଼ି ମଣିଷ ଟାଣୁଣ,
 ସବୁଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ,
 ତେଣୁ ଏ ଗାଡ଼ିରେ କେତେକେତେ ମଜା
 ଥରେ ତୁମ ମନେ ଘେନ !

ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିଠାରୁ ବଳଦ ଫେଡ଼ିଲେ
 ହେବ ଯେ ଫେଡ଼ାଣ ଫଳ,
 ତାହାର ସାଥରେ ମିଶାଇ ଦିଅରେ
 କୁକୁର ଗାଡ଼ିର (!) ବଳ !
 ଏ ଦୁଇ ମିଶିଲେ ଯାହା ହେବ ତହିଁ
 ମଣିଷ ଗାଡ଼ିକୁ ରଖ,
 କାରଣଟା ସବୁ ଗୋଲେଇ ମିଶେଇ
 ରହିବ ସେ ଗାଡ଼ି ଟେକ !

ମଣିଷ ଗାଡ଼ିଟା ସବୁଠାରୁ ଶସ୍ତ୍ର
 ମହଂଗା ସହର ତଳେ,
 ତେଣୁ ଏ ଜାତିଟା ଗାଡ଼ି ଟାଣିବାରେ
 ଘୋଡ଼ା ବଳଦରୁ ବଳେ !
 ମଇଁଷିଠାରୁ ବି ବଳୁଆ ଅଟଇ
 ଗାଡ଼ି ଟାଣିବାର ପାଇଁ,
 ‘କାରଣ’ଟା ତାକୁ ଶିଖାଇ ଦେଇଛି
 ସେଇପରି ହେବା ପାଇଁ !

ଘୋଡ଼ାଂକଠାରୁ ତ ଅସ୍ତବ ହେତୁରୁ
 ପଇସା ପାଇଁକି ରଂକ,
 ତେଣୁରେ ଭାଇ ସେ, ଗାଡ଼ି ଟାଣିବୁଲେ
 ଘୋଡ଼ାଠାରୁ ଆଂତରିକ !
 ବଳଦଂକଠାରୁ ପଡ଼ିଯାଇଛିରେ
 ଶସ୍ତ୍ରା କମତ ତାର,
 ତେଣୁ ସେ ଚାଲି ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ
 ବଳଦଂକଠାରୁ ଖର !
 ଘୋଡ଼ା ବଳଦଂକୁ ଦବାଇ ନଦେଲେ
 ଦେଖାଇ ତା’ ଶ୍ରମ ରୂପ
 ଦୁନିଆରେ କହ ରହିବ କାଇଁକି
 ମଣିଷ ଗାଡ଼ିର ଟେକ ?

କହରେ ମଣିଷ ସତରେ କି ତୁହି
 ଘୋଡ଼ା ବଳଦରୁ ଶସ୍ତ୍ରା
 ଗାଡ଼ି ଟାଣିବାକୁ ଯାଚିଦେଲୁ ତନୁ
 ଏକ ଅସଂଭବ କଥା !

କହରେ ମଣିଷ ଶ୍ରେଣୀକ ନୟିବ
 ଘୋଡ଼ା ବଳଦଂକୁ ଡେଇଁ,
 ଦୁନିଆରେ ଖାଲି ବଂଚି ରହିବାର
 ସାଧାରଣ ପ୍ରଶ୍ନ ନେଇ ।
 କହରେ ମଣିଷ ଧାନ ତୁ ଫଳାଇ
 କପାରୁ ଭିଣାଇ ସୂତା
 କାଢ଼ିପାଇଁ ପୁଣି ଲଂଗଳା ଦେହରେ
 ଶ୍ରେକରେ ପୋତିବୁ ମଥା ?
 ହାତରେ ଅଭାଗା କେଉଁଠାରେ ପୁଣି
 ଗାଡ଼ିଟାଏ ଯାଉ ଠେଲି
 ବାବୁ ମଣିଷଟା ବସିଥାଏ ତୋର
 ଚେହେରା ଉପରେ ଝୁଲି ।
 ମଣିଷ ପାଇଁକ ଗାଡ଼ିଟାଏ ଲେଡ଼ି
 ମଣିଷ ବସିବ ବୋଲି
 ସବୁଠାରୁ ମଜା ମଣିଷଟା ଯଦି
 ଚାଲିଥାଏ ତାକୁ ଠେଲି !!



(ଉଦୟ-ଅପ୍ରେଲ, ୧୯୪୮)

॥ ଗଣ ॥

ଡାକ୍ରା ଓଷଦ ଖାଲି କଂରୁପାଣି, ପଇସାର ସେଠି ଦାଉ
 ଅଫିମଠାରୁ ବି ମହଂଗା ହେଲଣି, କୁଇନାଇନ୍‌ର ଭାଉ !
 କାଚ ଆଲମାସ ନାଲି ବୋତଲରେ, ଆମର ରକତ ଭବ
 ଧନକ ପିଅଇ ସୋରୁଆ ତାହାର, ପୃଷ୍ଠିକ ଯେହ୍ନେ ସୁର ।
 ଆମର ରକତ, ଆମର ମାଉଁସ ଦବାଇ ଯୋଗାଏ ଦେଶେ
 ଆମପାଇଁ ତାହା ତୁଳା କଂରୁପାଣି — ଇଂଡାମି ପରକାଶେ ।
 ଆମର ଡାକ୍ରା ଆମର ପଇସା — ଆମକୁ ଦିଏନା କିଛି
 ଆମ ମୂଳ-ଧନ କହି ପାରୁ ନାହିଁ ତହିଁରେ ବି ଭାଗଅଛି !
 ଓକିଲ ମୁକ୍ତାର, କାଜି ଜମାଦାର — ବୁଲେଇ ମୋଡ଼ିତ ମୁହଁ
 ଆମର ପଇସା ଖାଆନ୍ତି ଏମାନେ — ଆମେ ପୁଣି ତାଙ୍କ ମୁହଁ ?
 ଆମର କଂକାଳ ଫଳାଇ ଉଠିଲି ମଟାଳ ଖେତରେ ଧାନ,
 ତାକୁ କାଟିବାକୁ ଦାଆଧର ଗଲୁ — କାନୁନ ଦେନିଲ ଜନ୍ମ !!
 ତେଣୁରେ ଉଠିଲେ ଦେଶରେ ଗଜେଇ — ଓକିଲ, ମୁକ୍ତାର, କାଜି
 ଆମର ଆସ୍ଥାନ ଲୁଟି ନେଇଗଲା — ରାଜମାଡ଼ି ଚାଲିବାଜି !
 ଆମର ନାମରେ ଦୁଆ ଉଠାଇଲେ, ଶାନ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ବେନି,
 ଆମେ ନମଂଗିଲେ ଲଢ଼େଇ ଚାଲିଲୁ — ଶାନ୍ତି ହୋଇଲେ ତୁନି ।
 ଧନକ ଖଟାଏ ନିଜ ମୂଳ-ଧନ ଯୁଦ୍ଧ-ବେଉସା କରି,
 ଲଢ଼େଇ ଜିତିଲେ ବଜାର ମିଳିବ — ଆମେ ବି ମିଳିବୁ ଭାରି ।
 ଅମକୁ ଜିତିଲେ ମଉଜ ଲୁଟିବେ — ଯେସନ ସ୍ବାମୀ-ଭୃତ୍ୟ —
 ଆମର ସାଙ୍ଗରେ ତୁଳା ହେବ ସିନା ଆମର ଧାନଖେତ !!
 ଆମ ଧାନ ବିକି ପଇସା ସଫବେ ଯେସନ ଏ' ଆମ ସାହୁ,
 ଆମର ଶେତରେ ମଜୁରୀଆ ଆମେ — ଅନ୍ୟକି କଥା ଆଉ !
 ଦେଶଯାକ ଦେଶ ଭରି ଉଠିଲଣି ସ୍କୁଲ କଲେଜ ରାଜି,
 ଆମର ପଇସା ଆମର ଶ୍ରମ, ତହିଁରେ ଉଠଇ ଗର୍ଜି !

ଆମରି ମଜୁରୀ ବାଂଞ୍ଛିଲ ଏ' ଯେତେ— ଦାତବ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ,
 ଶତ ସାହସରେ ଗଢ଼ିଲୁ ଯେତେକ ଶିକ୍ଷା ଶିକ୍ଷିତ ମାନ—
 ହାୟରେ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲୁ— “ମୂର୍ଖ ଗାଉଁଲିପାକି...”
 ଫକୀର ସମାନ ବିଶ୍ୱେ ବୁଲିଲୁ— ନିଃଶ୍ୱ ହୋଇଲୁ ଆଜି !
 ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ପଇସା ନ ମିଳେ, ପେଟକୁ ପିତୁରି ଭୋକ,
 ଦରର ଗୃହଣୀ କଅଁଳା ବାଜୁତ, କେଉଁଥିରେ ନାହିଁ ସୁଖ !
 ସାହୁ ମହାଜନ ସୁଝି ରଖିବାକୁ ବଞ୍ଚିବ ଗୋଟାକ ନାହିଁ,
 ରଜା ରଜସ୍ୱ ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ— ନିଶ୍ଚୟ ଯିବୁ ଦେଇ !
 ଆମକୁ ପିତୁରି ଧର୍ମ ସମାଜ— ଆମକୁ ପିତୃଂତ ରଜା,
 ଆମରି ଉପରେ ବଞ୍ଚିବେ ଏମାନେ ଯେଣୁ ସବୁ ଆମେ ପ୍ରଜା !!
 ଇସ୍କୁଲ ଆ ପିଲ ଡେଲୁ ଫୋପାଡ଼ିଂତି ଡାକ୍ତର ପତାଏ ହାତ
 ଆକଟି-କଠୋର ପୁଲିସ ଶମତା ଧରିବ ଯାଉଁଲି ବେତ ।
 କବି ଲେଖିଯାଏ ଆମରି କବିତା, କଳ୍ପନା ରଂଗ ଗୁଲ,
 ଆମରି ଜୀବନ ପ୍ରେତ ଥିଲେଥିବ, ଆମେତ ନାହିଁରେ ତହିଁ ।
 ବଡ଼ ସୁକୁମାର କବିତ୍ୱରେ ସେତ ଅଳିଅଳ ରଜ ଶିଶୁ,
 ଦୁଧସର ଯାକୁ ମୋଟା ଲଗେ ପୁଣି, ଲହୁଣୀ ଯେସନ ତସୁ !
 ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କାହିଁ ବୁଝିବେ ଆମକୁ, ଲଂଗଳା ମୂର୍ଖ ଜାତି,
 କଳ୍ପନାରେ କାହିଁ ଉଠିବ ଯେତେକ କର୍କଶ ଭାବ ପଂତି ?
 ତେଣୁ ସେ ଆମକୁ ବାସନ୍ଦ କରଲେ, ଯୋଗ୍ୟମଣିଷ ନୋହୁ—
 ଦୟାରେ ଖାଲିରେ ମନେରହୁଗଲେ, ଆମରି ଝିଅ ବୋହୁ !
 ବଡ଼ ଉଦାରତା—ଆକଲେ ଯେଦିନ, ପଲ୍ଲୀ-କଳଣୀ କାଖ...
 ଆଦ୍ର ବସନେ ପୁଟିଥିଲ ଯା'ର ସଲ୍ଲିଜ ନିଗୁ ରୂପ !!
 ଧନ୍ୟ ଆମେରେ କୁତାର୍ଥ ହେଲୁ, ଉଦ କରଲୁ ଗୁଡ଼ି,
 ଆମରି କବିତା ଗାଇଲେରେ ଭାଲ କବିଶିଳ୍ପୀର ଜାତି !
 ଆମେକି ଜାଣୁରୁ କବିତା ହେ'ବାକୁ, ଆମେକି ଜାଣିରୁ ରହ,
 ତୁମେ ସିନା ସବୁ ପଢ଼ିଲ ଜାଣିଲ, ତୁମରି ସେ ହେଲୁ ବୃତ୍ତ !

ଆମେତ ନଜାଣୁ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କୃତି, ଉଚ୍ଚ-ମହତ ପୂଜା,
 କେବଳ ଜାଣିବୁ ଉଠି ନବାପାଇଁ ଏମାନେ ବି ଜଣେ ରଜା !
 ଓକଲ, ମୁକ୍ତାର, ଡାକ୍ତର, କରଣୀ, ମାଷ୍ଟର, କବି ଆଦି,
 କିଏ ସେ ଲେଖକ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି, କିଏ ଖୋଜେ ତୁଳା ଗଦି !!
 ମାତୃସମାନ ବଂଶୁଲ୍ଲ ଆମେ, ପିତୃସମାନ ପାଳି,
 ହାୟରେ ଏମାନେ ଏଡ଼ିକି ବେମାନା, ମାନଂତନି ଯାହାଖାଲି !
 ଏଇତି ଆମକୁ ପେଶଂତି ଶୋଷଂତି ରୁଗ୍‌ଶ କରଂତି ତନ୍ମୁ,
 ଅଥଚ ମାନେନା ପୃଥ୍ବୀ ସମାନ, ଆମେ ତା'ର କାମଧେନୁ ।
 ଆମର ପାଇଁକି କଲେଜ ରୁଲିଲ, ଶିକ୍ଷାସଂସ୍କୃତି ଗତି,
 ଓକଲ, ମୁକ୍ତାର, କବି ଶିଳ୍ପୀର ଆମେପର ସାପକାତି !
 ଆମର ଗରଭେ ରହିଲ ଯେତକ ଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନ ଘନେ
 ଆମକୁ ଚଢ଼ିରେ ପାରିଲେ ନାହିଁକେ, ଅଣବାବୁଆର ପଣେ !
 କବି ଲେଖିଲାନି ତେଣୁରେ କବିତା, ଡାକ୍ତର ନ କହେ କଥା,
 ପାଠୁଆ ଯୁବକ ଭେଟିଲେ ପଡ଼ିଲ — ‘ପଶୁଶ୍ରେଣୀର ବାଣୀ’...
 ସରକାର ହେଲ, ସମାଜ ହୋଇଲ, ଏ ସବୁରେ ନାହିଁ ଆନ,
 ଆମେଇ ଯେସନ ଦେଶଟା ଯାକରେ ଆମରଠାରୁକି ଘ୍ନାନ !
 ତେଣୁ ନପୁଞ୍ଜଂତି ଆମକୁରେ କେହି ଯଥାର୍ଥ ଦାମଦେଇ
 ଆମକଥା ଯିଏ ପୁଛୁଲ ବୁଝିଲ ଶାଂତିର ସତ୍ତା ନେଇ...
 ଦୁନିଆରେ ନବ ରଘୁ ମହାନ୍ତି ସେ, ବାଆଳି ରାଉତି ରୂପ,
 ତାଆର ପାଇଁକି ଜାଲିଆନାବାଗ ଗୌରବ ଅଭିଷେକ !
 ଶାସ୍ତ୍ର ସମାନ କାଂଧରେ ରୁଲିଲୁ, ଶାସନ ଗାଡ଼ିର ଅଖ,
 ଆମପାଇଁ ଯିଏ ଆହା ଉଜାରିଲ, ତାଆର ନରହୁ ବେକ !
 ସାମ୍ୟ ଦେଖାଇ ଯିଏ ସେ କହିଲେ, ମଣିଷ ଥାଇ ଏହୁ
 ଦେଖରେ କେମିତି ସାଜିଛି ବଳୁଆ-ରାଜମାତି ଯୁଂକ ସାହୁ ।
 ଜାଣରେ ତା ପାଂଜି ପୋଛିଦେଲ ନେଣେ ଯମରଜା ବଡ଼ଦୁତ
 ତାଙ୍କର କବରେ ପୋତାହେବ ଯେତେ ବ୍ୟବସ୍ଥାସକ୍ତ ଶାତ !

ପାଂଚଜଣଙ୍କର ସୁବଧା ପାଇଁକି, ଦଶଜଣ କରି ରହି
 ଦେଶରେ କମିତ ରୁଲିତ ବଳୁଆ ଅଂଧାରୁ କାର୍ଯ୍ୟାଦି !
 ସରବେ ଖୋଲିବେ ଆଖିପତା ଯଦି, ଅହରହ ଦେବେ ଡାକ
 କଉଁଠି ରହିବ କହ ଏ ଟାଣୁଆ ଶୋଷଣବାଦର ଟେକ ?
 ସାମନ୍ତ, ମୁରଗୀ, ଅଭିଜାତଗିରି ଉତ୍ତରାଜନୀତି ପାହ୍ୟା
 କଉଁଠି ଡିସ୍ପିବ ସରବେ ଲେଡିଲେ ନିଜପାଇଁ ନିଜ ରହା ?
 ତେଣୁରେ ଆମକୁ ତୋଳଂତି ଚତୁରେ ପଶୁଠାରୁ ସ୍ଥାନକରି
 ଆମର ପ୍ରାୟଦା ଉଠାଂତି ଯେତେକ ଉଚ୍ଚ ଖେତାବଧାର !
 ଯୁଗ ଯୁଗ ହେଲ ଶୋଷି ରୁଲିତଂତି ଆଜିବ ଶୋଷିବେ ଲହୁ
 ହାୟରେ ଆମେ, ଅସିତ ଜୀବ, କେତେ ବା ସହୁକୁ ଦାଉ !
 ପଶୁପରି ଆମ ଗଳାରେ ବସିଲେ ଶୋଷଣର ଛୁଣ ନେଇ
 ଆମେକି କାଣିବୁ ଯୁଗଯୁଗର ଏ' ଅଭ୍ୟୁସ୍ତ ଶରବାସ !
 ମଣିଷକୁ ଯଥା ମଣାକାମୁଖଂତି, ଗୋରୁଂକ ଦେହରେ ଟିକ
 ମଣା ଡାଆଁ ଶରୁ ବଳି ହେଲେ ବେଶୀ ନିଦ୍ରାର ଗୁରପୋକ ।
 ଆମେ ଯୁଂକ ଯଥା ବେଉସାରେ ଶୁଭ, ଶୋଷଣତାଂକରପେଷା
 ତେଣୁରେ ବାଂଧୁଲ ଆମର ଉପରେ ପୁରକର୍ତ୍ତୃତ୍ତ ବସା !
 ତଥାପି ଶବୁରୁ ଉଦାର ଆକାଶ, ବ୍ୟାପ୍ତ ଧରଣୀତଳେ
 ଆମେକି ଆସିରୁ ରହିଯିବୁ ବୋଲି ତରୁଲିତା ବୃକ୍ଷମେଳେ ?
 ପଶୁପକ୍ଷୀଠାରୁ ଅବୋଧ ହେବକି ଆମର କଂଠର ଶବ୍ଦ
 ଆମେକି ନୁହଁଉ ମଣିଷହେ ବାବୁ — ଆମର କି ନାହିଁ ହୃଦ ?
 ତେଣୁ ଏ ଅଗ୍ରଲେଖ !
 ହେ ମଣିଷ ତମେ ବିରୁଦ୍ଧ କରିବ ଏହାର ରୂପରେଖ !



॥ ଚଷା ସରକାର ॥

ଖବର କାଗଜ ରଟିଗଲା ଦେଶେ
ଚଷା ସରକାର ଆସିଲା,
ବଂଧ ବାଜି ଶ୍ରାନ୍ତି ଅନନ୍ଦ ସୁଅକ
ଦରିଆରେ ଯାଇ ମିଶିଲା !
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ମରୁଡ଼ି, ଧୋଇ, ଉପବାସ
ରଜା ରହସ୍ୟଙ୍କ ଅଡୁଆ,
ତଂଟିକଟା ପଣ ସରିଯିବ ସବୁ
ସମୟ ଆସିବ ବଢ଼ିଆ !
କ୍ଲେଟ୍ ହେଲଣି, ସୁନା ଫଳାଇବ
କ୍ଲେଟ୍ରେ ଧାନ କିଆଣୀ,
କ୍ଲେଟ୍ରେ ଇଂରାଜି ପାଣି ବରଷିବ
ପଡ଼ିଆ ନିଯିବ କାହାରି... !
କ୍ଲେଟ୍ରେ ହେବ ଧାନ ଭାଉଁ ଠିକ୍
କ୍ଲେଟ୍ରେ ଦବା ଖଜଣା,
ଖଜଣାତ ଦବା ଆମ ହାତକଥା
କ୍ଲେଟେ ତଷିବା ମାଗଣା !!

କ୍ଲେଟ୍ ସମୟ ଆସିଲା,
ନଳିତା ସେତର ମଜୁରୀଆ ଘରେ
ସରକାର ପାଳି ପଶିଲା !
ଦାଆ ହାତୁଡ଼ିର କରମତି ଏଡ଼େ
ଶେଷକୁ ରଖିବ ମହକୁ
ମିଠା ମୁହଁ କରି ଛୁଡ଼ିଦେବ ତା'ର
ଝାଲବୁହା ତରୁ ବହୁକୁ !

ଗୋଟିଏ କଥାଟା ଭାଲେଣୀ ହେଲଣି
 ଯିଏ ଦେବ ଭାଗ୍ୟ ଏଥିରେ,
 ସରକାର ହେଲେ ଗୁଡ଼ିକାକୁ ହେବ
 ଚରଦନ ତା'ର ସାଥିରେ !
 ଏତେ ଆଦରର ଧାନକେତ ଯା'କୁ
 ଝାଳ ଓ ମଗଜ ଗଢ଼ିବି,
 ସରକାର ହେଲେ ଚାଲିଯିବା ତାକୁ
 ଶ୍ରେଷ୍ଟ ବିକଳେ ମରୁଛି !

ଏଡ଼େ ନିରାଶୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
 ଅନ୍ଧର ପରିକା ବାଞ୍ଛନେବ ରଥେ
 ଛଡ଼ାଇ ମମତା ଅଛୁଟ !
 ସରକାର ହେଲେ ମିଳଇକି ଛୁଟି
 ବରଷା ଦିନଟା ସେଥିରୁ
 ବେଉଷଣ ସାରି ମିଳିଯାନ୍ତୁ ଭଲ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅ ପୁନେଇ ଉଠୁ !
 ଡେରିରେ ବୁଣିଲେ ବୁଢ଼ାକାଳ ପିଲ
 ପରିକା ଅକର୍ମୀ ହୋଇବ,
 ରାଜା ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ଖଜଣା ନପୁରେ
 ପିଲକି ଖାଇବେ ଦଇବ !
 ଯାହା ହେବ ହେଉ ସେକଥାକୁ ପଛେ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ଥିବ କରିବା,
 ସରକାର ପଣ ଦିବା-ସପନରେ
 ଆସିବ କାଇଁକି ଗୁଡ଼ିବା ?
 ଆମରି ହାତରେ କେନାଲ ରହିବ
 ଜଳକର ଦାଉ ତାହାରି,

ପଥକର ଆଉ ବନକର ସାଥେ
 ଜନକରୁ ଯିବା ଉପରୁ
 ବେଠି ବେଗାରିରେ ମାରୁଛି ନିଇଡ଼ି
 ସୁଗନ୍ଧ ମୁନର ଶାସନ,
 ସରକାର ହେଲେ ଆମ୍ଭେରେ ଜଣିବା
 ଯେତେକ ଅନ୍ୟାୟ ଶୋଷଣ !
 ସ୍ବାୟତ୍ତ ଶାସନେ ହାତକୁ ଆଣିବ
 ଯେତେକ ଶୋଷଣ ସରଣୀ,
 ଚଷାଜାତି ଯା'କୁ କର ଗଣିଗଣି
 ଆଜିଯାଏ କରେ ଭୁଲେଣି ।
 ଏତେ ଦିନପରେ ଆଡ଼-ନିର୍ଭର
 ଚଷାଜାତି ନେଲା ଛଡ଼ାଇ,
 ରୁଷ୍, ଫରାସୀ ଚଷାପରି ହେଲା
 ବିପ୍ଳବବାଦ ବଢ଼େଇ ।
 'ତୃତୀୟ ରାଜ୍ୟ'ର ରିଷ୍ଟ କଟିବ
 ଚଷା ରଇତର ନାଆଁକୁ
 ସାତଦିନ ଖଟି ମୃତବ ସେବବା
 ଅଷ୍ଟମ ଦିନ ବିଭୁକୁ !
 ଏଣିକି ତା' ନାହିଁ— ପାଠ ସଂସ୍କୃତି
 ମନଇଚ୍ଛା ଯେତେ ଗାଇବା,
 ବୁର୍ଜୁଆବାଦ ସାମଂତ-ସାହିର
 ଦୁର୍ଗୁଣ ଯେତେ କହିବା !
 ଏଇପରି ଭାବ ମାଟିର ସଂତାନ
 ଚଷାପୁଅ କହେ ବଢ଼େଇ,
 ଖବର କାଗଜ କିଣିନେଲା ଖଞ୍ଜେ
 ଯେଉଁଠି ଅଛି ତା' ବଢ଼େଇ !

ଖବର କାଗଜ ଛୁପିଲ ନିଜତି
 ମୋଟା ହରପରେ ରଗଡ଼ି,
 ‘.....ଶୋଷଣବାଦର ଶବ୍ଦାଂତ ଏବେ—
 ଚଷାପୁଅ ଦେଲ ଉପାଡ଼ି !’
 ଦେଶରେ ଦେଶରେ ଘୋଟ୍ ଚାଲିଲ
 ଘମାଘୋଟ ହେଲ ଲଢ଼େଇ,
 ଜମିଦାର ଘୃଏ ଘୋଟ୍ ପାଇଲେ
 ଚଷା ରଇତେ ଚାଲୁଥେଲି !
 ଶାସନ ରହିଲ ତା’କରି ହାତରେ
 ପରଂପରା ଯା’ର ସରଣୀ,
 ‘ଲୋକଂକ ପାଇଁକ ଲୋକ ଶାସନ’—
 ଏ’ ଅଳପୁଆଁକର କାହାଣୀ !
 ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାରେ ଚଷାପୁଅ ପାଇଁ
 ଚାଲିଛି କୁଞ୍ଜର କାଦଶା,
 ଚଷାପୁଅ ତୁହି ହଳଧର ଚାଲି,
 ତୋହର ଏ’ସବୁ ଅଲଗା !!



(ଉଦୟ-ଫେବୃୟାରୀ ୧୯୪୯)

॥ ଚୂଳିଶ ବର୍ଷ ॥

ଚୂଳିଶ ବରଷ ପରେ ଆଉ ଥରେ ଆଉ ବାରେ ଆସ
ଏ' ଜାତିର ଚିତ୍ର-ମନେ ପୁଣ୍ୟ-ଶ୍ଳୋକ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ !

ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନେକ କର୍ମ, ଅସଫଳ ଅନେକ ବାସନା,
ଅନେକ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା ଖୋଜି ବୁଲେ ତୁମର ସଂଜ୍ଞନା ।
ବହୁଜନ, ବହୁଧନ ସମାଜର ଏ ବିଶ୍ୱ ମୁଲକେ
ତୁମର ଲୋଡ଼ା ବନ୍ଧୁ ବିଦଳିତ ଦୁସ୍ତ ଜନ ପାଖେ !
ଦରିଦ୍ର ଅବଚେତନ ଅବଲୁପ୍ତ ପ୍ରାଣର ମର୍ମର
ଖୋଜେ ଗାଁଧୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଖୋଜି ବୁଲେ ମାର୍ଚ୍ଚିନ ଲୁଥର !!



ବରଷ ବରଷ ପରେ ଦିନୁଟିଏ ଅରୁଣିଏ ଆସ,
ଏ' ଜାତିର ଚିତ୍ରମନେ ବିଶ୍ୱପ୍ରାଣ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ।
ଖୋଜିବାକୁ ବୁଝିବାକୁ ଭାବିବାକୁ ଦେବାପାଇଁ ଜ୍ଞାନ,
ଦେଉ କୋଟି ମଣିଷରେ ତୁମର ଆଉ କେ ସଂତାନ ?
ଖୋଜିଥିଲା ଖୋଜି ବୁଲେ ଚମ୍ପୂର ପଥଶ୍ରୀଂଶ କାଟି
ନିପୀଡ଼ିତ ମଣିଷର ବାର୍ତ୍ତା-ରୁଦ୍ଧ ଅପଂତର ମାଟି !
ଗ୍ରହ ଗ୍ରହାଂତର ଗାମୀ ମଣିଷର ପରି କେଉଁ ଜନ,
ଅବଜ୍ଞତ ଜନପଦେ ଦେଇଥିଲା ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନ !
ଚକିତ ମଣିଷ କାନେ କହିଥିଲା କୌତୁହଳୀ ବାର୍ତ୍ତା,
ଜଣକର ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ଦାୟୀ ଗଣ ବିଶ୍ୱର ଜନତା !!



ଆସ ଗାଁଧୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଆସ ରଜା ମାଟିନ ଲୁଥର
ବରଷକେ ଥରେ ଆସ ଅବା ଆସ ଶତବର୍ଷ ପର !
ଧନର ପ୍ରାର୍ଥନା ଆଜ ଜ୍ଞାନର ଏ' ମହା ସ୍ଵପ୍ନବରେ
ମନର କାରୁଣ୍ୟ କଥା କହିବାକୁ କହିବାକୁ କାରେ;
ମଣିଷ ଖୋଜୁଛି ପର ଆତ୍ମାଟିଏ ଏକାଂତ ବିଶ୍ଵସ୍ତ
ଛଳନା ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାଂତର ମରୁ-କୁଞ୍ଜେ ରଜନୀତି ପ୍ରେତ,
ଅଞ୍ଜନାସ କରେ ବନ୍ଧୁ ! ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଜାଣିବାର
ସବୁ ପାରିବାର ଅବା ସବୁ କିଛି ବଦଳି ଦେବାର !!
ସେତେବେଳେ ଲୁହ ତାର ପୋଛିବାକୁ ସାଞ୍ଜନା ଦେବାକୁ
ହେ ପୁରୁଷ କିଏ କାହିଁ ଦୂରେ ଅଛ ଆସ ତା ପାଖକୁ
ବର୍ଷକେ ଦଶକେ ଅବା ଅର୍ଦ୍ଧଶତ ଶତବର୍ଷେ ଦିନେ,
ଥରେ ତୁମ ନାମ ମାତ୍ର ଶୁଭ୍ରଯାତ୍ର ହତାଶର କର୍ଣ୍ଣେ !



ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ଯେଉଁଦିନ ନେତ୍ରହୀନ ମଣିଷ ଜାତିର
ମଞ୍ଜୁ ଛୁରିଅନା କୁଞ୍ଜେ ଝରଝର କରୁଣ ମର୍ମର,
ନିବିଡ଼ ପବନେ ଲେଟି ଚହଲାଇ କୋଟି ମନପ୍ରାଣ
ନିଶିଳ ବିଶ୍ଵର କାନେ ଦେଇଥିଲା ଯେ ବ୍ୟଥା ଦାରୁଣ !
ସେ ବ୍ୟଥାର ଅବସାନ ହୋଇଗଲା ଚାକିରି ବର୍ଷରେ
ଗାଁଧୀ ମୃତ୍ୟୁ ଅଂତେ ଅବା ନିଗ୍ରୋ ଶିଶୁ ମାଟିନ ରକ୍ତରେ ?
ବିଶ୍ଵ ଆଜ ଆଗ୍ରଗାମୀ ଅଭାବ ଓ ଅନାଟନ ଜ୍ଞାନା
କରପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣିଷର ? ବିଜ୍ଞାନର ସମସ୍ତ ମେଖଳା—
ଅସିମ୍ପୁତ, କରିବାକୁ ସୁଧା ଆଉ ଅଭାବର ଶେଷ
ଏତେବେଳେ ମନେ ପୁଣି ପଡ଼ିକିଆଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ?



ଅବଲୁପ୍ତ ଚେତନାର ପ୍ରତିନିଧି ତୁମେ ସୁମନ୍ତ
 ଜାତି ମହାଜାତି ତେଣୁ ତୁମ ପଦେ କରେ ପ୍ରଣିପାତ !
 ଅମଳନ ଅଶଂଖିତ ଅକପଟ ମାନବତା ପ୍ରେମୀ
 ତୁମର ସାନିଧ୍ୟେ ତେଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଏ ସାମାଜିକ ଭୂମି !
 ତାରତମ୍ୟ ଭେଦାଭେଦ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦଳ ଜଣ କୁହୁଙ୍କାର
 ମଣିଷ ଜାତିର କାନେ ରଜନୀତି ବିକୃତ ଚିହ୍ନାର
 ଶେଷ କରି ତୁମେ ଡାକ — ‘ଆସ ବ୍ୟୁ ଆସରେ ମଣିଷ—
 ସେବାର ଅଂଗନେ ନାହିଁ କାର ଗୋଷ୍ଠୀ ଦଳ ଅବଶେଷ !’
 ବନ୍ୟା ଆସେ ବନ୍ୟା ଯାଏ ଅନାଦାରେ ପୀଡ଼ିତ ଜନତା,
 ତୁମ ଆଖି ଅଶ୍ରୁ ଦେଖେ ଶୁଣେ ନାହିଁ ରଜନୀତି ବାର୍ତ୍ତା !



ତେଣୁ ବ୍ୟୁ ବିଶଂଖିତ ବିକଳାଂଗ ଜାତି ଦେଶ ପାଇଁ
 ଯେଉଁ ଡାକ କୁଟିଆସେ ପୃଥିବୀର ନାରୀକେନ୍ଦ୍ର କାହିଁ
 ମଣିଷର ମର୍ମସ୍ଥଳେ ଦେଶ ଜାତି ଅଂତର କଂଦରେ,
 ଯେଉଁ ନାମ ଶ୍ରୀ ଉଠେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ଅବା ସୁଦିନରେ
 ଅଗ୍ରଗାମୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତ୍ରାମୀ ଜାତି ଦେଶ ମାନସ ପଟଳେ
 ଯେଉଁ ଅମଳନ ମୂର୍ତ୍ତି ଭାସମାନ ଚନ୍ଦ୍ରପଟ ତୋଳେ
 ସେଇ ଗାଂଧୀ, ଗୋପବ୍ୟୁ, ସେଇ ରଜା ମାର୍ଚ୍ଚିନ ଲୁଥର
 କ୍ଷତ୍ରୀ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କର୍ଣ୍ଣେ ଯେଉଁ କଂଠୁ ପ୍ରତିବାଦ ଗୀର
 କ୍ଷିଣୁ କ୍ଷିଣତର ହୋଇ ଭଜିଥିଲୁ ସ୍ବଗତୋକ୍ତି ଦିନେ,
 ଯେଉଁ କଂଠେ ଦଳିତର ରୁଦ୍ଧଶ୍ବାସ ବୟୋନେଟ ମୁନେ
 କରୁଥିଲୁ ରକ୍ତ ବାଂଢ ପୃଥିବୀର ମର୍ମର ଚଟାଣେ,
 ବାରେ ନୁହେଁ ବହୁବାର ଇତିହାସ ରଖିଥିବ ମନେ !!



ଆଜିଠାରୁ ଶତବର୍ଷ ଆଜିଠାରୁ ସପ୍ତବର୍ଷ ପରେ
 କବି କଂଠେ ତୁମ ନାମ ରହିଥିବ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ ।
 ପ୍ରକୃତି ହରିତ ପଥେ ଯେତେଦିନ କୋମଳତା ଥିବ,
 ଯେତେଦିନ ବର୍ଷେ ଥରେ ମାର୍ପବନେ ମଳୟ ବହିବ
 ଯେତେଦିନ ରହିଥିବ ମଣିଷର ମନେ ନିଷ୍ଠୁରତା
 ଦଳିତ ପୀଡ଼ିତ ପାଇଁ ଦେଶେ ଦେଶେ ପଡ଼ିଥିବ ଚାନ୍ଦା
 ଯେତେଦିନ ପୃଥିବୀରେ ଥିବେ ବଂଶ ଥିବ କାରାଗାର
 ଥିବ ଚକ୍ର ଲୁହାକଡ଼ି ପାସି ଖୁଞ୍ଚି ଅକୁଂଠ-ସକାର
 ନେଉଥିବ ନବଜନ୍ମ ବହୁବାର ବହୁ ଅବତାର
 ଗାଁଧୀ ଗୋପବଂଧୁ ଦାଶ ନିଗ୍ରୋ ରଜା ମାର୍ଟିନ ଲୁଥର !!



(ସମାଜ-ଗୋପବଂଧୁ ଗ୍ରାଜ ବାଷ୍ପିଙ୍କ-୧୯୭୮)

॥ ନୌକାରୋହୀ*॥

ବରଷା ଯାଇଛି ଗୁଡ଼ି

କାଢ଼ିକ ଆକାଶୁ ଉଭେଇ ଗଲୁଣି, ଫେନିଲ ବଉଦ ବଢ଼ି !
ଖେତର ନାଳିମା, ଆକାଶ ନାଳିମା, ଅବୋର ବସିବ ମଣ୍ଡ
ଏସନ ସମୟେ ଚାଲିବ କିଏ ରେ, ନିର୍ଭୀକ ନୌକାରୋହୀ !
କିଏ ରେ ନାଉସା, ନାଆ ବାହି ଚାଲି, ତଉଦିଗ ଶୂନଶାନ
ପୂର୍ବ ବଂଗଳା ପିଇଚିରେ ଭାଇ, ଧର୍ମର ଅହଫେନ !

ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ଛଦ୍ମ-କବରୁ, ଡାକେ ମାରମତଦାର
'ଧର୍ମ ଉପରେ ଆଫତ' ଉଠରେ ଗୋଲମୀର ସହଚର ।
ରୁଦ୍ଧପୁର ରୁଦ୍ଧ ଲିଭିଗଲ ତେଣୁ, ଇଦରଟା ଶୂନଶାନୀ
ନୁଆଖାଲି ଡାରେ ଭୁଲିଗଲ ବଧୂ, କବଲ ସନମାନ ।
ହସନ ହୋସେନ କୁବ୍‌ନାର କି, ପରିହାସେ ଗଲ ମତି,
ତେଣୁରେ ବାଂଧବ ପରଶି ବସିଲ, ଆନର ଧରମ ପ୍ରୀତି !

ମାଟିଆ ଗୁରୁଜ ଅନଳ ଲିଭିନି, ଯାଇନି କୋକୁଆ ଭୟ
ବଂଗଳା ନଦୀରେ ଚାଲିଚିତ ସେଇ, ରକତ ଲୁହର ସୁଅ ।
ଏସନ ସମୟେ ଆସିବ କିଏ ସେ, ନିର୍ଭୀକ ଅନାୟତ୍ତ,
ହଂସା-ଦାବାଗ୍ନୀ ଦାଉଦାଉ ଜଳେ, ପ୍ରେମ-ଗଂଗା ଭଗୀରଥ ।

ଦଂଡ଼ି-ଯାତରୀର ଦରଭୁଲ ସ୍ଫୁଟି, ମନରେ ଗଲକି ତେଜ
ମନେ ପଡ଼ିଲ କି ବୁଦ୍ଧ ବଣିଆର, ଅହଂସା ନିକଟ ଆଜି ?
ହେଜ ପଡ଼ିଲକି ଖିଲିଫତ ତେଜ, ତହିଁରେ ଭଲ କି କାର୍ଯ୍ୟ
ଅଲିଶର ସ୍ଫୁଟି ହଜାଇ ଦେଇଛି ହଜରତ ଇଂଗରେଜ !!

ନୀଳନଦୀ ଛାତେ ବ୍ୟାଘ୍ର ଅଟେ, ସମ୍ମୁଖେ ମହାବୋଧ
ଅଶ୍ଵ ଫେରୁଅ ଛଂଦକ ! — ଡାକେ ଚରୁଣ ତାପସ ବୁଦ୍ଧ !
ଆଜିକି ପଡ଼ିଲ ବାପୁର ଶ୍ରବଣେ, ସେ ମହାନିବାଣ ଧ୍ଵନି,
ବଂଧୁ ପରିଜନ ଫେରିଗଲେ ପଛେ, ଅଗ୍ରେ ଧାଇଁଛି ଜ୍ଞାନ !

ବଂଗଳା ମାଆର ପ୍ରତ୍ୟ-ପିଆସୀ, ଇସଲମ ସହରର
ସମ୍ମୁଖେ ତମ ଦଳିତ ବଂଗଳା, କ୍ଳାନ୍ତବର ଶ୍ରୀଡ଼ାଗାର ।
ପଶ୍ଚାତେ ଡାକେ ଫିରଂଗୀ ବିଦେଶୀ, ପୂର୍ବ ପୁରୁଷର ମାଟି,
କବର ଖାତରେ ଟିପୁ ସିରାଜର ଅମଳନ ଇତିବୃତ୍ତି ।
କହ-କହ ଭଲ ‘ପ୍ରାସାଦ ଦେଶରେ’ ‡ କିଂପାଇ ବିଷାଦ ଅଶ୍ରୁ,
‘ସଲମ ଆଲେକ ଉଠିଗଲ କହେ ବଂଗଳା ଇତିହାସ ?’ †

ଜାଗିଲ କି ମନେ ବିଦଳିତ ସ୍ଫୁଟି, ଦିକ୍‌ଜୟୀ କଲଂବସ
ଜାଗିଲ ତୁମର ହୃଦୟ ଆକାଶେ, ଆଲେକର ପୂର୍ବାଭାଷ ।

ପଡ଼ିଗଲା ମନେ ଭରତ ଆଶାର ଧ୍ରୁବ ହେବାଲାଗି କିତା,
ତେଣୁରେ ତୋଳିଲ ତମସାର ପଥେ ଆଲୋକର ଜୟଯାତ୍ରା ।
ବାଦ୍ୟା-ଉଦ୍‌ବେଳ ସାଗର ତଳର ଶାନ୍ତି-ନଉକାବେଘା
ଦେଶଟା ଯାକର ଧମମା ରକତ ତୁମ ପଛେ ଚାଲେ ବହି ।



(ରଚନା କାଳ-୧୯୪୭)

ପ୍ରକାଶନ : 'ଆଭାସ' ବିଜୟା ବିଶେଷାଂକ-୧୯୭୮)

✽ ୧୯୪୭ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖ ଦିବା ୧୧ ଘଂଟା ସମୟରେ
ତୃତୀୟ-ପ୍ରସିଦ୍ଧିତ ପୁସ୍ତକ ବଂଶରେ ଏକାଙ୍କୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ
ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ସାଥ ପରିଚଳନା ଲେଖକ ବର୍ଷକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି
ନୌକାଯୋଗେ କାଳିରଖିଲ ଠାରୁ ଶ୍ରୀରାମପୁର ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ସାପ୍ରଦାୟିକ
ସଦ୍‌ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାଲାଗି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ ଜୀବନର ଏଇ
କଠୋର ତପାଶ୍ଵରଣ ସଂଗେ ଭରତ ଇତିହାସରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲେଖକ-
ହର୍ଷଣକାଣ୍ଡ ଘଟଣାର ପଟାଂଚର ନାହିଁ ।

† ନୂଆଖାଇର ଦଂଗାହେତୁ ସେ ବର୍ଷ ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ପାଲିତ ହୋଇ ପାରିନଥିଲା ।

‡ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଂଗଳା ଦେଶକୁ 'ପ୍ରାସାଦାର ଦେଶ' ବା ବଡ଼ଲେକନ ମୂଲକ
ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ ।

୩ ଆବେଗ ଭର କଂଠରେ ପ୍ରାର୍ଥନାତ୍ମକ ଭାଷଣରେ ଦଂଗା ବିଧୂତ ବଂଗଳା
ବାସୀଙ୍କୁ ସେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ ।

॥ ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ॥

ଚଉଦ ତାରଖ	ଚଉଦ ବରଷ	ଚଉଦ ମନୁର ଶେଷେ
ଆସିବରେ ଆଜ	ବଂଧ୍ୟା ଆକାଶେ	ବନ୍ଧ୍ୟା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବେଶେ !
ପ୍ରଳୟ ପୟୋଧୁ	ଛୁଇଁଲକି କାଈ	ଦିଲ୍ଲୀ ଶିବର ସୀମା
ରଚିଲେରେ ଯହିଁ	ରକ୍ତ-କମଳ	ସ୍ୱରତର - ଅରଯମା ।
ଏସନ ସମୟେ	କିଏ ସେଇ ଝର	କିଏ ସେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ
ବାରିଧୀର ଡାଳ	ଶମାଇବ କିଏ	ବିପ୍ଳବର ଏ ବହି !
କାହାର କଂଠର	ସ୍ୱପ୍ନ ଗୁଞ୍ଜନେ	ଥରବ ବିପ୍ଳବ ବିଶ୍ୱ,
ଅନଳ - ସଲ୍ଲଳ	ଏକାକାର ହେବ	ସୁରୁଜିବ ଆଦି ଦୃଃ ।
ଦିଲ୍ଲୀ ଆକାଶ	ପ୍ରଳୟ ଲହରୀ	ଥମାଇ ଦେଲୁଣି କିଏ
କିଏ ଆରେ ସେହି	ଗୌରବ ଯୋଗୀ	ମୁକ୍ତି ସଂଗୀତ ଗାଏ ?

କିଏସେ ରେ ସେହି	ବିପ୍ଳବୀ ଝର	ଚରମ ତ୍ୟାଗୀର ବେଶେ
କିଏ ସେ ଗୌରବ	ଶ୍ୱେତ - ସବୁଜ	ଦିଗୁଣ ପରକାଶେ !
ଚନ୍ଦ୍ର - ଚରଣା	ସଂଘନେ କିଏ	ସାରଥୀ ମହାୟାନ
ଜୟ ଜୟ ତୁହି	ଯନ୍ତ୍ର - ତାଂଡ଼ବ	ବିଧୁସୀ ଗଣୟାନ ।
ଜୟ ଜୟ ତୁହି	ପ୍ରାଚ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି	ଶୋଧକ ଯୁଗ ଜନ୍ମା
ଜୟ ଜୟ ତୁହି	ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଗତି	ମନ୍ଦିର ବିଶ୍ୱକର୍ମା !

ଚଉଦ ତାରଖ	ଚଉଦ ବରଷ	ଚଉଦ ମନୁର ଶେଷେ
କହ କି କହିବ	କରତୀ ବାଂଧବ	ନୂଆଖାଲ ଭାଇ ପାଶେ ?
କହ କି କହିବ	ବଂଶ ମଶାଣୀ	ପଂଜାବ ଗୁରୁଦ୍ୱାର
କି ବାଣୀ ଦେଇବ	ରମଜାନ ମାସ	ଇସଲାମ ପରଂପରା ?

ସନ ଚୌଶଳିଶ	ଗାଁଧୀ-ଜିନ୍ନା ପ୍ରୀତି	ସତେ କି ହୋଇଛି ଚିର
କହ କହ ଆହେ	ଚକ୍ରିଲ ଆମେଶ୍ୱରୀ	ଗତାୟୁ ସରକାର ?
ଇଦର ବାରତା	ଗାଁଧୀ ପଠାଏ	ଜିନ୍ନା ଦୁଆରେ ଆଜି,
ଫେଡ଼ ଫେଡ଼ବାରେ	ଚଉଦ ତାରିଖ	ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠା ଶୁକ ।

ଚଉଦ ତାରିଖ	ଚଉଦ ବରଷ	ଚଉଦ ମନୁର ଶେଷେ
ଭାଦର ଆକାଶେ	ରୁଧିର ମେଦର	ଶୋଭା ଆଜି ପରକାଶେ ।
ଆଜିତ ଉଠିବି	ଲଂଘି ହ'କୁଳ	ସିଂଧୁ-ସମୁଦ୍ର ଦେଶ
ମଣିଷ ରକତେ	ଆଦ୍ର ଆଜିରେ	ମଣିଷର ଇତିହାସ ।
କଉଡ଼ି ଜୁଆର	ମୁକୁତା ଜୁଆର	ମାଣିକ୍ୟ ବନ୍ଦରେ କାଢ଼ି
ଭାତୁ ହତ୍ୟାର	ଉଷ୍ଣ ପ୍ରାବନେ	ଉଦର ହେଲୁ ଭୁଲି !
କହ କହ ଆହେ	ମହେଂଜାଦଗ୍ରେ	ହରପ୍ପା ଶୁଭ୍ର ଦେଶ
କହ କହ ଆହେ	କୋରାଳ ସରିଫ	ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସାହେବ ଶିଷ୍ୟ ।
କହ କହ ଆହେ	ଜିନ୍ନା-ଜବାହର	ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ କଥା
ଚଉଦ ତାରିଖ	ଚଉଦ ତାରିଖ	ପୋତି ଦିଅ ନାହିଁ ମଥା !

ଚଉଦ ତାରିଖ	ଚଉଦ ବରଷ	ଚଉଦ ମନୁର ଶେଷେ
ଆଜିକି ଆସିବି	ସତାବନସାଲ	ସ୍ୱପ୍ନ ସଫଳ ବେଶେ ।
ଆଜିକି ଆସିବି	ଜାଲିଆନାବାଗ	ବିପ୍ଳବ ଅଛନ୍ତି ସେ
ଆଜିକି ଆସିବି	ଆଜାଦ ସଇମା	ଇଂପାଲ ରଣାବେଶେ ।
ଆଜିକି ଆସିବି	ବୟାଳିଶ ସାଲ	ଟୋଟେନ୍‌ହାମର ଉକ୍ତି
କଇଫତ ତାର	ଦେବାକୁରେ ଏହି	ଚଉଦ ତାରିଖ ଶୁକ ।

ଚଉଦ ତାରିଖ	ଚଉଦ ବରଷ	ଚଉଦ ମନୁର ଶେଷେ
ମନେ ପଡ଼େ ସେଇ	କଂପାମା ବୋଇତ	ମସଲ ବୋହେଇ ବେଶେ ।

ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର/୨

ମନେପଡ଼ି ଭାଇ	ନିକଟ କିପରି	ବାଇବେଲ ରୂପ ନେଲ
ମନେ ପଡ଼େ ପୁଣି	ବାଇବେଲ ପରା	ବଞ୍ଚିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ମଲ !
ଫିରିଂଗୀ ବୋଇତ	ମସଲ ବୋଇତ	ଡୁଇଲ କିପରି କହ
କପଡ଼ା ବୋଇତ	ନିମକ ବଂଦରେ	ରେପ୍ ଦେଲକି ତା' ସୁଅ ?
ଫିରିଂଗୀ ଜାହାଜ	ନିମକ ଜାହାଜ	ଲେଉଟି ପଡ଼ିବ ଆଜି
କଳା ଡମ୍ବି ମାଛ	ଧାରୁଆ ଆଖିରେ	ଲୁହା ଖର ଗଲ ଭାଜ !
ତେଣୁରେ ଆଜିକି	ଚନ୍ଦ୍ରଲି ଯାଇବ	ବଂଗୋପସାଗର ହାସ
ବାହାଦୁର ଶାହା	କବର ଭୂଇଁଟା	ଚମକି ପଡ଼ିବ ପରା !
ଦୁଇଟି ବରଷ	ତାଆସ-ନଅର	ସମୂଳେ ଯାଇବ ଭାଜ
ସ୍ତୋକା ଲଂଗଳାର	ସ୍ବରାଜ୍ୟ ଦିବସ	ପଦର ତାରିଖ ଆଜି !!



(ଉଦୟ : ପୂଜା ବିଶେଷାଂକ ୧୯୪୭)

॥ ଚକିଲ୍ ॥

ଗୋଦର ଗୋଡ଼ର ପୁଅଟା ଟିକଏ ଯିବାରୁ ମରି
ଭାବିଥିଲୁ ବଧୂ ଗୋଇଁଠା ମାରିବା ଯିବଣି ଭୁଲି !
ତୁଟି ଯାଇଥିବ ପୁରୁଣା ସପନ, ପୁରୁଣା ଭ୍ରାନ୍ତି
ଦୁଇଟି ବରଷ କୋଡ଼ ବେମାରିଟା ହେବାରୁ ଇତି !

ଭାବିଥିଲୁ ଚକା ଚଷମା ତମର ଦବଣି ଫିଂଗି,
ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ସୁଦୂର ପ୍ରାଚ୍ୟର ଘଟଣା ଲାଗି ।
ବଲ୍ଲିନ ଭିତର ଘନଘଟା ଟିକେ ଚେତାଉଥିବ
ସାଇବେରିଆର ଭଲୁଙ୍କରେ ମୁଁଡ଼ ବଥାଉଥିବ !

ଧକକା ଦଉଥିବ ଇଉରଲ ତଳ ଅଶୁ ବମିକା
ମାକିନ ବେଂକରେ ଉଧାସ୍ତ ଖାତାର ଦାରୁଣ ଦଫା !
ଜାତି ମହାସଭା ଗୋଡ଼ାଣିଆ ପଣ କାନରେ ପଡ଼ି
ଛୁଡ଼ି ଯିବଣିହେ ପଳାତକ ନେତା ଗାଲ ଭରୁଡ଼ି !

କେଂପା କରିବଣି ହାତଟା ତମର ପାଣି ପବନ
ତଥାପି ଭରସା ରହିବି ଯଦିବ ନିର୍ଦ୍ଦାତନ !
ଏବେ ବି ଭାବୁଚ ଫୋଟକା ଜିଭରେ ଗିଳିବ ନିଆଁ
ସାମଗ୍ରଜଣାଣୁ ଗୋଦର ଗୋଡ଼ଟା ଏବେ ବି ଚୁହୁଁ ?

ସିଂଗାପୁର ବେଳ ବାହୁନା ଟିକଏ ବାହୁନିବକି
ଆମେସ୍ କଂପାନୀ ଦେଉଳିଆ ବ୍ୟାଂକ ପୁରୁଣା ହୁଂଡ଼ !
ପଡ଼ିଗଲା ହାତେ ଉଠିଲ ମାଡ଼ିକ ବେକାର ନେତା
ମନେ ପଡ଼ିଲୁକି ସାଂପେନ ସୁଦସ୍ତ ବିରହ ବ୍ୟଥା ?

ଇତିହାସ କଥା ପରତେ ନଯାଅ ରାଜନୀତିକ
ଭୂଗୋଳ ଖାତାର ବଦଳିବା ରଂଗ ନାହିଁକି ଦେଖ ।
ବିଜ୍ଞାନ ତେଣୁ ହରାଇଛି ଆଶା ତୁମର ଚହଁ
ଦୁନିଆରେ ତମ ଦିବା ସପନର ଆଦର କାହିଁ ?

ଏବେ ବି ଭାବୁଚ ସିକଂଦରବାଦ ଜଳକବାଟି
ଜନାବ ଜିନ୍ଦାର ପାରସ୍ୟ କାହାଣୀ କମିଆ ଚଟି ।
ଉଡ଼ାଇ ଆଣିବ ଭାରତକୁ ସେଇ ଗୋଦର ଗୋଡ଼
ଏବେ ବି ଭାବୁଚ ଭାରତେ ବ୍ୟାପିବ ପୁରୁଣା କୋଡ଼ ?

ଗିଲଗିଟି ଘାଟେ ଉଠିଲ ସେହିନ ଭରମେ କାହିଁ
ସାଇବିରି ଭଲୁ ଜାଗିଲ ସେଇଠି ମାରିଲ ହାଇ ।
ସେର-ଇ-କାଶ୍ମୀର ହାତରେ ପଡ଼ିଲ ସବୁର ରୁଟି
ତେଣୁ ହେ ଖୋଜିଲ ହାଇଦରାବାଦ ଜଳକବାଟି ।

ଗୋଦର ଗୋଡ଼ଟା ଲଦିବାର କହ ରହା କେଉଁଠି
ସାମରାଜଶାସ୍ତ୍ର ଦେଉଳିଆ ବ୍ୟାଂକ ପୁରୁଣା ହୁଂଡ଼ି ।
ରଂଗାଇବା ଭ୍ରାଂଡ଼ ଆସିଲ ସତେକ ତେଣୁ ଏ ସଜ
ଇତିହାସ କହେ ଅଂଗୁଳ ଦେଖାଇ — ଆହେ ନିର୍ଲଜ !



(ଉଦୟ-ନଭେମ୍ବର ୧୯୪୯)

✽ହାଇଦ୍ରାବାଦ ସଂପର୍କରେ ଶ୍ରବଣ ଦେଇ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ
ଚଳିଲେ ପୃଥିବୀର ନିର୍ଲଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଅଭିହତ କରିଥିଲେ ।

॥ ମେଥୁସଂ ॥

ମେଥୁସଂ ! ...

ବୋଇତ ତମର ଗୁଲେ ବହେ ନଦୀ ପଂଚପୀଡ଼ ଅଶ୍ରୁ ।
ଫୁଲ ଉଠେ ଲାଲ ନଦୀ ଭଜେ ତମ ଫାଇଲ ଦସ୍ତର
ଭାଷି ଆସେ ମଲ୍ଲୀ, ଉଷା, ଗୋଲପଂକ ଶୁଧତ ମୂର୍ଦ୍ଦାର,
ଅସ୍ତ୍ରୀକାର କର ? ...

ହେ ନଗରପାଳ ? ...

ହେ ଫିରିଂଗୀ ଦସ୍ତରର ପୁରତନ ଖଞ୍ଜିତ ଦୃଢ଼୍ୟାଳ !

କରଖଣି ଆମେଶ୍ୱର ନିବାସିତ ଶୀତ କଂଠଧ୍ୱଜ
ଭଲ ଶୁଣାଇଲ ବଧୂ, ଆମେ ସିନା ଯାଇଥିଲୁ ଭୁଲି ।
ଭୁଲଇତ ଦେଇଥିଲୁ ଖାଲି ଆମ ସ୍ଥାଲିଂ ପାଉଣା
ସନ ତେୟାଳିଶ ସାଲ କୋରପୁଟ ଶୁଧତ ବଂଗଳା !

ପଡ଼ିଥିବ ଇସ୍ତିହାର ଦୁଇଲକ୍ଷ ପଂଚପୀଡ଼ ବାସୀ
ସରକାରୀ ଫାଇଲରେ ତୁମ ଗାଆଁ ମୂର୍ଦ୍ଦାର ବଂଚିଛି ।
ତମେ ସିନା ଜାଳି ପୋଡ଼ି କାହିଁ ଦେଲ ପାଉ ନାହିଁ ଠାକ
ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଇଛଂତି ପରା ତମ ମେଥୁସଂ ସାହେବ !

ରାମନାମ ସତ୍ୟ ହେଉ ସତ୍ୟ ହେଉ ମେଥୁସଂ ଦସ୍ତର
ସତ୍ୟ ହେଉ ବେନି ଲକ୍ଷେ ବେନିଜଣ ଆସେଂକ୍ ମେଂବର ।
ମିଥ୍ୟା ହେଉ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ମହାମାରୀ, ମିଥ୍ୟା ହେଉ ମୃତ୍ୟୁ
ସତ୍ୟ ହେଉ ମଂତ୍ରୀକର ଭଉଁ ଆଉ ରସ୍ତ ଖଇଁ କଂତୁ ।

ଶୁଣ ଶୁଣ ଦୁଇଲକ୍ଷ	ଭଞ୍ଜଭୂମି ପଂଚସୀତ ବାସୀ
ବଳକା ଓଡ଼ିଶା ଦେଶେ	କିଏ କହେ ଦୁର୍ଲ୍ଲିପ ପଡ଼ିବ ?
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମେଥୁଭୟ	ରକ୍ତନୟା ସଂଭରଣ କରି
ବାଢ଼ିଛନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ବାର	ନାହିଁ ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ ମହାମାରୀ ।
ଦେଶେ ଦେଶେ କୁଶାସନ	ସତ୍ୟ କାହିଁ ? ସତ୍ୟ ପ୍ରହସନ !!
ସତ୍ୟଲେଖେ ଦୁଃଶାସନ,	ସତ୍ୟଲେଖେ ମାମା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ !
କହ ମଲ୍ଲୀ, କହ ଉଷା,	କହ ଖୋଜ ଆକାଶେ ବାପୁଜୀ
ସରକାରୀ ଦପ୍ତରରେ	ତୁମ ମଲ୍ଲ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ବଂଚିଛି ।



✽ ଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ଅନାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲେ ସରକା ତାହାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ୧୯୪୯-୫୦ ମସିହାରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ପଂଚସୀତ ସବ୍ଡିଭିଜନରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ତାହା ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ ହ୍ରାସିତ ପ୍ରଥମ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପଦଧ୍ୱଜ । ସେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଗୋଲପ ମହାଂତ, ମଲ୍ଲୀ ଦେଇ, ଉଷା ଦେଇ ପ୍ରମୁ ବହୁ ଜୀବନର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ମେଥୁସ୍ତ ସାହେବ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଅନାହାରକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଯେଉଁ ଇନ୍ଦ୍ର ଦ୍ବାର ଦେଇଥିଲେ ସେଇ ସଂପର୍କରେ ଏ କବିତା ସେତେବେଳେ ‘କୃଷକ’ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

॥ ଖଦଡ଼ ବ୍ୟାଂକ୍ ॥

ଖଦଡ଼ ବ୍ୟାଂକ୍ !		ଖଦଡ଼ ବ୍ୟାଂକ୍ !!
ଦେଉଳିଆ ତମେ	ହେଲଣିକ ନାହିଁ	କହ ହେ ସାପ୍ ?
ହେଲେଣିକ ଏବେ	ବହୁ ମାଡ଼ୁଆଳ	ତମ ଗ୍ରାହକ
ଡାଲମିଆ, ଟାଟା	ବରଲା, ପଟେଲ	ମିଲ୍ ମାଲିକ ।
ଖାସି ପିଂସୁ ଭାଇ	ଗାଆଁ ଟାଉଟର	କଂଗ୍ରେସ ବାଲ
ଚନ୍ଦ୍ର କରସିନା	ବଂଚନ ଗୁଲିଚ	ଖାସା ସେ ପାଲ !
ଲଂଗଲ ଲୁହାରେ	ଗାଆ ରଜନୀତି	ମଉଳେ ତେଜ
ଶରଡ଼ ନାଲିତ	ନମିଲଲ ଭାଇ	କିସ ସୁରଜ ?

ଚଉଦୁଆରର	ଚମିନୀ ଧୂଆଁର	ହେ ସରକାର
ଧନ୍ୟହେ ତମେ	ଖଦଡ଼ ବେଘର	ହାତକୁ ନେଲ ।
ବୁଢ଼ା ବଣିଆର	ବେରସିକ ସର୍ତ୍ତ	ସୂତାର ହାର
ସେଧୁଥିଲ ଭାଇ	କେତେ ପ୍ରେମିକକୁ	କଂଗ୍ରେସ ହାର ।
କେତେ ନାଗରଂକୁ	ଆଦରୁ ନଥିଲ	ଲୁଆଟ ସଭା,
କଲ ବୋରଡ଼ର	ଚପରସୀ ଖୋଜେ	ଖଦଡ଼ ଲୁଗା ।
ଚଉଦୁଆରର	ଚମିନୀ ଧୂଆଁର	ହେ ସରକାର
ଧନ୍ୟ ହେ ତୁମେ	ଖଦଡ଼ ଲୁଗାର	ପ୍ରସାର କଲ ।

କହ ମହତାବ,	ପଂଥ, ପଟିଲ୍	ସୀତାରମୋହୀ
ପୁରୁଣା ପାଠରେ	ଅଛି କି ହେ ନାହିଁ	କିଛି ବକେୟା ।
ମୁଖା ଆକାରକୁ	ବଳିଗଲ କହେ	ପିଂଧାଲି ମୁଖ
ଦେଉଳିଆ ଭାଇ	ମାରିଲକି ତମ	ଖଦଡ଼ ବ୍ୟାଂକ୍ ?

ବୟାଳିଶ ତ୍ୟାଗ	ଲୁଣ-ମରା ଯୋଗ	ଦଂଡ଼ ଯାତରା,
ବୁଡ଼ା ବଣିଆର	ପୁରୁଣା ପୁଟୁଳ	ଲଗିବ ଝରା ।
ଦଳ ଗଡ଼ ଗଡ଼ୁ	ବଢ଼ିଗଲା କି ହେ	ବଳାତ ଦଳ
‘ମାଛ ଓ ରୁଟି’ର	ଲେଉଟେ ଜୁଟିଲେ	ପଂଗପାଳ !
କଂଗରେସ ଖାତା	ବଢ଼ାଇଲା ଭାଇ	କଂଟୋଲ ଯୁଗ,
ଚନ୍ଦ୍ର କରସିନା	ଲେଉଟେ ପଣିଲେ	‘କର୍ମଠ ସଭ୍ୟ’ ।
କଳା ବଜାରୀକୁ	ସାଜିଲରେ ଭଲ	ଧଳା ଖଦଡ଼
କଂଗ୍ରେସର ଭାଇ	ନୂଆ ପିରମିଡ଼	ଦଶିଲ ବଡ଼ ।

ଖଦଡ଼ କଣିବ	ଖଦଡ଼ ପିଂଧୁବ	ଆସରେ ଭାଇ
ଖଦଡ଼ ପିତାର	ଛାଉ ବାସରେ	ଡାକୁବ ମୁଇଁ ।
କବି ଜଣେ, ପୁଣି	ଖଦଡ଼ ପିଂଧେରେ	କଂଗ୍ରେସ ବାଲ
ନଥୁରାମ ଭାଇ	ପୁରୁଣା କାମକୁ	କରୁବ ପୁର ।
ଗାଁଧୀ ମରିବ	ଖଦଡ଼ ମରିବ	ସରିବ ଯୁଗ
ଗାଁଧୀ ରୁଧିର	ଖଦଡ଼ରେ	ଯାଦୁ ଘରକୁ ଯୋଗ !!



(ଉଦୟ ଅପ୍ରେଲ ୧୯୫୦)

॥ ସଂପାଦକ ॥

ସାହିତ୍ୟ ରହିଲୁ ଯାଇଁ ମଇଦାନ ସବୁ ସମିତିରେ
ଫୁଲମାଳ ସଂବର୍ଦ୍ଧନା ମାନସର ଶକ୍ତି ପ୍ରଗତିରେ ।
ଭାଷଣ ଗର୍ଜନ ପୁଣି ଡାକବାକି ଯଂସ ସମାବେଦେ
ସାହିତ୍ୟ ବସିଲୁ କାହିଁ ଗସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ଭରସା ଆଗ୍ରହେ ॥

ସାହିତ୍ୟ ଭାସୁଛି ଆଜି ଦେଶେ ଦେଶେ ଜୟଂତୀ ପ୍ରବାହେ
ପେଶାଦାର ବକ୍ତାକଂଠେ ଶୂଦ୍ରାଶାତା ରସିକ ଆଗ୍ରହେ ।
ସାହିତ୍ୟ ଫୁଲୁଛି ପୁଣି ବର୍ଷିକିଆ ଉତ୍ସବ ବିଳାସେ
ଡେଇଁଛି ମଂଚରୁ ତଳେ ମନତୋଷୀ ଉପାୟନ ଦୃଷ୍ଟି !!

ସାହିତ୍ୟ ସବୁଟି, ଆଜି ଅଂଧାରର ସହର ତଳିରେ
ପ୍ରକାଶକ ଶୋ-କେସ ବେଂଚରରେ ନର୍ଦ୍ଦମା ଗଳରେ ।
ମାଡୁଆଳ ବଢ଼ାଶାତା ହସାବର ବର୍ଜିତ ପୃଷ୍ଠାରେ
ସାହିତ୍ୟ କରୁଛି କାହିଁ ଆନୁହତ୍ୟା ଅପବାଦ ଡରେ !

ସାହିତ୍ୟ ପଶିଛି ପୁଣି ପ୍ରକାଶକ ଦୋହରା ଖାତାରେ,
ଆୟୁର ଫାଂସି ବୁଲେ ବହି ତା'ର ବଜାର ଗସ୍ତରେ ।
ତଥାପି ପାଏ ନା ନିଜ ପ୍ରାପ୍ୟଧନ କୃତଜ୍ଞତା ପାଶେ
ମଥା ତାର ଭାଗ୍ୟକ୍ରାନ୍ତ, ବହି ଯେଣୁ ବଜାରକୁ ଆସେ !!

ସାହିତ୍ୟ ପିଂଧୁର କାହିଁ ଖସି ଜାମା ଅବା ଟେରେଲିନ୍
କେଉଁଠି ସେ ନବ୍ୟ ଧର୍ମୀ ଅବା କାହିଁ ପଂଥୀ ସନାତନ ।
କେଉଁଠାରେ ଭଞ୍ଜ-ସେବା କେଉଁଠାରେ ବୋତଲ-ଆଗ୍ରହ
କେଉଁଠିବା ନଳଗୋଡ଼ ପାଇଜାମା ଧୋଡ଼ କୁର୍ତ୍ତା ସ୍ନେହ ॥

ସାହିତ୍ୟ ସାଜିବ କାହିଁ ଧର୍ମବଳ ଅବା ଧର୍ମପାଳ
ପ୍ରକାଶକ ପ୍ରତାରଣା ପରିଗ୍ରହେ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଫଳ ।
ଅବା କାହିଁ ସାହିତ୍ୟକ ଭ୍ରମେ ଖୋଜେ ରସ୍ତା ଚଉଛକ
ନଗ୍ରାମ ଜନପଦ ଭୁଲି ହେଲୁ ଆଶ୍ରମିକ-ପଣୀ ॥

କେଉଁଠି ନିଦାଣ ପଂଥୀ କେଉଁଠି ବା ସୃଜନ ପ୍ରେମିକ
କେଉଁଠି ସେ ପୁଂଜବାଦୀ ଗୁପ୍ତଚର, ବିଦ୍ରୋହୀ ଛମିକ ।
କେଉଁଠି ମାକିନ ପଂଥୀ ରୁଷ୍ ପଂଥୀ ଶିବିକା-ବାହକ
କେଉଁଠାରେ ମାଓ ପଂଥୀ ବିପ୍ଳବର ସ୍ୱପ୍ନରୂପ ଯଶ !!

କେଉଁଠି ଆଶ୍ରମ-କୁଟି ପଂଖାତଳେ ସାହିତ୍ୟ ନିହତ
କେଉଁଠି ବା ଭ୍ରାତାତା ଦୁରଗ୍ରହେ ହାଜତ ପୀଡ଼ିତ ।
କେଉଁଠାରେ କାରଖାନା ମଜଦୁର, ଅବା ମ୍ୟାନେଜର
ମଣିଷର ବହୁବିଧ ବେଶେ ଆଜି ସାହିତ୍ୟାବତାର ॥

ସାହିତ୍ୟ କେଉଁଠି ଆଜି ସଂପାଦକ, ଅବା ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ
କେଉଁଠାରେ ନିଜ ଗୁଣ ନିଜ ମୁଖେ କରୁଛି ଖର୍ଚ୍ଚନ ।
କେଉଁଠାରେ ଲେଖିବସେ ଅନ୍ୟ ବହି ପ୍ରଶଂସା ଟିପ୍ପଣୀ
ନିଜ ବହି ପୃଷ୍ଠ-ବ୍ୟଥ କଟି ବ୍ୟଥେ ଅନ୍ୟ ନାମ ଭଣି ॥

ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁକ ଆଜି ରାଜନୀତି ଲଘୁରୂପ ସୃଷ୍ଟି
ତୈଳ-ଦ୍ରବ ଫେଶେ ଯଦି ଶିବଲିଂଗ କରେ କେହି ଭୁଷ୍ଟି ।
ଏକାଦେମୀ ଭେକକିଲେ ସାରୁପସ ଛପାକ ଉଡ଼ାଲେ
ତେବେ ଯାଇଁ ଅଭିଷେକ ହେବ ତାର ସଭା ମଂଚ ତଳେ ॥

ସାହିତ୍ୟ ଦ୍ରୌପଦୀ କାହିଁ ବିବସନା ଗ୍ରୀଡ଼ାବଣ ନାଶ
ପ୍ରକାଶକ, ପ୍ରଶାସନ ଦୁହେଁ ମିଶି ନିଅନ୍ତେ ଦୋଷାର

କେଣ ତାର ମୁକୁଳିତ ବସ ତାର ବସନ ବର୍ଜିତ
ଦଶନେ ଡରଣ ଧରି ଡାକରୁଡ଼େ ଲେଖକ ଅସ୍ଥିତ ॥

ଅଥବା କେଉଁଠି ବସି ସାହିତ୍ୟିକ କରୁଛି ତୋଝିଆଁ
ପାଉଁଛନ୍ତ ପାଦପୂଜା ଯେଉଁଠାରେ ମଂସୀ ମହାଫିଜ ।
ଅବା ସର୍କାଶ ହାକିମ, ଠିକାଦାର, ଚାନ୍ଦାଦାତା ସବେ
ଯେଉଁଠାରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଉଁଛନ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ସବେ ॥

ଏବଂବଧ ବହୁ ରୂପ ବହୁ ବେଶେ ସାହିତ୍ୟ ସର୍ଜନା
ଗୁଲିଚି ଦେଶରେ ଆଜି, କିଏ ତାର କରବ କଳନା ।
ସାହିତ୍ୟିକ କିଏ ନୁହେଁ, ମଂସୀ ରଜା, ଦୁତ, କଟୁଆଳ
ଶୋଷକ ଶୋଷିତ ଆଜି ସବୁଶ୍ରେଣୀ ସାହିତ୍ୟ ପାଗଳ ॥

ସାହିତ୍ୟିକ କିଏ ତେବେ, କେଉଁଠାରେ ରହିଲା ସାହିତ୍ୟ
କେଉଁ ପରିଚୟ ଘେନି ସାହିତ୍ୟର ହେବ ଗର୍ଭପାତ ।
କିଏ କହିବ ଏକଥା, କାହା ମୁଖେ ରହିବା ଆଜିରେ
ସାହିତ୍ୟିକ ରହିଲଣି ମହାନେତା ଉତ୍ସବ ମଜିରେ !

ଏତେବେଳେ ମନେ ପଡ଼େ ସଂପାଦକ ଜଣେ ତୁମପରି
ଆସଂତା ଏ ଦେଶେ କିଏ ମଣିଷର ସୌମ୍ୟବସୁ ଧରି ।
କରିବାକୁ ଅଲିଂଗନ ସୃଷ୍ଟି ଶିଳ୍ପ ଭେଦାଭେଦ ସ୍ଥାନ,
ବାଜିବାକୁ ନୂଆ ଯୁଗ ଗୋଷ୍ଠୀଭେଦ ପରିଚୟ ଶୂନ୍ୟ ॥

କୁଂଭକାର ଚନ୍ଦ୍ରପରି ମୃତ୍ତିକାର ପେଞ୍ଜୁଳା ମଧ୍ୟରେ
ଗଡ଼ଂତାସେ ନାନା ରୂପ ଯୁଗରୁଚି ମାର୍ଜିତ ବିଧିରେ ।
ହୁଅଁତା ସେ ସଂପାଦକ ସମ୍ମାନିତ ସମର୍ପିତ ପ୍ରାଣ
(ସଂପାଦକ ହୁଅଁତା ସେ, ନହୁଅଁତା ଖାଲ ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ) ॥



(ନବମସ : ଅକ୍ଟୋବର-୧୯୭୮)

॥ ହୃଦର ଶିଂଗା ॥

ଅର୍ଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା ଅନାଦୃତ ଆଜି ତାର ରରେ ମୁଁ ବଦନା
ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପାଇଁ ମୋର ପ୍ରାଣେ କଥା ଉଠଇ ମୂର୍ଚ୍ଛନା !
ଅବହେଳିତର ଦାସ କାନେ କାନେ ଦୋଷି ଯାଏ କିଏ,
ଅସମାପିକାର ପାଶେ ଅନ୍ତରେ ମୋ ବାରତା ପଠାଏ !
କରଣୀୟ ନୁହେଁ ଯାତ୍ରା, ବର ଆଶେ ସାତରେ ମୋ-ପୁରେ
ଅନ୍ଧାର ବନିତା ମୋର ତାରେ ପୂଜେଁ ଷୋଡ଼ଶ ବିଧିରେ !

ଏ ସଂସାରେ ଯାତ୍ରା କିଛି ଦୃଶ୍ୟ କଦର୍ଥନା
ଯାତ୍ରା କିଛି ପାପ ବ୍ୟଭିଚାର
ଅମଂଗଳ ପଦେ ପୂଜେ ଧୂମକେତୁ
ମୁହଁ ଦୁଇବର !
ଅମାତ୍ୟରେ ବରିନିଏ ଶୂକର ମୁଁ କଦମ୍ବର ସମ,
କଟୁ କୁଟମାତ୍ର ଆଉ ସମ୍ବତାମ
ତାହା ମୋର ଆଦର୍ଶ ଚରମ !
ଦୁନିଆର ସାବାସକୁ ପାମର ମୁଁ ଦୂରୁ ଜୁହରଇ
ସମାଜରେ ଯାତ୍ରା ‘ପୁଣ୍ୟ’ —
ପୁଣ୍ୟ ତା’ ପାଦେ ମୁଁ ଦଳଇ ।
ମାତୃବାଣୀ ଯାତ୍ରା କହେ ‘ସତ୍ୟ’ —
ତହିଁ ଦେଶେ ଉଠାମୀ ମୁଁ —
ମାୟା ତାହା ଛଦ୍ମବେଶୀ ସ୍ଵାର୍ଥ !
ପୁରୁଷର ସଜ୍ଜାମାନ “ଶୁଣିବତ” ହେବା ମୁଁ ନରୁହେଁ
ସାମାଜିକ ‘ନ.ହିଁ’ ମାନ
ବଢ଼ାଇ ନେବାରେ ମୋର ତାରୁଣ୍ୟ ନକହେ ।

ଆପଣା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ତାଳି
 ସମାଜର ମନୋମତ ଛୁଟେ
 ପୌରୁଷର ପାଦେ ବାଂଧୁ ବେଡ଼ି
 ପରର ପାଦୁଞ୍ଚ ମାପି ଚାଲିବାରେ ଯେତେ ବାହାଦୁରୀ
 ସୁବିରତା ଯାଏ ତାକୁ ଏଡ଼ି ।
 ତେଣୁ ଆଜି ମୁହିଁ ସ୍ବେଚ୍ଛାବୁଦ୍ଧି
 ଆପଣାର ପଥେ ଦଂଡ଼େ ମାଡ଼ି ଚାଲିଲେ
 ବାଧା ବିନା ଦଳି !
 ଲୋକମତ ମାନେ ନାହିଁ, ଜାଣେ ନାହିଁ ପଥ ଓ ବିପଥ
 ଲକ୍ଷ୍ୟର ମଦରେ ଆଜି ମତୁଆଲୁ
 ଗତି ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନାୟତ୍ତ !
 ବାଧାର ଭୂଗିମା ଆଜି ମାନେ ନାହିଁ
 ତାରୁଣ୍ୟ ମୋ ଉନ୍ମତ୍ତେ ଦର୍ପେ ଯାଏ ଦଳି,
 ବାଞ୍ଛକ୍ୟର ମଂଥରତା ପଦେ ଲେଟେ —
 ସୁବିରତା ପଡ଼ଇ ମଉଳି ।
 ଅଣ ନିଶ୍ବାସୀ ମୁଁ ଧାଏଁ କ୍ଷିପ୍ତ ପଦେ
 ଧ୍ବଂସ ଧୂମ-କେତନ ଉଡ଼ାଇ
 ବସେ ଧରି ବଜ୍ର ତେଜ
 ମହାକାଳ ଶିଂଗା ଶ୍ରେମେ ବାଇ ।
 ଉତ୍ସିହ୍ନ ଆଗ୍ନେୟୁଗିରି
 ସମ ଆଜି ଛୁଟେ ମୋର ତେଜ,
 ନିଶ୍ବାସରେ ଝଡ଼ ବହେ
 ବାକ୍ୟେ ମୋର ଅଶମର ସୀର୍ଣ୍ଣ !
 ମହାସାସ, ଉଲ୍ଲ୍ଲା ମୁହିଁ
 ବାତ୍ୟା-ମଦ ପିଇ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ...
 ମହାକାଳ ସାଥେ ଆଜି ରଚିବି ମୁଁ
 ରଖିବି ତାଞ୍ଜବ ।

ଧୂଳିଟୀର ସାଥେ ଆଜି
 ହସିବି ମୁଁ ଗଗନ କଂପାଇ
 ଭୈରବ ଚକ୍ରରେ ପୁଣି
 ହଂକାରିକ ଜଗତ ଥରାଇ ।
 ଧୂସର ମୁଁ ଅଗ୍ରଦୂତ
 ଚକ୍ଷୁରେ ମୋ ପ୍ରଳୟର ଘଣ୍ଟି
 ହାସ୍ୟରେ ମୋ ଅମଂଗଳ
 ହଂସନରେ ବିନାଶର ଶ୍ଵାସ ।
 ଅନଳ ମୁଁ ଦହି ଦେବ ଦେଶସାର
 ବନ୍ୟା ମୁହିଁ ପ୍ରାବଳି ଧରଣୀ,
 ମଡ଼କ ମୁଁ ବିନାଶିକ ଏ' ଶ୍ୟାମଳ ସୃଷ୍ଟି
 ଭୂ-କଂପ ମୁଁ ଜନମାଇ ପୁଣି ।
 ବହୁଗ୍ରହ ଗ୍ରାସିବି ଆଲୋକ
 ଶନିଗ୍ରହ ଉଦ୍‌ବିଗି ମୁଁ
 ଲୋକସାଗର ବ୍ୟାପିବି ବିପାକ ।
 ଦୁନିଆରେ ଯାହା କିଛି
 'କଦର୍ଯ୍ୟ', 'କୁହ୍ରିତ', 'ଅମୀତ' ଓ 'ଅନାର୍‌ର', 'ହେୟ'
 ସେ ସବୁ ସାଧୁଙ୍କ ମୁହିଁ ସମାଦରେ
 ସକଳ ମୋ ପ୍ରିୟ ।
 ହତ୍ୟା ଆଉ ଖୁଣି ପାଇଁ
 ନିଶାଚର ମୁହିଁ ଆଗୁଆନ୍
 ରକ୍ତର ଖର୍ପର ମୋର ଶୂନ୍ୟ ଆଜି
 ହସ୍ତେ ଥରେ ବିଷାଣ କୃପାଣ ।
 ସୁର ଆଉ ବାରାଂଗନା ପାଇଁ
 ଭଲଗ୍ନେ ମୁଁ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ
 ସପ୍ନଦାନ ଦୁଃସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖଇ ।

ବକ୍ଷରେ ବରଷି ଶୁଧା
 ଅତୁଟ ମୋ ସକଳ ଆକାଂକ୍ଷା
 ନିଷ୍ଠୁଳ ବିଫଳ ମୋର ଗତ ଆଶା
 ମାଗିଯାଉ ନିଜ 'ଦାଶ' ଭିକା ।
 ମୁଜ ମୋନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ମୋ ରଚିଯାଉ
 ନିଜ ପଟୁଆର
 ଶରୀର ମନ୍ଦିରେ ଉଠେ
 ଜୟକାର ଆଦିମ ମନର !
 ଉଗ୍ର ମୋ ପୌରୁଷ ତେଣେ
 ଅସଂସ୍କଳ ଛୁଡ଼େ ସିଂହ ରକ୍ତି
 ଆହତ ଆବଦ ମୋର ମାନବତ୍ତ୍ୱ
 ହସ୍ତ ପଦୁଁ ଛୁଡ଼ାଏ ତା' ବେଡ଼ି ।
 ମୁକ୍ତିର ନିଶାରେ ଅଜି ମତୁଆଲ
 ଅବସ୍ତବ ସରବେ ମୋହର,
 ଝଡ଼ର ଡିଆଁରେ ତାଙ୍କ ଅଭିଯାନ
 ବାତ୍ୟାରସେ ଗଡ଼ରଖି ତାଳ !
 ଉଲ୍‌କା ବେଗେ, ନାଶବେ ସେ
 ସୌର ତେଜେ ଦହାବେ ଜଗତ
 ଅବହେଳିତର ଯୁଗ ଆସିବରେ
 'ଅନାଦୃତ' ହୋଇବି ଜୀବନ୍ତ ।



('ସଂଘର୍ଷ'ରେ ପ୍ରକାଶିତ-୧୯୪୦ର ପୁସ୍ତକକବିତା)

॥ ଦେହର ଲୀଳା ॥

ଏ' ଦେହର ଲୀଳା ପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି ମୋର
ମୁହିଁ ତାର ଦାସୀ
ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଣୟ ଲଗି ଲେଡ଼ା ଯାର
ମୁହିଁ ତା ପ୍ରଣୟୀ ।
ଦେହର ସ୍ତାବକ ମୁହିଁ
ଚାଏ ଉଚ୍ଚେ ତାହାର ବନ୍ଦନା,
ଏ' ଦେହର ଦାଶ-ସ୍ତୋତ୍ର
ଦୋଷିକାକୁ ସୃଷ୍ଟି ଏ' ରସନା !
ଏ' ଦେହର କବି ମୁହିଁ
ପୁଣି ଏହି ଆତ୍ମାର ଚରଣ,
ଇଂଦ୍ରିୟ ପୂଜକ ମୁହିଁ
ତାଙ୍କ ଲଗି ମୋହର ଜୀବନ ।
ଏ' ଶ୍ରେୟ ଅଧିକାରୀ
ମୁହିଁ ପୁଣି ତାର ଅନୁଗତ,
ଏ' ଦେହର ସବୁ କ୍ଷୁଧା, ସବୁ ତୃଷ୍ଣା
ମୋ ପାଶେ ଜୀବନ୍ତ !
ଏ' ଦେହର ସବୁ ଦାଶ
ମୋହ ତୁଲେ ସମ ସ୍ଥାନ ପାଏ,
ଦୃଷ୍ଟିକ ପବନ କବି
ସକଳ ମୁଁ ସମଗ୍ରବେ ନିଏ !
ବୃନ୍ଦତ ସାମାନ୍ୟ ଯାହା
ସମସ୍ତର ସମ ଅଧିକାରୀ
ମୋହ ପାଶେ ମୂଲ୍ୟବାନ
ଶରୀରର ସବୁ ଆଜ୍ଞା ଅଳ !

ଏ' ଦେହ ପ୍ରେମିକ ମୁହିଁ
 ଏ' ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରଣୟିନୀ ଯେଣୁ,
 ସକଳ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ତାର
 ନଢ଼ଣୀରେ ମାନ ନିଏ ତେଣୁ ।
 ଏ' ଦେହକୁ ଉକେ ଟେକେ
 ଏ ଆତ୍ମାକୁ ଦିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ
 ଏ' ଶରୀର ଲଳା ଲାଗି
 ମୁହିଁ ଆଜି ସବୁ ଶକ୍ତିମାନ ।
 ମୋହର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସତ୍ୟ
 ମୋ ବରୁରେ ମିଥ୍ୟା ଏ ଧରଣୀ,
 ତାର ଅଭିଯାନ ଲାଗି
 ବାଧା ବଂଧୁ ନପାରୁଛି ଗଣି ।
 ଏ' ଶରୀର ଯାହା ପାଇଁ
 ମାନେ ନାହିଁ ଲୌକିକତା ବାଡ଼ି,
 ସାମାଜିକ 'ବାଧା' ଲଂଘି
 ଧାର୍ମିକର ଶ୍ରାବଣ ନିଗଡ଼ି ।
 ଚରଣର ମାନେ ନାହିଁ
 ଜାଣେ ନାହିଁ ଶାସନ ପରର
 ମୋହର ଜୀବନ ପଥେ
 ସଂସାରର ନାହିଁ ଅଧିକାର ।
 ଲୌକିକ 'ବାହାବା' ଶିରେ
 ଦୃଶାଭରେ ପାଦଟି ମୋ ଥୁଏ,

ଦେହର ଲଳା/୨

ପୌନଃପୁନଃକଥା ସୀମା
 ଦୁନିଆରେ ଫିଙ୍ଗି ମୁଁ ଆଗାଏଁ ।
 ମୋ ବିରୁଦ୍ଧେ ମୁହଁ ଆଗ
 ମୋହ ପଛେ ପଡ଼ୁ ସେ ଧରଣୀ,
 ତେଣୁ ହିଁ ପଥର କିଛି ବାଧା ଦିଏ
 ନପାରୁଛି ଗଣି !
 ମୋ ସୃଷ୍ଟିର ମୁଁ ସମ୍ରାଟ
 ମୋର ଇଚ୍ଛା ଆପଣା ଆଦର୍ଶ
 ଉଗ୍ର ମୋ ମାନବଭାବେ
 ପରାଜୟ ନଳିହିବି ଲେଖ !



(‘ସଂଘର୍ଷ’ରେ ପ୍ରକାଶିତ-୧୯୪୦ର ପୃଷ୍ଠା କବିତା)

॥ କଲ୍ପନଃ ॥

ନିଲମ ଚାଲିବି ଗୋଟିଏ ନାଶ୍ଟର ଦେହ
ନିଲମ ଚାଲିବି ଯଜ୍ଞବନ ତାର
ଧରିବ କିଏସେ କହ ?

ତରୁରେ ତାହାର ବିଜୁଳି ବର୍ଣ୍ଣ
ରଜନୀ-ଗଂଧାର ନଧର ଚିକ୍‌କଣ
ଚଟୁଳ ଚପଳ ଚୁବନାସକ୍ତ
ଉଦାମ ଚସମୟ
ନିଲମ ଚାଲିବି
ଏସନ ନାଶ୍ଟର ଦେହ ।

ଅନଂତ ଜନମେ ଅନାଦି ଜନନୀ
ଅଗଣିତ ମାତା ଧାନ୍ତୀ ସଂଗିନୀ
ସେଇ ଶେଷ ଦୃଶି
ସେଇରେ ଆଦିମୂଳ
ଅନଂତ ସଂଖ୍ୟାରେ
ନିର୍ଭୁଲ ଯୋଗଫଳ ।

ନିଲମ ଚାଲିବି
ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ଦେହ
ନିଲମ କିଏ ସେ ବଢ଼ିବରେ ଭାଇ
ନିଲମ ବଢ଼ିବେ ସୁଅ ।

ସଲଖ ତନ୍ମୁ ତା' ସଜାଗ ପ୍ରହରୀ
ବୁକୁରେ ଛପିଣ ଆଗ୍ନେୟଗିରି ।
ବସାଉୟ-ଦାତା ମାଂସପେଶୀରେ
ଚକତ ଜୁଆର ଛୁଟେ ଧମମରେ ।
ଚକ୍ରର ହୃଦରେ ବିରଜୁଣି ଭାଇ
ମଳ କମଳର ଗୁପ୍ତ ।

ନିଲମ ରୁଲିନ

ଏସନ ପୁରୁଷ କାୟା !

ଆଦି-ଅଂତର ଗ୍ରସ୍ତା ପୁରୁଷ,
ରସ୍ତା-ତଂତର ସ୍ତ୍ରସ୍ତା ପୌରୁଷ,
ସଦାଧନାୟକ ପୁଣ ।
ଦେଶ ଓ ଜାତିର ମେରୁଦଂଡ଼
ତାକୁ ନିଲମରେ କିଏ କଣ ?

ଭଲ ପାଇଥିବ

ନାଶର ମାଦକ ଗଂଧ,

ଭଲ ପାଇଛ ଗୋ

ପୁରୁଷ ଦେହର ସ୍ବାଦ ।

ଅନାଦି ପୁରୁଷ

ଆଦମ ମିଳନ

ଭେଦ କାଢ଼ିକରେ

ବୃଞ୍ଚାଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ସଂସାରର ଧରା ବିଷୁବ ରେଖାରେ
ମେରୁ ପ୍ରାନ୍ତର ହିମେ
ପ୍ରେମର ମନ୍ଦିର ରୁଦ୍ଧ
କଥାରେ କୁଆଁ ଅଛୁ ଆଉ ନାମେ ?

ରୁଲିଚିରେ ଘର, ରୁଲିବ ନିକଟ
ନବ ସୃଷ୍ଟିର ଖେଳ
ପୁରୁଷାର ମେଳ ।
ପୁରୁଷ ଔରସେ, ନାରୀର ଚୈତ୍ବ ...
ନିଷ୍ଠୁର ନାହିଁ ତାର
ନିଷେଧ କଥାରେ କର ?

ଲଂପଟ ଅବା ମହାଗଣିକା
ନିନ୍ଦିତ ଅବା ବଦିତ ଆତ୍ମା
ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ଏ' ଦେହ ।
ନିଲମ ବଢ଼ିରେ କର ନାହିଁ
ତାର ଆତ୍ମାର ଅବସ୍ଥା ।

କୋଟି ଯୁବମନ ପୌରୁଷ ଗରିମା
କୋଟି ରୂପସୀର ମୋହିନୀ ମହିମା
ଜଳଗଲ୍ଲ ତୁମ ଜହର ଜ୍ୱାଳାରେ ହାୟ
ନିଲମ ରୁଲିଚି ନାରୀ ପୁରୁଷର ଦେହ !



(ଉଦୟ : ଜୁଲାଇ ୧୯୫୦)

* Whitmanଙ୍କ A Woman's Body At Auction
କବିତାର ଅନୁସରଣରେ ।

॥ ମାଧୁଆ ଭାଇ ॥

ମାଧୁଆ ଭାଇରେ ମାଧୁଆ ଭାଇ !
ସବୁ କଥାକୁ ତ ହୋଇରେ ହୋଇ ।
ଗଣ ତାତରକ ବଣ ତାତରେ
ବୁଝ ନବୁଝୁ ତୋହରି ପାଇଁ ॥

ତୋହରି ପାଇଁ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାକସ
ନିଶ ଉଠା ପାଠ ତୋହରି ପାଇଁ ।
ନଟକୁଟ ବାଟ ଗ୍ରାମ ପଂଚୁପୁର
ଜାଲ ମେଲିତରେ କପିଳା ଭାଇ ॥
ଆରେ ରେ କାଣିଆ ଗୋରୁ ଜଗିଥାଆ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସିଲେ ଭେଟ ଯାଇଁ !

କ୍ଷତି ପୂରଣରେ କଥାଟି ଚିକ୍କଣ
ମଥାଟି ବାଧୁବା ଜାଣନ୍ତି ସେଇ ।
ନରେବା ଗୁଞ୍ଜରେ ଅଶୃଥମା ହତ
ଜମିଦାରୀ ଉଠା କଥାଟି ସେଇ ॥

ମାଧୁଆ ଭାଇ !
ସବୁତ ଚାଲିଛି ତୋହରି ସଂତକେ
ରବର ମୋହର ଦେଇଛୁ ତୁହି ?

ମାଧୁଆ ଭାଇରେ ମାଧୁଆ ଭାଇ
ଦେଖା ଦରଶନ ତାଙ୍କର ନାହିଁ ।
ଆସିଥିଲେ ଥରେ ହଳଦି ଲଗାଇ
ଫିରିଙ୍ଗୀକୁ ଛୁଡ଼ି ପତର ଦେଇ ॥

କେତେ ଗୁଟୁକଥା, କେତେ ପଟୁକଥା
କଟୁକଥା ତାଙ୍କ ଭୂତରେ ନାହିଁ ।
ଗରବ ହେଲୁକି ଗରଭ(?) ହେଲୁରେ
ଆଉ ନପଶନ୍ତ ପାଖରେ ସେଇ !!

ଆଖି ମାରି ହାତ ଠାରୁ କହୁଥିଲେ
ସବୁଏଁ କହିଲୁ ହୋଇରେ ହୋଇ ।
ହଳଗଲୁ ବାଟ, ଖଳା ହେଲୁ ପାଟ
ଅଣସର ଘାଟ, ଅଛବ ସାଗ୍ର ।
ଓଲେଇ ପୋଲେଇ, କେତେ ନେଉଥିଲେ
ସବୁତ ପଡ଼ିଲୁ ଅମୋକ୍ଷ ହୋଇ ॥
ପିଠିରେ ଗଂଡ଼ର ତରଖା ଓ ତୁଳା
ଲୁଣିଆ ଝୁଲୁଟି ହାତରେ ବନ୍ଧି ।
ଘୁରି ବୁଲୁଥିଲୁ, ପୁଲିସର ଡୋଳା
ଆଜିତ ପୁଲିସ ତାଙ୍କର ସମ୍ଭା !

ଏଇବାଟେ ଦିନେ ଗଲେ ସେଇବାବୁ
ମଟରରେ ଚଢ଼ି ଦର୍ଶ ଦେଇ ।
ଚଢ଼ିଲୁ ମୋ ନାମ ରାଜୁ ଭାଇ ବୋଲି
ଧରମ ଭଉଣୀ ଚଢ଼ିଲେ ନାହିଁ ॥
ମଂତ୍ରୀ ହେଲେଣି ବଡ଼ଲେକ ସିଏ
ଜାଲ ବାରବାଟି କାହିଁରେ କାହିଁ
ରେକ୍ସା ବାଲୁଟି ଠିକଣା ନଜାଣେ
ଭଉଣୀ ଦର୍ଶନ ପାଇବ ତହିଁ ?
ନରାଣେ ମେଲଣି ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀ
ଭଣଜାଟି ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଯାହିଁ ।

ଇତିହାସ ପୋଥି ଖେଳାଇ ଖୋଜିବ
ମାମୁଁ ମହାରାଜ ଅଛନ୍ତି କାହିଁ ?

ମାଧୁଆ ଭାଇରେ ମାଧୁଆ ଭାଇ
ଶୁଣିବୁ କି ନାହିଁ ହାଟରୁ ତୁହି* ।
ବରଷା ନହେଲେ ଘାସକୁଦ ବଂଧ
ପାଣି ଉସାଇବ ନଈକୁ ନଈ ॥
ନାଳକୁ ନାଳତ ପାଣି ଉତ୍ତୁରିବ
ଢେଉକୁ ଝରିବ ଶୋଠରୁ ପାଣି ।
କହିବ ହାଟରେ ସର୍କାଣ ରେଡ଼ିଓ
ରେଡ଼ିଓ ମୁହଁରେ ଆକାଶବାଣୀ !
ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ନୂଆ ରାଜଧାନୀ
କଟକେ ବସିବ ଇଷ୍ଟେ ଓ ପୂର୍ବ ।
ସଡ଼କେ ଘାସୁର ଆଠୁଏ କାଦୁଅ
ରହିଲେ ଦେଖିବା ହଡ଼ାଂକ ଚମ ॥
ଅଂଧାରୀ ମୂଲକ ଆଲୁଏ ଘାସିବ
ଅପସରା ଯିବେ ପେଟକ ରଜା ।
ଶସ୍ତ୍ରା ଉଷ୍ମ ଓ ଗସ୍ତ ଖରଚେ
ଗୁଲିଥିବ ଭାଇ କେସନ ମଜା ॥
ମାଧୁଆ ଭାଇରେ ମାଧୁଆ ଭାଇ
ସବୁ କଥାକୁତ ହୋଇରେ ହୋଇ ।
ଗୋରା ଶାସନରୁ କଳା ଶାସନର
ଫେଡ଼ାଣ ଫଳକ ଜାଣିଲୁ ତୁହି ?

ମାଧୁଆ ଭାଇରେ ମାଧୁଆ ଭାଇ
ସବୁ କଥାକୁତ ହୋଇରେ ହୋଇ ।
ଗୋରା ଶାସନରୁ କଳା ଶାସନର
ଫେଡ଼ାଣ ଫଳକ ଜାଣିଲୁ ତୁହି ?

ଜାଣିଲୁ କି କିଏ ଲୁଗା କଂଟରେଲ
ଜାଣିଲୁ କି ଟାଟା ବରଳାଂକ ଖେଳ ।
ଜାଣିଲୁ କି କେତେ ମୁନଫା ଲୁଗୁଳୀ
ସରକାର ସଂଗେ ପୀରତି ମେଳ !

ଶାସା ଶୁଭ୍ରଥୁଲ ଫାସିର ଡାକର
ବେତମାଡ଼ ଡର ଗାଳି ଓ ଟାପର ।
ବଞ୍ଚାଶୁଂଟ ସିନା ଶୁଣିଥିବ ସବୁ
କି ଲେଡ଼ା ଶୁଣିଲେ ଚାହିଁଲେ ଭେଳା ॥
ପାର ହୋଇ କିଂକୁ ତତ୍ତ୍ୱ ବୈତରଣୀ
ଆଜି ସେ ମାରୁଛି ହୃଦ୍ରେ ହୋଇ ।
ସରକାର ଲେଡ଼ି ସହଯୋଗ ତାଙ୍କ
ଧରମ ଦର୍ଶନକୁ ବୁଲେଟ ଦେଇ !
ମାଧୁଆ ଭାବରେ ମାଧୁଆ ଭାବ
ମାପିରୁକି କେତେ ମରତ ଉପକାଶ
ନଞ୍ଜରସାୟ ଗଳେଟ ଡୁହି ?

ମାଧୁଆ ଭାବରେ ମାଧୁଆ ଭାବ
ଶାମ ପିତ୍ତସାଂକୁ ନିନ୍ଦିଲୁ ନାହିଁ ?
ବରଚଲ୍ ଚକା ଚିନ୍ତିଲୁ ନାହିଁ ମୁଡ଼ି
ସମରର ଇଷ୍ଟ ଦେବତା ସେଇ ॥
ରଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ କଥା ଜାତିମୟ ଚାର୍ତ୍ତା
ବଡ଼ବଡ଼ କଥା ମୁଣ୍ଡରେ କାଜି ।
ପଞ୍ଡିତ ନେତୃତ୍ୱ ଭାବିଷ୍ୟାଡ଼ିଗାମା
ଚକ୍ରମା ପିଂସୁଲି ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ ?

ସାଇବର ଭାଲୁ, ‘ଲୁହାପରଦା’ର
ଉଲୁଗୁଣା କସ ବୁଝୁନି କିଛି ।
ହାୟରେ ଦେଶରେ ‘ଶୀତଳ ସମର’
ଶୀତଳ ତୋରଣୀ ପିଉଛୁ ବସି ?
କୋରଥା ଲଢ଼େଇ ଶୁଣିଯାରେ ଭାଇ
ବରବୁଣା ପାଗ ଦେଖିକି ଥାଉ ।
ମରିଚ କସୁର ଭାଉ ତେଜଲୁଣି
କି ପିଠ ଘବୁରେ ବାପର ଆଉ ?

ଦୋହଲିବା କଳା ପୋତାହବ ପୁଣି
ଶୁଭ ଦେବେ ତାକୁ ଶାସକ ଦଳ ।
ଲଂଗଳ ଲୁହାର ଶଗଡ଼ ନାଲିର
ପମିଟ ମିଳିବ ଭୋଟ ବେଳ ॥
ଗ୍ରୋ-ମୋର ଫୁଡ଼ ବୁଲିବ ବଢ଼ିଆ
ଜରୁରୀ ବେଳର ଟାଣ ଶାସନ ।
ଚଇତେ ମିଳିବ ଆଜ୍ଞା କୋବି ମଞ୍ଜ
କାତିକି ମାସକୁ ଧାନ ବହନ ॥
ଜମି ପାଣି ମଡ଼ା ତଗାବ ଟଙ୍କାରେ
ଜମିକି ଉଠିବ ବାହା ବରତ ।
ଅଫିସରଂକର ବାଁ ଆଂଗୁର
ଟିପ ଚହେ ଶେଷ ପିଡ଼ିଆ ଖତ !
ମାଧୁଆ ଭାଇରେ ମାଧୁଆ ଭାଇ
ତୋହରି ରକତ, ତୋହରି ଖଜଣା
କି ହେଉଛି ତହିଁ ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ ?

ମାଧୁଆ ଭାଇରେ ମାଧୁଆ ଭାଇ
କାଶ୍ମୀର ଦେଶ ଶୀତଳ ବନସ୍ତ

ଶୀଘ୍ରକ ସିଂହଳ ମୁନରେ ଯାଇ ।
 ସେ ଦେଶରେ ଯଦି ଫୁଟିବ ବାରୁଦ
 ସମ୍ମୁଖେ ମାନସଭେବର ହୁଏ ।
 କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଠାରୁ ଅଳପ ଦୂରରେ
 ଭୂଗୋଳ ପଡ଼ିଲେ ଜାଣନ୍ତୁ ତୁହି ॥

ଗଜ-କଳ୍ପପର ଗୁଳିଟି ଲଢ଼େଇ
 ଉଦ୍ଧେ ଗରୁଡ଼ ଜାତି ସଂଘ ଥାଇ ।
 ଶାଆମ - ପିଉସା ଚରଚିଲ୍ - ଚକା
 ରୁଷ୍-ପିତା ହେବେ ଧର୍ମ ସର୍ବ ॥
 ମଂକଟନ ଆଉ ଡିକସନ୍‌କର
 ମାଂକଡ଼ି ବଂଟର ସରଲ ନାହିଁ ।
 ପାକ-ଭରତ ଚୁକ୍ତି ଦୋରସ୍ତ
 ରଘୁ ଟୋକେଇରେ ଜାଗା ବା କାହିଁ ?

ଆରେରେ ମାଧୁଆ ଏକରାମ ଖାଁ
 ହିଂଦୁ ପଠାଣ ସାଧାରଣ ।
 ତୁମେ କି ଲେଡ଼ିଚ ସମରରେ ଭାଇ
 ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ହାଣ ॥
 କାହିଁ ଗଲ ତାଙ୍କ ମୂଳ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି
 ଶିକ୍ଷା ଚିକିତ୍ସା ଦାନାକନା ସ୍ଥିତି ।
 ତୁମର ପିଲାଙ୍କ ପିଂଜର ଉପରେ
 ଗୁଲୁଗୁରେ ତୋପ କମାଣ ରାଜୁତି ॥
 କମିଶନ ପରେ କମିଶନ ନେଲେ
 ନେଲେରେ ଫଉଜ ପଲଟଣ ।
 ରସ୍ତା ଖରବୁ ଭଣ୍ଡ କଟିଲ
 ଆଉ କି ରହିଲ ଲେଂଗୁଲୁଣ ?

ସ୍ଵର୍ଗପତି ଦଳ ଚପୁଡ଼ି ଶୋଷିତ
 ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।
 ସରକାରୀ ଚେର ଟାଣି କଟିବରେ
 ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଣ ବରଣେ !
 କଳର ମାଲିକ ସରକାରୀ ମେଟେ—
 ଯୁଦ୍ଧ କଂପାନୀ ବଢ଼ି ଟାଣି ।
 ଆରେ ରେ ମାୟା ଖାଲି ମାରୁଥାଆ
 ବାଆଁ ଆଂଗୁର ଟିପ ଚଢ଼ୁ !

(ଉଦୟ : ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୫୦)

✽ ଭାରତୀୟ ଆଇ. ସି. ଏସ. ଚାକରିକୁ Heavenly Born Service
 କହୁଛି

† Uncle Shamର ଅନୁବାଦ

॥ ଭୋଟ୍ ବାକ୍ସର କବିତା ॥

ବିମଳ ଏ' ଦେଶବାସୀ
ଅବିମଳ ଭୋଟ୍ ଅଧିକାରୀ,
ଆହେ ସୁବିଦିତ ପ୍ରାର୍ଥୀ !

ହ୍ୟାଂଡ଼ ବଲ୍ ପ୍ରାଚୀର ପଥର
ହିଂବଲ ଓ ସଙ୍କେତର
ନାଲି, ନେଲୀ, ପିରୁକଳା, —
ହରରଂଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଚେହେରର
ବିକୃତ କାଂଥ ବାଡ଼ର
ଭଡ଼ାଟିଆ ମାଇକ୍‌ର

କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରତିନିଧି ସମୟର,
ଅବା କେଉଁ ରେଖାଂକିତ ମଣିଷ ଜାତିର !

ଅବିଦିତ ମଣିଷର, ସୁବିଦିତ —
ଭୋଟ୍ ଅଧିକାରୀ,

ଆହେ ସୁବିବେକୀ ପ୍ରାର୍ଥୀ !

ଜାଣିର ନା ନାହିଁ ?

ଜଣିବାର ଆଦ୍ୟ ଦିନ

ହାରିବାର ଇତିହାସ ବହି ;

ଲେଖାହୁଏ ତୁମ ନାମେ

ଅବିଭକ୍ତ ମଣିଷ ହାତରେ ।

ସକ୍ଷୁବିତ ସମୟର ପ୍ରତିନିଧି

ଶୁଣିଥାଅ ବାରେ ॥

ଆ-ଶିଶୁ ଚରୁଣ ବୃଦ୍ଧ
 ଅସୁମାରୀ ଜନ ଅକଳନ,
 ଦୁର୍ବଳ ନିର୍ବଳ ଅବା
 ବାସନ୍ତୀନ ପରିଚୟ ଶୁନ,
 ଘନ ଅକଂଚନ ଅବା
 ଅଂଧ କୁବ୍ଜ ପଂଶୁ ନିପୀଡ଼ିତ,
 ବୟସ ଓ ସମୟର ଦିଗ୍‌ବଳୟେ
 ଚର ଅସ୍ତମିତ,
 ଯାଂକଲଗି ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ !
 ତାଂକୁ ତୁମେ କି ଆଲୋକ ଦେବ ?

ସୁବଦ୍ଧ ପ୍ରତିନିଧି
 ନିବେଦିତ ମଣିଷ ଜାତିର !
 ସାଧୁ ସଂଥ ପ୍ରତାପକ
 ଯାହା କିଛି ତୁମେ ହୋଇପାର ।
 ହୋଇପାର ଗଞ୍ଜାମାଣ
 ହୋଇପାର ଟେରେଲ୍‌ଲନ୍ କାମୀ,
 ହୋଇପାର ସାଇବାବା ଭକ୍ତ
 ଅବା ପଂଡ଼ିତେଶ୍ୱର ଗାମୀ ।
 ନାଶ ହୁଅ, ନର ହୁଅ
 ଜାତି କଂବା ଉପଜାତି ହୁଅ
 ନାବାଳକ ନୁହଁ କେହି
 ସାବାଳକ ମନେ ରଖିଥାଅ !

ସାବାଳକ ନାବାଳକ
 ବୟସର ବିଭିନ୍ନ ସୀମା

କ୍ଷେପ ବାକ୍ସର କବିତା/୨

ଆଶିଷ ଯା' ତୁମ ଲାଗି
ସ୍ୱୀକୃତିର ନିଶିଳ ଗରମା ।
ସମ୍ମାନିତ ସଦିଧାନ
ପୁସ୍ତକର ପୃଥୁଳ ଉଦରେ
ସରସିତ ଯେଉଁ ସୀମା
ତାର କି ହେ ପ୍ରତିବାଦ
ଶୁଭ୍ରନାଲ୍, ଶୁଭ୍ରନାଲ୍ ଜମା ?

ଶୁଭ୍ରନାଲ୍ ଶୁଭ୍ରହୃଦ
ପତାତିଳ ଦାସ ପଟୁଆର
ଶୁକ୍ଳକେଶୀ ବୈଧାନକ
ସରସିତ ବସୁଷ ସୀମାର ।
ପୁରତନ ଜେଲଯାତ୍ରୀ !
ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ
ତ୍ୟାଗବାଣୀ ପୁରୁଣା ବିକୃତ,
ଆଉ ଚଳିବନି ବଧୂ !
କରିଦିଅ ତାକୁ ବାରେ ଶେଷ
ହେମନ୍ତ ବସୁର ରକ୍ତେ*
ପୁରତନ ଆଶା ଅଭିଳାଷ !

ଅଭିଳାଷୀ ଦେଶବାସୀ
ଅଭିଳାଷୀ-ଶିଖରୀ-ଶେଖର
ଆହେ ପ୍ରାର୍ଥୀବର !
ଥାଇପାରେ ତୁମ ପଛେ
ରାଜନୀତି ବିପୁଳ ସମ୍ଭାର ।

ହୋଇପାର ଗାଂଧୀବାଘ,
 ଅବା ମାର୍କସ୍ ଲେନିନ ଦାୟାଦ
 ହୋଇପାର କେଉଁଦଳ ଉପଦଳ
 ସୌଭାଗ୍ୟ ସମ୍ପଦ !

ହୋଇପାର ନୀଳାକାଶ ତାର !
 ଅବା ଦାଆ ହାତୁଡ଼ିରେ
 ଆଖିପାର କିଛି ପଡ଼ିଆର,
 ଗୁଣୀ ମଜଦୁର ପ୍ରାଣେ !
 (ନିଜେ ତମେ ଖଟିଶିଆ ନ ହେଲେବି ...
 କିଛି ନାହିଁ ମାନେ ! ...)

ରାଜଧାନୀ ତର୍କସତ୍କ
 ଶୀତତାପ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଘରେ
 ଚଳିଯାଏ ସବୁ କଥା !
 ରାଜା ସେଠି ରଞ୍ଜ ପ୍ରଜନିଧି
 ଯଦି କିଛି ‘ତ୍ୟାଗ’ ବଳେ
 ପାରିଲୁ ସେ ସଂକେତ ସଂପାଦି ।
 ସନାତନା ବଳଦ ବା
 ନବତନା ଗାଈ ବାଛୁଣୀର
 ଅବା ଯଦି ବଟମୂଳେ ବସିଯାଇ
 ହେଲୁ ସାମ୍ୟବାଦୀ !

ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଦେଶବାସୀ
 ପୁରଜେତା ପ୍ରାର୍ଥୀବୀରେ ଶୁଣ
 ତୁମର ବିଜୟୀ ଅଶ୍ୱ
 ଖୁରାଦାତେ ନିଭାନ୍ତୁ ତୋରଣ —

ସ୍ନେହ ବାକ୍ସର କବିତା/୪

ନିବାରଣ ମଞ୍ଜୁପର !
 (ଯଥା ମୃତ୍ୟୁର ପାତ୍ର
 ଶ୍ରୀ ଶେଷ ଚତୁର୍ଥୀର ବର
 ଲୁଚେ ଗୁହ୍ୟ ଅଭ୍ୟାତରେ
 ବାସର କଷରେ)
 ସେଇପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାକ୍ସ
 ନ ଯାଉଣୁ ଅଂଧକାର ଘରେ
 ଭୁଲି ଯାଅ ନାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ର
 ଲକ୍ଷ ହସ୍ତ କଂପିତ ସ୍ତବନ
 କି ମାଗିବ ଅଂଶୀକାର
 ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଅବା ପ୍ରତିଦାନ !

ନିରାମର ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର
 ପରି ଏକ ଘୋଷଣାର ପଥ,
 ଧରିତ ନିରାମର ତୁମେ
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଣିଷର ହାତ ।
 (ନାବାଳକ ନୁହେଁ ବଂଧୁ
 ସାବାଳକ ପୋଷକ ପ୍ରଣାମ—
 ମାରିଛୁ ବିରୁଦ୍ଧ - ସିଦ୍ଧ
 ସମ୍ପର୍କର ମୃଦୁ ଅକଳନ ।)
 ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର
 ନିରୁପିତ କାଳ ଶେଷରେ
 ଶେଷ କରି ଦିନିକିଆ କୁରୁସେଷ
 ମାରି ଜୟଦ୍ରଥ

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାକ୍ସର କବିତା/୫

ହୋଇଚ ବିଜୟୀ ତୁମେ !
 ମନେ ରଖ ମନେ ରଖ ବାରେ,
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଣିଷର
 ପଦାତ୍ମକ ବାହନୀ ପଛରେ !
 (ରକ୍ତ ମାଂସ ସ୍ୱେଦ ଗଢ଼ା
 ସୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି ଅନୁଭବ ଶକ୍ତି
 ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣିଷର ଜାତି)
 ମାଗେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି !
 ଦିଅ ତାକୁ ଅଧିକାର
 ବିଧାନ ସମ୍ମତ
 ତୁମକୁ ସେ
 କରିଦେବ ପଦବ୍ୟୁତ
 ଯଦି ଭାଗି ନିଜ ଚୁକ୍ତି ସର୍ତ୍ତ !
 କିଶା ବିକା ହୁଅ କାଇଁ
 ଗଧ ମୂଲେ ଅବା ଘୋଡ଼ା ମୂଲେ !!



(ନବପଦ-ଅନୁକ୍ରମ, ୧୯୭୧)

* ହେମନ୍ତ ବସୁ ପଣ୍ଡିତ ବଂଶଲୀର ଜନ୍ମଦିନ ଖ୍ୟାତନାମା ବୃଦ୍ଧ
 ବିଧାନ ସଭା ସଦସ୍ୟ । ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞାତ
 ଘଟଣାମାନେ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ।

॥ ଅନୁଛନ୍ଦ ॥

ଆଂଗୁଳର ଶେଷ ସ୍ଥଳ ବଂଦୁ
ଗୁଟି ଗୁଟି ଆସୁଛନ୍ତି
ଶିଶୁ ଭାବେତେଦୁ
ସ୍ୱଦେଶୀଙ୍କ ଖଂଦାଶାଳୁ
ବିଦେଶୀଙ୍କ ମହାଳୟା
ଦାନରେ ଦୟାଳୁ
ଭାରତ ସର୍କାର
ଗର୍ଭିଣୀ ମାତାର ତୁଲେ
ବାଳୁତ ଶିଶୁର
ଯେ କରନ୍ତି ସମ ଖାଦ୍ୟ
ସୁଷମ ବଞ୍ଚନ
ଖେଚେଡ଼ି ମୁଠାକ ଲଗି
ସାମ୍ୟବାଦ ଜୟ ଜୟ ଗାନ !

ଆଂଗୁଳର ଶେଷ ସ୍ଥଳ-ବଂଦୁ
ଗୁଟି ଗୁଟି ଆସୁଛନ୍ତି
ଶିଶୁ ଭାବେତେଦୁ !
କଲମ ସିଲଟ ଖଡ଼ି
ରେଖାଂକିତ ମୟୂଷ ଆଂଗୁଳି
ଖେଚେଡ଼ି ଚଉତି ଧରି
ଗୁଟି ଗୁଟି କରୁଛି ପାକୁଳ ।
ପଛରେ ଜନନୀ କାଖେ
ଅନ୍ୟ ଶିଶୁ ଅନାଗଂଭୁକର,

ନାୟକ-କେନ୍ଦ୍ର ମାରେ ପାଦ
 ରେହି ମାଛ ମୁଣ୍ଡର ଓହଳ
 ହୁଲୁଚି ସେ ନାୟକ ବସେ,
 ହୁଏତ ତା' ମୂଲ୍ୟସୂଚୀ ଶେଷ ଯୋବନର !

ଗୁଡ଼ରେ ସେମିଜ ନାହିଁ,
 ଦେହେ ନାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବରଣ
 ଶିଉଳ ଆକୃତ ଚର୍ମେ,
 ଲୁଚିଗଲା ନାୟକ ଲବଣ୍ୟ !
 ପ୍ରାକ୍ତନ ମନ୍ଦିର ଶିଳ୍ପେ,
 ଯଥା ଏକ ବିକଳାଂଗ ମୂର୍ତ୍ତି
 ସେ' ନାୟକକୁ ଛୁଇଁ ନାହିଁ
 ସମୟର ସକଳ ବିସ୍ମୃତି ।
 ସଭ୍ୟତାର ଆଭରଣ,
 ଛୁଇଁ ନାହିଁ ଛୁଇଁ ନାହିଁ ଜମା;
 ଖେରୁଡ଼ି ଚଉତି ହାତେ
 ଜୀବନର ସକଳ ତର୍କମା
 ହାୟ ଏଠି ଶେଷ !
 ଏ' ନାୟକ ଉଦରେ କିନ୍ତୁ
 ରହିଅଛି ଲୁହାର କୁଳିଶ !
 ଜନମିଲେ ଶେଷ ଗର୍ଭେ
 ଯଦୁବଂଶ କରଦେବ ଧ୍ରୁବ ॥

ଆଂଗୁଳର ଶେଷ ସ୍ଥଳବଂଦୁ,
 ଚୁଟି ଚୁଟି ଆସୁଛନ୍ତି
 ଶିଶୁ ଭରତେଂଦୁ !
 ଶୁଖିଲା ଅଶ୍ରୁପଥପଥେ
 ସମୟର ବରଷ ଜାତକ,
 ପ୍ରାଂକ ଲାଗି ଲେଖି ଦେଇ
 ଅଂତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଛି ଗଣକ ।
 ଏଇମାନେ ମଂନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ
 ଏଇମାନେ ହେବେ ବଧାୟକ
 ଇତିହାସ ପରିଶିଷ୍ଟ
 ପୃଷ୍ଠାଂକରେ ପ୍ରାଂକ ଅଭିଷେକ—
 ହେବ ଦିନେ ଷୋଳବର୍ଷ
 ଷୋଳ ମାସ ପରେ
 ଶୁଣିବ ବଧବା-ରାଣୀ
 ବାରଂବାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ ॥

/

•

(ଉତ୍କଳ ଜ୍ୟୋତି : ୧୯୭୩)

॥ ହାନୋଇ ॥

ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନର ସୁରଣୀକା ଗୋଟିଏ ଦେଶର,
ବାଢ଼ିଛନ୍ତି ପଡ଼ିବାକୁ ସଂବାଦକ ଖଗେନ ସର୍କାରୀ
କ୍ଷୁଦ୍ର ଏକ ଅଭିଳେଖ, ତୁମେ ତାକୁ ପଡ଼ିଥାଇ ପାର
କରିବକି ତା' ଭିତରୁ କିଛି କିଛି ନୁଆ ଆବିଷ୍କାର
ତୁମ ମହାଜାତି ପାଇଁ ?

...ସୋଗାନରେ, ଶ୍ରାବଣରେ, ବିବୃତରେ, ସନ୍ଧ୍ୟା ସମିତିରେ,
ଅବା ପ୍ରଚରଣ କୋଷେ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ରୌପ୍ୟ ଦାନ ଦାତନରେ
ଯେଉଁ ଦେଶ ରକ୍ଷା କରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଣେ ସାମ୍ବାଦ—
ସେ ଦେଶର ନରନାରୀ, ଶୁଣିବାରେ ହାନୋଇ ସବାଦ ॥

ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପୂର୍ବା ବାଜେ, ନିଦ୍ରା ତେଜେ ହାନୋଇ ନଗରୀ,
ସକାଳ ଛଅଟା ବାଜେ କର୍ମ କେନ୍ଦ୍ରେ ମଣିଷକୁ ଘେରି ।
ଖୋଲେ ଜଳ କାରଖାନା, ମେଲିଯାଏ ଅଫିସ ଦସ୍ତର
ଯୁଦ୍ଧସ୍ତ୍ର ଜାତିବୋଲି ତୁମେ କିଛି ଜାଣି ନାହିଁ ପାର !
ରୁଣିଆଡ଼େ ଚଞ୍ଚଳତା ମଣିଷର କର୍ମ କୋଳାହଳ ॥

ରସ୍ତାରେ ପୁଲିସ ନାହିଁ, କଟକଣା ଜଗୁଆଳୟନ
ସହରେ ରୁଲିତି କିନ୍ତୁ ଅବାରିତ ଯାନ ଓ ବାହନ ।

ଆତ୍ମ-ସଚେତନ ଜାତି, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜାତ୍ରା ମଣିଷ
ଜୀବନର ପଦେ ପଦେ ଖୋଜେ ନାହିଁ ଶାସନ ଅଂକୁଶ—
ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଜାତି ଅବା ଗୃହପୋଷା ଜୀବଜଂତୁ ପରି,
ଲେଉଟେ ନାହିଁ ରସାଧାରେ ଶୂଳକର ଘଂଟି ଫୁଲସିଲ !!

ହୋ-ର-ମିନ୍ ଦେଶେ, କାହିଁ ଦେଖାନାହିଁ ପ୍ରାଇଭେଟ ଗାଡ଼ି,
ଅସ୍ମତ ମଣିଷ ଭରା ରଜଧାନୀ ବିଶାଳ ନଗର—
ଆଉଜାତ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଶୂନ୍ୟ ? ମାନ,—ଅବା ତୁମେ ନାହିଁ ମାନ,
ସରକାରୀ ଟ୍ରାମ ବସ୍ ଏକମାତ୍ର ଜନତା ବାହନ

ନଭରୁଂଗା କୋଠା ନାହିଁ, ସୀମାବଦ୍ଧ କେତୋଟି ପ୍ରାସାଦେ
ଫରସୀ ଉପନିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ଯାହା ମଣିଷକୁ ବାଧେ ।
କିନ୍ତୁ ଏକ ପୃଥିବୀର ନବତମ ବିସ୍ତୃତ ସହର
ପ୍ରତିଟି ମଣିଷ ଲାଗି ଅଛି ଖାଦ୍ୟ, ଅଛି ବାସଘର ??

ମଂତ୍ରୀ ଆଉ ସାଧାରଣ — ଏଠି ଭାର ନାହିଁ ବ୍ୟବଧାନ
ଏ’ ବିଷୟ ଦେଶେ ନାହିଁ, ସରକାରୀ ବିଶାଳ ଭବନ ।
ମୂଲ୍ୟବାନ ଗାଡ଼ି ନାହିଁ, ଚଳଣୀରେ ନାହିଁ ଆଡ଼ଂବର,
ଅର୍ଦ୍ଧଲି, ପିଅନ ଅବା ଗୃହରଣୀ ସଂକ୍ରୀ ଦଳଦଳ ।
ମଂତ୍ରୀଙ୍କ ବାସଭବନେ ଲାଗେ ନାହିଁ ପୁଲିସ ପହରା,
ମଂତ୍ରୀ ଆଉ ସାଧାରଣ ଏ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ତେହେରା !!

ଜନତାର ଦେଶ ଏଇ — ଚତୁର୍ଦିଗେ ଏକ ପରିଧାନ
 ଶ୍ରମିକ ହାକିମ ସବେ ଏକାକାର : କାର୍ଯ୍ୟ ବସନ
 ରଂଗୀନ, ସରଳ, ସାଦା । ବିଳାସ ଓ ଅଭିଜାତ୍ୟ ଦୂରେ
 ନାଇଲନ ନାଗପାଣି ଲୁଚିଗଲା ଥିଉଁକ ସହରେ ॥

ବିଚିତ୍ର ଦେଶରୁ ଶୁଭେ, ଆଜି ଏକ ଅଭିନବ ଭାଷା :
 (ଗୃହଜଳ କେଜିର ମୂଲ୍ୟ ସେଠି ଏବେ ଖାଠିଏ ପଇସା !)
 ଉଣାଇଣ ପଂଚଷଠୀ ମୂଲ୍ୟ ସୂଚୀ ଏବେ ବି ଚକ୍ରଟି
 ଲୁଗା ମୂଲ୍ୟ ବଢ଼ି ନାହିଁ, ବଢ଼ି ନାହିଁ ମାଂସ ମୂଲ୍ୟ କିଛି ।
 ଦର ଉଡ଼ା ବଢ଼ି ନାହିଁ, ବଢ଼ି ନାହିଁ ଅନ୍ୟ କିଛି ଦର
 ସୋହାଗ ବରଷ ଧରି ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧେ ଛୁଟିଗାର
 ଯେଉଁ ଦେଶ, — ସେ ଦେଶର ଏଇ ସମାବୃତ !



(ନବପଦ : ଅକ୍ଟୋବର-୧୯୭୧)

※ବଂଚଳାର ଚିଣିଷ୍ଟ ସ୍ବାବଦାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଖବେନ ଦେ' ସରକାରଂକ
 ଅନୁଭୂତର କବିତା ରୂପ ।

॥ ସ୍ବରୂପ କବି ॥

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଯୋଜନରୁ
ପିତୃଗଣ ଘେନ ନମସ୍କାର
ମୂଷିକ ମୁଁ ଆସିଅଛି
ବ୍ରହ୍ମାଂଡର ଅଭିଯାନେ
ମନେ ବହୁ ଆଶା ଅସୁମାର !

କୋଟି କୋଟି ଯୁଗ ଧରି
ନିମ୍ନ-ଗାମୀ ଜୀବ
ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ-ଗାମୀ ହୁଏ ଆଦ୍ୟବାର
ଶିକା ଓ ମଂରୁକୁ ଗୁଡ଼ି
ସୀମାହୀନ ପଥେ
ଆଜି ମୁହିଁ କରୁଛି ବିହାର ।
ପିତୃଦଣ୍ଡ ଇଚ୍ଛା ଆଉ ଅଭିଜ୍ଞାନ
ଧ୍ୟାନ ଓ ପାରଶା
ବଦଳିତ ମୋର
ବଦଳିତ କର୍ମ ପରିସର ।
ତେଣୁ ଆଜି ପରିତ୍ୟାଗି
ଆସିବି ମୁଁ
ସୁରତନ ଧାନର ଅମାର ।

ଗହମ ଗୋଦାମ ତଳେ

ହାଟ ବପଣୀରେ

ଛୁଡ଼ି ମୋର ପରିବାର

ଅଭାଗା ଦଳକୁ

ଯାଉଛି ମୁଁ ରେସନ ଓ କ୍ୟୁ-ୟୁଗ

ଅତିଥିମି ନୁଆ ପୃଥିବୀକୁ ।

ଖୋଜିବାର ପାଇଁ

ବୁଝିଲ ହେମ ଛଡ଼ା

ଆଉ କିଛି, ଅଛି ଅବା ନାହିଁ ।

ଛୁଡ଼ି ଦେଇ ଛକାଛକ

ପୃଥିବୀର ସ୍ମୃତି ପରିସର

ଉଡ଼ି ଯିବା ଆକାଶକୁ

ଆଜି ଆହା କେଡ଼େ ଚମତ୍କାର !

ଦେଖିବା ପଛକୁ ଫେରି

ଅନ୍ଧାରୁଆ ଗର୍ଭ ଭିତରକୁ

ମନଦୁଏ ନାହିଁ ଜମା

ତୁମେ ଯଦି ଟାଣିବ ପଛକୁ !

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଦୁହିଁକର

ଏକାବେଳେ ସମାନ ଆଲୁଅ

ଭୋଗିବାର ପରେ ।

ତନ୍ଦ୍ରାକୁ ଯେଉଁଠି ଦେଖେ —

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଠାରୁ ବଡ଼, ମହା ପୃଥିବୀରେ !
 ସେ ଦେଶ ମୁଁ ଗୁଡ଼ି ଥିଲି
 ଯିବନାହିଁ, ତୁମ ଗ୍ରାମେ ଫେରି
 କରିବାକୁ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଲୁଟି ।
 ପୁରାତନ ଖେଳ ଘାଟେ
 ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥକ୍ ମେଉଁଠି !
 ମରିବାକୁ ମୁଣାମରା ବିଷ ଖାଇ
 ଟାଣି ଅବା କଂଚା ବାଧା ରୁଟି
 ମହା ପୃଥିବୀର କୋଳେ
 ଖୁଟନିକ୍ ଦୂରୁଥିବି ଚିର ଦିନ ଏଠି !



(ଫେବୃଆରୀ, ୧୯୭୭)

॥ ପାଇଲ୍ ॥

ଅଫଶ୍ୟ କେଠୁଆ ବଧା

ପାଇଲର ଗଳିତ ପୁଷ୍ପରେ

ମୋ ଶିଥିଳ ହସ୍ତାନ୍ତର

ଲଭି ଲଭି ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀରେ,

କାହା ସିରସ୍ତାରେ ଅବା,

ଅବହା କା' ଅଫିସ ଦପ୍ତରେ

ମଣିଷ କି ଅମଣିଷ

ଦରବାର ସୁପ୍ତ ସିଂହ ଦ୍ଵାରେ ।

ଚର ଅବହେଳା ଗ୍ରସ୍ତ

ଉପେକ୍ଷିତ ଅନାଦୃତ ଶବ,

କାହିଁ ଗଲ ମୋର ନାମ

ପାଇଲରୁ କିଏ ସେ କହିବ ?

ରକ୍ତ-ସୁସେ 'ହୁଣ-ବିଦ୍'

ମଣିଷର ଯେତେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ

ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଲଂଘି

ମୁଁ ପୁମାଣ ଆଶା, ଅବସାଦ

କ୍ଷୟ ରୋଗୀ ପୀଡ଼ ରକ୍ତେ

ମୁମୂର୍ଷୁର ଅକୁହା କାହାଣୀ

ତା' ଭିତରେ ଲିପିବଦ୍ଧ

କରୁଥିଲା ଦୟାଦ୍ରୁ କରଣୀ ।

ଦ୍ରବ୍ୟ ଶିରଳ କଂଠେ

ଅତିହସି ଅଫଶ୍ୟ ମାଇଲ୍

ପଦ୍ମ - ଭୁକ୍ ଅଫିସର
ସତେ କି ସେ ଗିଳିଲୁ ଫାଇଲ ?

ମୋ ଫାଇଲ କାହିଁଗଲା
ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ନାତ ମସୃଣ ଉଷାରେ
ଉଲଗ୍ନ ମୁଁ ମେରୁ-ବାସୀ
ଆସିଅଛି ଆଲୋକ ଆଶାରେ ।
ଆଲୋକର ବଲ୍‌ଗା କାହିଁ
କାହିଁ ମୋର ଉତ୍ତପ ବଳୟ
ସୃଷ୍ଟିର ମେଖଳା ତଳେ
ବିଗଳିତ ନବ-ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ !!

ହେ ମଣିଷ ଅଗ୍ରଗାମୀ
ଦିଏ ମତେ ତୁମ ପରି କ୍ଷୁଧା
ବଲ୍‌ଗା ହରିଣର ମାଂସେ
ବଢ଼ିବାର ସୀମିତ ବସୁଧା—
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆସିଛି ମୁଁ
ପୃଥିବୀର ସଭ୍ୟ ବନାଂତରେ
ମୋ ପଂଜିକା ଖୋଜିଦିଅ
ଆଲୋକର ବିଷିତ୍ର ସଂସାରେ !

ସିଂହ କଟି ମଣିଷଂକଟ
ସଂଗେ ମତେ କରି ସମ-ହୁଏ

ନାଟିକାକୁ ଦିଅ ତା'ଙ୍କ
 କୁବ ଘରେ, ବିପ୍ଳବ ଆନନ୍ଦ
 ଚନ୍ଦ୍ରଧାରୀ ନୈଶ କୁବେ
 ମୋ ଗୃହଣୀ ବିଳସିବା ଚୁହେଁ
 ଦିଅ ତା'କୁ ଦ୍ରୋପଦୀଙ୍କ
 ଅଂଗଲଗା ବସ୍ତ୍ର ମାଇଲିଏ ।

ଶିଆଳି ବନସ୍ତେ ବିଭ
 କୃଷ୍ଣ - ପାଦ ଖରଟିଏ ତୋଳି
 ମୁଁ ଆସିବି ଖୋଜିବାକୁ
 ମୃତପ୍ରାଣୀ ଜୀବନ୍ତ ପାଇଲୁ !
 ରକ୍ତ ସୁନ୍ଦେ 'କୃଷ୍ଣ-ବିଭ'
 ସେ ଫାଇଲ ଅଂତମ ପୃଷ୍ଠାରେ
 ତୁମେ କି କରିବ ବସ୍ତ୍ର
 ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱତର୍ପଣେ ଥରେ ?

ପଦ୍ମନାଭ ବଧା ଯେତେ
 ଫାଇଲର ଆହେ ଭାଷ୍ୟକାର
 ପଦ୍ମ-ଭୋଜୀ ହାକିମ ପ୍ରବର !
 ଶୁଣି ମତେ ବ୍ୟଥା ଲାଗେ
 ତୁମେ ପୁଣି 'ବିପ୍ଳବ' କି କର ?
 ତୁମର ଫାଇଲ୍ ଘାତେ
 ଏ ଦେଶରେ ବିପ୍ଳବର ରଂଗ
 ସବୁଜ, ଧବଳ, ପୀତ
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ତେଜ ବିବର୍ଣ୍ଣ ନାରଂଗ ।

ତୁମର ଯୋଜନା ପ୍ରାଂତେ
 ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଅର୍ଥ ମଂଜୁରୀରେ
 ଏ ଦେଶେ ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟି,
 ମୃତ୍ୟୁ ସୃଷ୍ଟି, ଜଗ ବ୍ୟାଧି ଭାରେ !
 ତୁମେ ‘କର୍ମୋଟକ ନାଗ’†
 ଦଂଶନର ସୁଖକୁ ଜ୍ଵାଳାରେ
 ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ କଦାକାର
 ଦାରଦ୍ରୁ୍ୟର ଉତ୍ତଳ ଭେଳାରେ
 ଆସେ ଗୁଳି, ଅବସିତ,
 ଅବସାଦ ଅସୀମ ସଂକ୍ରାନ୍ତି
 ଅନନ୍ତ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଘେନି
 ମୃତ୍ୟୁ କରେ ବିଫଳ ମଂକ୍ରମ !!



(‘ଚଇତାଳି’ କବିତା ସଂକଳନ ୧୯୭୪)

† ଲଘୁକବି କବି

* ସେତାଣି କବି

† ଯେଉଁ ନାଗ ନଳରାଜାଙ୍କୁ ଦଂଶନ କରିବାରୁ ସେ କଦାକାର ହୋଇ
 ଯାଇଥିଲେ ।

॥ ପଦ୍ମବନ ପର୍ୟ୍ୟ ॥

ଏ' କାହାର ସ୍ମୃତି ଚିହ୍ନ
ଅବଶିଷ୍ଟ କେଉଁ ଶତାଦ୍ଧୀର —
ତୁମର ମାନସ ସ୍ବପ୍ନ —
ମାଳ-ହୃଦେ ତୋଳିଛି ତା' ଶିର ??
ଅବାଂଛୁତ ଫଣା ଟେକି
କରିଅଛୁ ଗରଳ-ମଂଥନ
ବାଗ୍ଦେଶୀ କମଳବନେ
କରୁଛନ୍ତି ଲେଖକ-ବର୍ଷଣ !
ହେ ମହାନ ବିଦ୍ୟାନିଧି !
ଭାଷାର ଏ ପ୍ରାଚୀନ-ମନ୍ଦିରେ
କାହାକୁ ଉଲ୍ଲଗ୍ନ କଲ ?
... ଆପଣେ ନାଁ ପରେ ??

•

ଏକଞ୍ଚରେ ମହାନଦୀ
ଆନଞ୍ଚରେ ଗଂଗା-ଦୁର୍ବ୍ୟ-ଜଳ,
କାହାର ମଳିନ-ଆତ୍ମା
ତର୍ପଣରେ ଏତିକି ବ୍ୟାକୁଳ,
ଖୋଜି ଅଛୁ ଅଶ୍ରୁ-ନଦୀ
ବିଶ୍ରୀ-ହୃଦ ଲବଣାକ୍ତ-ସ୍ରୋତ
ଅବା ଦୁଃଖାସନ ସମ
ଖୋଜେ ନାଶ୍ବ-ଦର୍ମାକ୍ତ-ସୀମାତ !



କେ ଖୋଲିବ କୃଷ୍ଣା-ବେଶୀ
 ବଂଶ ବଧୂ ଅବା ଉତ୍କଳିନୀ;
 କବାଟ ଝରକା ତୁମ
 ରୁଦ୍ଧକର ବର୍ଗୀ ଆସିଲେଣି ।
 ଆବର୍ତ୍ତ ଶତାଦ୍ଧୀର
 ଜର୍ଣ୍ଣ-ପୃଷ୍ଠା-ଛିନ୍ନ-ଅବସ୍ଥବ
 ହଳଦୀ ଖେତରେ ପୁଣି
 ନରବଳୀ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ !
 ସଞ୍ଜବାହୁ ହେବ ପୁଣି
 ନାଶ-ରୂପ-ପେଲବ-ଯୌବନ
 ଅଭିଶପ୍ତ ମଣିଷର
 ହେବ ଏକ ଷ୍ଟର୍ଣ୍ଣ-ନିବେଦନ !



ମନ୍ଦିର ବ୍ୟଥନ ତୁମେ
 ଦୃଢ଼ କର, ଆଗୋ ଭଗ୍ନୀ, ମାତା,
 ଆସିଛନ୍ତି ତୁମ ପୁତ୍ରେ,
 ଭ୍ରାତା, ପିତା ଅଥବା ଜାମାତା !
 ଟେକ୍‌ସଟାଇଲ ପ୍ରସାଦରେ
 ଆଧୁନିକ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ବିଳାସେ
 ଅସୁଚ୍ଛନ୍ଦ ସେଇମାନେ
 ବିରଳିତ-ଯୌବନର ଦେଶେ ।



ବସନ୍ତ ଯେ ବନେ ନାହିଁ
 ନାହିଁ ଯହିଁ ଫୁଲର ସୁମେ
 ଯେଉଁ ଦେଶେ ପ୍ରେମ ନାହିଁ
 ପ୍ରଣୟର ଅଷାଂଶ ଦ୍ରାଘିମା;
 ଗୋଟିଏ ବଂସୁରେ ଶେଷ !
 ସେଇ ଦେଶେ ନାଶ,
 ମାତା, ଭଗିନୀ - ଭଗ୍ନାଂଶ;
 ସତେ କି ଗୋ ପୁରୁଷର
 ଅଧିଭାବ - ଉଚ୍ଛ୍ୱସ - ବିଶେଷ ?



ଆସିଲେଣି ବର୍ଗୀଦଳ
 ଥରଲେଣି ଆର୍ତ୍ତ-କ୍ଳାସ ଡବା;
 ରେଶମୀ - ଚୁଡ଼ିକୁ ତୁମେ
 ଚୁର୍ଣ୍ଣ କର, ହୁଅଗୋ ବଧବା !
 ସ୍ମୃତିଦାର ବହି ନେଉ, —
 ଦେଶେ ଦେଶେ ପ୍ରାଂତେ ପ୍ରାଂତେ ପୁଣି
 ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ପାପେ
 ଥର ଯାଉ ସକଳ ମେଦିନୀ !



ସାହୁକ୍ୟ ବି ବେଳେ ବେଳେ
 ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦୁଃଶାସନ ସାଜେ,
 ଜାଣିତ କି ନାହିଁ ତୁମେ
 ବେଳେ ବେଳେ ମଣିଷ ସମାଜେ,

ସାହିତ୍ୟ ବି ଆଣେ ସାସ,
— ଆଣେ ଭୟ, ଆଣେ ବିଶ୍ୱସିକା;
ଅମୃତ ପ୍ରଣୟ-ପାସେ
ଜାଳି ଦେଇ ଗରଳ କଣିକା !



ସାହିତ୍ୟ ବି ବେଳେ ବେଳେ
କାତେ କୁଣ୍ଢ, ତୋଳେ ତରୁଣୁଲ;
ସାବଧାନ ଦେଶବାସୀ !
— ମଣିଷଂକ ଆତତାୟୀ ଦଳ !
— ଫୁଙ୍କି ଦଉଲତଖାନା
ପ୍ରକାଶନ - ସଂସ୍ଥା ଅତିକ୍ରମି,
ସାହିତ୍ୟକୁ କରୁଛନ୍ତି
ପୁରାତନ ଅଜଗର-ଧର୍ମୀ !
ସାହିତ୍ୟରେ ଖାଲି ତାଙ୍କ
ଗୃହ ଚଂଡା, ଇଲକା-ଗୁମାନ,
ବିପଣି ବଜାରେ ମାସ
ଜାଣିଥିବା ନାମ-ସଂକୀର୍ତନ !



(ନବପତ୍ର : ଜାନୁୟାରୀ-୧୯୭୩)

* ମଣିଷର ବାଞ୍ଛୁୟ ଜଗତରେ ବି ବେଳେବେଳେ ଶ୍ୱାସରୋଧକାରୀ
ବିଷାକ୍ର ପବନ ସ୍ନେହ ସଂପ୍ରୀତର କମଳବନକୁ ଛୁରଖାର କଣିପକାଏ ।
୧୯୭୧ ଶୀତ ଋତୁରେ ହଠାତ୍ ଏଇ କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା
ଅହେତୁକ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ବର ଓଡ଼ିଶା ହୁଇ ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ବହୁ ନିଶ୍ଚିତ ନରନାରୀ ବିଷାକ୍ର ପବନର ଅଂଧକୃପ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ୱାସରୁକ
ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।

॥ କାଠହଣା ଚଢ଼େଇ ॥

ମେଘେ ଯଦି ବିପ୍ଳବର
ଚିହ୍ନ ଲଭିଯାଏ,
ବନ୍ୟା ଜଳେ ରକ୍ତ ଶୁଷ୍କ
ମିଶିଯାଏ ସମୁଦ୍ରର ସୁଅ,
ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆସିବି
ହାତେ ଧରି ପତାକା ଚେନାଏ
ତୁମର ଅରଣ୍ୟ ପାଶେ ।
ଜ୍ଵାଳାମୁଖୀ ଉଷ୍ମ ପ୍ରସବଣେ
ଦୁହେଁ ଯିବା ସାଥୀ ହୋଇ
ବିଷଣି ଶ୍ରାବଣେ ॥

ତୁମେ ମୂର୍ଦ୍ଧା ଦୁଇଜଣ
ହାତଧରି ସବୁଜ ଅରଣ୍ୟ
ଶୁଲଯିବା, ଯେଉଁ ଠାରେ
ତରୁଣାଶା କାଠହଣା ହାଣେ ।
ଏକାନ୍ତ ନିଜସ୍ବ ଭାର
ପିତୃଦତ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଚଢ଼ୁମୁନେ
ଟାଳି ପାରିବକି ଏକ
ମହାରୁହ ସଙ୍କଳ ଖବନେ
ତଥାପି ଚଢ଼ଳ ଚଢ଼ୁ
ନିରଞ୍ଜନ କରୁଛି ପ୍ରହାର
ଅରିଯାଏ ବନ ସୃଷ୍ଟି
ଶ୍ୟାମଳ ଭୂଧର ॥

ଏକାଂତ ନିଜସ୍ବ ଶୀତ
 ଲତହାସେ ପରିଚୟ ଶୁନ
 ଶୁଦ୍ଧ ଖବ କରେ ନାହିଁ
 ବ୍ୟର୍ଥମନେ ବିଶ୍ବାସ ବର୍ଜନ ।
 ବିଫଳତା ଭ୍ରୁକୁଟିରେ
 ସମୟର ପିଚ୍ଛିଳ ସିଢ଼ିରେ
 ଯଦି କେବେ ଖସି ପଡ଼ି
 ମୃତ୍ୟୁଂଜୟୀ ମରେ !

ଅକାଂଚନ ହାତ - ସତ୍ତ୍ବ
 ବନରୁଷା ଶୁଦ୍ଧ ବିହଂଗମ
 ପ୍ରମାଣିତ କରି ଦିଏ,
 ବିପ୍ଳବତା' ଚରିତ୍ର ସଂଗମ !
 ପେଶା ଓ ପ୍ରଭୁର ନୁହେଁ,
 ତାମ୍ର ପାତ୍ର, ଉତ୍ତର ରୋଦନ
 କରେ ନାହିଁ ବନଭୂମି
 ପ୍ରକାଶିତ ସେ କର୍ମୀ ମହାନ ॥



(ଜୁନ, ୧୯୭୩)

॥ ଶ୍ରୀକଣ ॥

ମେଘର ଜୁଡ଼ାରୁ ଫିଟି
ମଲ୍ଲୀ ମାଳଟିଏ
ହଠାତ୍ ଆକାଶ ସାରା
ବିଂଚ ହୋଇଗଲା ।
ଅସଂଖ୍ୟ ପାଖୁଡ଼ା ମେଲି
ଛୋଟ ଛୋଟ ଡେଣାରେ ଉଡ଼ିଲ
ସେ ଫୁଲରେ ବିରହର
ଅପୁରୁଷ ଜ୍ଵାଳା ॥

ଫୁଲରେ ଯୌବନ ଥିଲା
ସମୁଦ୍ରରେ ଥିଲା ଉତ୍ପୀଡ଼ନ
ନଦୀର ମୁହାଣେ ଥିଲା
ପ୍ରାଣକ୍ଷାର ବେପଥୁ ଗର୍ଜନ ।
ସୃଷ୍ଟି ଛଂଦେ ନହବତ ବିପ୍ଳବ ରାଗିଣୀ —
ଉଡ଼ିଲା ବେଲୁନ୍ କେତେ
ମେଘେ ମେଘେ ଚାଲିଲା ରେଷଣି ।
ବିବାହ କଳସୀ ଶ୍ରାବି
ବରକନ୍ୟା ହୋଇଗଲେ ବିଦା
ଆକାଶୁ ଝରିଲା ଜଳ
ରସାସୁରୁତ ସକଳ ବସୁଧା ॥



(ଜୁନ, ୧୯୭୩)

॥ ମୁଦ୍ରା ॥

ଦେଖ, ଯଦି କିଛି ଆବିଷ୍କାର କରେ
ପୁରୁଣା ପୃଥିବୀରେ ।
ଜରାଣୀ ମଣିଷର ହୃଦ୍-ସଂଜରରେ,
ବୁଦ୍ଧ କଳ୍ପପର ମେରୁ ହାଡ଼ରେ,
ଯାହା ଘରେ ସାଇତା,
ଅଚଳ ମୁଦ୍ରାର କାନ ସଂଧରେ,
ଦେଖ ଯଦି କିଛି ଆବିଷ୍କାର କରେ ।

ଏ' ଘସର ମୁଦ୍ରାରେ
ଛବି କାହାର ?
ଛବି ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଷୋରିଆର
ନାଁ ମୋନାଲିସାର ?
ସୁଲତାନା ରେଜିସ୍ତାର
ନାଁ ଇଂଦର ଗାଧୀର ?

ଏ' ଛବି କାହାର ନୁହେଁ ।
ଛବି ସାହାଜାନର ବି ନୁହେଁ ।
ଛବିପତି ଶିବାଜୀର ନୁହେଁ ।
କ୍ଲବର ନୁହେଁ କି ପଂଚମ ଜର୍ଜର ନୁହେଁ ।
ଏ ଛବି ସପ୍ତମ ଏଡ଼ିଓପାଡ଼ର ନୁହେଁ ।
ମହାତ୍ମା ଗାଧୀର ବି ନୁହେଁ !

ଏ' ମୁଦ୍ରାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କର ।
 ଏ' ମୁଦ୍ରାର କାନସଂଧରେ ଛୁଦ୍ର ।
 ସେ ଛୁଦ୍ରରେ ମଂତ୍ରର ସୂତାର ଭୃଣ ।
 କେତେ ଗୁଣୀ ଗାରିଡ଼ ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ରାଣ ।
 ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷାର କବଚ ହୋଇ
 ଝୁଲୁଥିଲା ଯାହା ଗଳାରେ
 ସେ ଆଜି ନାହିଁ !

ଏ ଦସରା ମୁଦ୍ରାର ଛବି କାହାର ?
 ସାହାଜାହାନ ନାଁ ଇନ୍ଦିରା ଗାଁର ??
 ନାଁ — ସେଇ ଅସ୍ତମିତ ରୁଗ୍‌ର ଚନ୍ଦ୍ରର
 ଯାହାର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କବଚ ହୋଇ
 ମୁଦ୍ରା ବେକରେ ଝୁଲୁଥିଲା
 ସେ ଆଜି ନାହିଁ !



(ଜୁଲାଇ, ୧୯୭୩)

॥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ॥

ଏ ବନେ ବସନ୍ତ ନାହିଁ
ଏ ବସନ୍ତେ ଫୁଲ ନାହିଁ ଜମା
ମଣିଷର ଚନ୍ଦ୍ର ପଥେ
ବିଦଳିତ ଅନ୍ଧାର ଦ୍ଵାରିନୀ
ଫୁଲର କଂକାଳେ ଭରା
ସେ ଫୁଲରେ ବାସ୍ନା ନାହିଁ କିଛି
ଭୂଗୋଳର ଫସିଲରେ
ଇତିହାସ ଶେଷ ଅନୁସୂଚୀ
ସେ ଫୁଲକୁ କରୁଅଛି
ଯାଦୁଘର ନିର୍ଜୀବ ପଥର
ଏ ବନସ୍ତେ ଫୁଲ ଯେତେ ଫୁଟିଥିଲା
ସେ ସବୁ ଅନ୍ତର ॥

ଏ ନଘାରେ ଜଳ ନାହିଁ
ଏ' ଜଳରେ ନାହିଁ ମହା କନ୍ୟା
ଅସଂଖ୍ୟ ନଘାର ବାଙ୍କେ
ମହାରଞ୍ଜା ଏକାନ୍ତ ବିମନା
ଯେତେକ ସାରସ ପକ୍ଷୀ
ଯେତେ ହଂସ ଯେତେ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ
ନଘା ଜଳେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ
ହୃଦ ଶିରେ ସକଳେ ବିମୁଖ ॥

ଏ' ଆକାଶେ ଜହ୍ନ ନାହିଁ,
 ତାରା ନାହିଁ, ନାହିଁ ଉଲ୍‌କାପାତ
 ବଜ୍ର ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ସ୍ଥାନ ମଳ ନଭେ
 ଶିଶୁ ଶରୀର
 ପବନେ ମିଳାଇ ଯାଏ,
 ସେ ପଡ଼ି ତୁଳାର ପାହାଚେ
 ଅଭିସାର ଶୂନ୍ୟ ଏଇ
 ଧରଣୀର ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ କାଚେ
 ମିଶେ ସେଇ ଧଳା ଛାଇ
 ରଂଗସ୍ଥାନ ବିରସ ବିବର୍ଣ୍ଣ
 ଏ ବନସ୍ତେ ଫୁଲ ଦେତେ
 ଫୁଟୁଥିଲା ସବୁ ଗଂଧସ୍ଥାନ ॥

ଏ' ମାଟିରେ ସ୍ନେହ ନାହିଁ
 ପ୍ରେମ ନାହିଁ, ଅନୁକଂପା ନାହିଁ
 ଶ୍ରାନ୍ତ ମଣିଷର ଆଶା
 ଶୁଷ୍କ ବୃକ୍ଷେ ବିଷଣ୍ଣ ଚଢ଼େଇ
 ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯାଏ କାହିଁ
 ଦେବାଳୟ ମନ୍ଦିର ପ୍ରାସାଦେ
 କେବେ କେବେ ଅବଗାଧା
 ମଣିଷର ନିଃସ୍ୱ ଅଶ୍ରୁ-ହ୍ରଦେ ॥

ଫୁଲବନ ଦଗ୍ଧ ମୋର
 କରନାହିଁ କରନାହିଁ କିଏ
 ବିଶ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ
 ନିଃସ୍ୱ ମୁଇଁ ସଂଗୀତରୁ ଖିଏ

ମୋ କଂଠରେ ଫୁଟେ ଯଦି...
 ପୃଥ୍ବୀର ସକଳ ବିସ୍ମୃତ
 ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୃତ୍ତୁକ ଛାନ୍ତି
 ଜନ୍ମ ନିଏ ନବ ବନସ୍ତୁତି ।
 ସେ ସୃଷ୍ଟିରେ ଫୁଲ ମୋର
 ତୁମ ପାଇଁ ଫୁଟିବ ଅନେକ,
 ନିବିଡ଼ରେ କେବେ ଯଦି
 ଥିବ ତହିଁ ଗନ୍ଧ ଓ ମହକ
 ଥିବ କିଛି ପତ୍ୟାସ
 ଅବକିତ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ମନର
 ଚିନ୍ତା ମଣିଷ ଲାଗି
 ଥିବ କିଛି ବାର୍ତ୍ତା ଜୀବନର !

•

(ନଭେମ୍ବର, ୧୯୭୩)

॥ ଆତ୍ମିକ ସଂଶୟ ॥

ପୃଥ୍ବୀଟା ଶୂନ୍ୟାନ୍ ଯେବେ ହେବ,
ଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ ଆକାଶେ ଉତ୍ତବ
ସିନେମା ସ୍ତ୍ରୀବ ପୁଣି
ଶରୀର ଦୋକାନ ଉଠିବ
କୁବ ଘରେ ନାଚଗାନ ଶେଷ ହେବ
କାରଖାନା ଫାଟକ ପଡ଼ିବ
ରକ୍ଷା-ଟ୍ୟାକ୍ସି ନଦ ଦୁମେ
ରସ୍ତା ମୋଡ଼େ ଅଚଳ ହୋଇବ
ସେତେବେଳେ ଯେ ଆସିବ
ମୋର ଗୃହେ କରାଯାତ କରି
ସେ ମୋର ଆତ୍ମିକ-ସନ୍ଧି
ଦ୍ଵାର ଖୋଲ ନିନ୍ଦିତ ପ୍ରହର ॥

ପୃଥ୍ବୀଟା ଶୂନ୍ୟାନ୍ ଯେବେ ହେବ,
ଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ ଆକାଶେ ଉତ୍ତବ
ଷ୍ଟେସନର ଶେଷ ଗାଡ଼ି
ବିଦାବେଳ ହୁଇଯିଲ ଦେବ
ପେଟ୍ରୋଲ ପୁଲିସବାଲ
ବଡ଼ିଟାଣି ନିମ୍ନେ ଓଠରେ

ମାରୁଥିବ ହୃଦୟିନୀ

ଭୈର ଭ୍ରମେ ଅକାରଣତାରେ
 ସେତେବେଳେ ଖୋଲି ଦ୍ଵାର
 ଖୋଲି ମୋର ପାଟକ କବାଟ,
 ଅଂଧକାରେ ଯଦି କେହି
 ଖୋଜୁଥିବ ନିଜ ନାମ-ପ୍ରେଷ୍ଟ !

ପୃଥିବୀଟା ଶୂନ୍ୟଗନ୍ଧ ଯେବେ ହେବ,
 ଜହ୍ନ ଯେବେ ଆକାଶେ ଉଡ଼ିବ
 ସ୍ଵାପ୍ନ ଅଂଧକାର ଯେବେ
 ଘନ ନେତ୍ର ବୁଝିଲେ ବୁଝିବ
 ଅଂଗନ ରଜନୀଗନ୍ଧା
 ସଜନୀର ଗନ୍ଧବୃନ୍ଦ ଝରି,
 ଶିଥିଳ କବଚ ପାଶେ
 ଯଦି କେବେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି
 ଖସିପଡ଼େ ପଲଙ୍କରୁ ...
 ସେ ହଠାତ ଶୁଣି ମାଳାକାର
 ପଶିଗଲେ ମୋ ଉଦ୍ୟାନେ
 ହେ ପ୍ରହରୀ କ୍ଷମା ତା'କୁ କର ॥

ପୃଥିବୀଟା ଶୂନ୍ୟଗନ୍ଧ ଯେବେ ହେବ
 ତା'କୁ ଯେବେ ଆକାଶେ ଉଡ଼ିବ

ରାସ୍ତାକଡ଼ି ବଢ଼ା ତଳେ
 ଯେତେବେଳେ ପଟଂଗର ଶବ
 ପୋହଳା କଂଠିରେ ବଂଧା
 ନିଦ୍ରା ଶିଶୁ ମୁହଁତ କପୋଳେ,
 ପଡ଼ୁଥିବ ଝରି ଝରି
 ମାତୃସ୍ତନ ଦେବାଳୟ ଧାରେ
 ସେତେବେଳେ ଫେରୁ ଫେରୁ
 ଅନ୍ୟ ଏକ ମହୋତ୍ସବ ଶେଷେ,
 ମୋ ଭରଳ ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ
 ଯଦି କେବେ ପବନରେ ମିଶେ
 ରୁଦ୍ଧ କର ନାହିଁ ତାରେ
 ଦ୍ଵାରପାଳ କବାଟ ଝରକା
 ମଞ୍ଜି ଛୁରିଅନା ଗଂଧେ
 ସେ ନିଶ୍ଵାସ ମିଶିବ ଅବକା ॥

ପୃଥିବୀଟା ଶୂନ୍ୟଗାନ୍ ଯେବେ ହେବ
 ଜହ୍ନ ଯେବେ ଆକାଶେ ଡୁବିବ
 ଅଳସ ପ୍ରେମିକା କାନେ
 ସଂଗୋପନେ କବିତା ପୁଢ଼ିବ
 ନାଲି କରସାର ଓଠେ
 ରୁବନର ଗଞ୍ଜର ଆଶ୍ଳେଷ

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଂଟକିତ

କେତକୀର ମନେ ଅବଶୋଷ

ସେତେବେଳେ ଶୁଭେ ଯଦି

ଚପା ଚପା ଗାଡ଼ି ହର୍ଷ ମୋର

ପିଂଗଳା ପ୍ରାସାଦ କୋଣେ ...

ହେ ପ୍ରହରା ଦ୍ଵାର ରୁଦ୍ଧ କର

କେଜାଣି ଦୁର୍ବଳ ଝରୁ

ମଣିଷଟା ଆତ୍ମୀକ-ସଂଶୟେ

ପଣି ଆସି ଲୁଚି ଯିବ ଅଂତସ୍ତରେ

ଆଭିଜାତ୍ୟ ମୋହେ ॥

ପୃଥ୍ଵୀଟା ଶୂନଶାନ୍ ଯେବେ ହେବ

ଚଂଦ୍ର ଯେବେ ଆକାଶେ ଢଳିବ

ରଜନୀ ଗର୍ଭର ହେବ

ସମୁଦ୍ରର ଗର୍ଜନ ଶୁଭିବ

ପବନର ସାନୁ ଦେଶେ

ବଳୟିତ କୁଞ୍ଜଝଟି ସେନାର

ଉତ୍ତରରୁ ଖସି ପଡ଼ି

ମୋତି ବଂଦୁ ହେଉଥିବ ଠୁଳ

ନିର୍ଦ୍ଦାତ ପବନ ତଳେ

ଚେତନାର ଅଜସ୍ର ମର୍ମର

ଆତ୍ମୀକ ସଂଶୟ/୪

ଯେତେବେଳେ ତୋଳୁଥିବ
 ପକ୍ଷେ ପୁଷ୍ପେ ଅଶ୍ରୁଳ ଝଂକାର
 ସେତେବେଳେ ତୁମେ ଯଦି
 ଦ୍ଵାରପାଳ ନିଜ ଦୁରଭ୍ୟାସେ
 ମତେ ନିଅ ବଂଶୀ କରି
 ଅଗରୁତ ପରୁର—କିଏ ସେ ...?
 ମୋ ପାଖରେ ଥିବ
 ସ୍ନେହ ଅନୁକଂପା ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଉପହାର
 ପ୍ରଭୁର ଶୁଭେଚ୍ଛା ବାଣୀ
 ମଣିଷର ବିନୟ ସ୍ଵାସର
 ବେଲୁନ ଔଷଧ ଶିଶି
 ମାଛତେଲ, ଗୁଂଡ ଦୁଧ, ଛତା
 ପକେଟରେ ଥିବ ଗୋଡ଼ି
 ହାତେଥିବ ଧର୍ମାଦାର ଖାତା ॥



(ନବମନ୍ଦ : ୧ମ ବର୍ଷ ୧ମ ସଂଖ୍ୟା-୧୯୭୩)

॥ ଅନ୍ୟ ଶତାବ୍ଦୀ ॥

ମୋ' ଦେହର ସ୍ବେଦ ଅଶ୍ରୁ
ମେଘ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ
ଯେତେବେଳେ ନିପବନ
ସୃଜିବ ମହରେ
କା' ଉଦ୍ୟାନ ଇଲାବୃତ୍ତେ
ଅବା କେଉଁ ଗହନ ବନସ୍ତେ
କେଉଁ ଜିଲ୍ଲା ଇଲକାର
ସରହଦେ ଅବା ଗ୍ରାମ ପଥେ
ଧରଣୀର ସ୍ତନ ଅଗ୍ର —
ମନ୍ଦିତ ଶ୍ରାବଣେ
ମନର ଉଚ୍ଚାଟ ଭର
ପ୍ରୀତିର ପାଦଶେ
ସେ ବନସ୍ତୁ ଫୁଲ ଝରି
ଯେତେବେଳେ ଧରଣୀର ଗଭ
ସୃଷ୍ଟିର ଚପଳ ଛଂଦେ
ଉନ୍ମୁଖ ଉତ୍ତପ୍ଳବା
ସେତେବେଳେ ମୁହଁ ପୁଣି
ନିଜ ରୂପ ଧରି
ବନରୁଣ ପକ୍ଷୀ ମେଲେ
ଛୁଇଁବାକୁ ମେଘର ଚଉଁଶ ॥

ମୋ' ଦେହର ସ୍ବେଦ ଅଶ୍ରୁ
ଅଗ୍ନି ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ
ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ନାତ କେଉଁ ଏକ
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସକାଳେ

ପଦ୍ମ ଆଉ ନିପବନ
 ଏକାବେଳେ ଯଦି କରି ଧୂସ
 ସହରର ନାଚ ଘରେ
 ଜାଳ ଦେଇ ଝାଡ଼ ଓ ପାନୁସ
 ଶାଂଡ଼ବ ଦହନ କାଗ୍ନି
 ପୋଡ଼ା ଭୂଇଁ ଉଦର ପଠାରେ
 ନାଗଫେଣି କଂଟା ମୂଳେ
 ତାରୁଣ୍ୟର ରକ୍ତ-ଗଂଗା ଡାଳେ
 ଶୋଷଣର ଉପକ୍ରମ
 କରିବାକୁ ଭୁଲିନିତ ଶେଷ
 ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆସିବି
 ଧରି ମୋର ନବତମ ବେଶ
 ଚଢ଼ି ବାୟୁବଳ ରଥ
 ବନବୃକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ ମେଲେ
 ଗାଇବାକୁ ଝଡ଼ର ସଙ୍ଗୀତ ॥

ମୋ' ଦେହର ସ୍ୱେଦ ଅଶ୍ରୁ
 ଯଦି ଏଇ ଶତାକ୍ଷର ଶେଷେ
 ବାସ୍ତବ ହୋଇ ହଜିଯାଏ
 ମେଘାୟିତ ପବନ ଭିରସେ
 ସରକାଗ୍ନି ଦହରେ
 ବେ-ପାଉଣା ଅଜିପସ ପରି
 ବଡ଼ିବାକୁ ଡେଇଁ ତଳେ
 ଯେଉଁପରି ଯାଏ ହଜି ଚିରି
 ସେଇପରି ଯଦି ମୋର
 ବିଶ୍ୱାସର ସକଳ ଅସ୍ତିତ୍ୱ
 ସମୟର ସନ୍ଧ୍ୟା ତଳେ
 ହୋଇଯାଏ ଚିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ

ତଥାପି ମୁଁ ଜନ୍ମ ନେବି
 ଅନ୍ୟ ଏକ ରୂପ ଧରି କେବେ
 ପୃଥିବୀର ନାଶ-କେନ୍ଦ୍ରେ
 ନୂଆ ଛବି ନୂତନ ବେତ୍ତବେ !
 ଏ ଚନ୍ଦ୍ର ବଦଳି ଯିବ
 ସେ ଚନ୍ଦ୍ରର ଘନ ସମାବେଶେ
 ମଣିଷ ଓ ପଶୁ ନିର୍ବିଶେଷେ !

ମୋ' ଦେହର ସ୍ୱେଦ ଅଶ୍ରୁ
 ଯଦି କେଉଁ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷେ
 ନିର୍ଜୀବ ଶୀତଳହୃଦ
 ମେରୁ ନଦୀ ମୁହାଣରେ ମିଶେ
 କା' କଫିନ ବାକସ ତଳେ
 ଅବା କେଉଁ ବବୁରୀ ଖାନାରେ
 ମଣିଷର ଆଶା-ବନ୍ଦୁ
 ପରମାନ ଜଳ ନିର୍ଦ୍ଦମାରେ
 ଯଦି ଭାସେ ପ୍ରୌନର୍ତ୍ତବ
 ଶିଶୁର ମୃତ୍ୟୁରେ
 ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଧାଇଁବି
 ବଜ୍ର ଧରି ପୃଥିବୀକୁ ଥରେ
 ଝଡ଼ ମହାବୃଷ୍ଟି ଆଣି
 ନଦୀ ସଂଗେ ନିର୍ଦ୍ଦମାର ଜଳ
 କରଦେବି ଏକାକାର
 ମୁଁ ଜନ୍ମିବି ଶେଷେ ମହାକାଳ !

